

МАТЕРІАЛИ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**«ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА
СУЧАСНОЇ НАУКИ В УМОВАХ
ТРАНСФОРМАЦІЙ»**

(24-25 квітня 2026 р.)

Полтава
2026

УДК [001+6+004]-043.86(062.552)
Т 33

**Теорія і практика сучасної науки в умовах
Т 33 трансформацій.** Матеріали науково-практичної
конференції (м. Полтава, 24-25 квітня 2026 р.). – Одеса:
Видавництво «Молодий вчений», 2026. – 170 с.
ISBN 978-617-8514-50-1

У збірнику представлені матеріали науково-практичної конференції «Теорія і практика сучасної науки в умовах трансформацій». Розглядаються загальні питання державного управління, архітектури та мистецтвознавства, біологічних, медичних і технічних наук та інші.

Збірник призначений для науковців, викладачів, аспірантів та студентів, а також для широкого кола читачів.

УДК [001+6+004]-043.86(062.552)

ISBN 978-617-8514-50-1

© Колектив авторів, 2026
© Видавництво «Молодий вчений», 2026

ЗМІСТ

АРХІТЕКТУРА ТА МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

Ковальчук С.Є.

СЕМІОТИКА ФІЗКУЛЬТУРНО-СПОРТИВНИХ
КОМПЛЕКСІВ: ЗНАКИ, СИМВОЛИ ТА ВЗАЄМОДІЯ
З МІСЬКИМ СЕРЕДОВИЩЕМ..... 8

Левченко А.М.

ВИКОРИСТАННЯ ХУДОЖНЬО-ФОЛЬКЛОРНИХ
ОБРАЗІВ МАРІЇ ПРИМАЧЕНКО В СУЧАСНОМУ
ВІЗУАЛЬНОМУ МИСТЕЦТВІ..... 13

Сах А.І.

ВІЗУАЛЬНИЙ НАРАТИВ УКРАЇНСЬКОГО СПРОТИВУ
В ГЛОБАЛЬНОМУ ЦИФРОВОМУ ПРОСТОРІ: СТРАТЕГІЇ
ДЕРАДЯНІЗАЦІЇ ТА ДИЗАЙН НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ..... 16

Спесива А.О.

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ У ФОРМУВАННІ
АКУСТИЧНОГО ДИЗАЙНУ МОЛОДІЖНИХ ЦЕНТРІВ..... 18

Сусловець М.В.

ХИМЕРИ ЯК ЕЛЕМЕНТ ДЕКОРУ КИЇВСЬКОЇ
АРХІТЕКТУРИ КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТЬ 23

БІОЛОГІЧНІ НАУКИ

Литвяк М.С.

ІМУНОГІСТОХІМІЧНЕ ВИЗНАЧЕННЯ МАРКЕРІВ
ER, PR, HER2/NEU ТА KI-67 ДЛЯ МОЛЕКУЛЯРНОГО
ПРОФІЛЮВАННЯ РАКУ МОЛОЧНОЇ ЗАЛОЗИ..... 26

Рибалко А.О.

ІМУНОФЕНОТИПУВАННЯ КЛІТИН ІМУННОЇ СИСТЕМИ
У ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ СІЛ ОБОРОНИ УКРАЇНИ
ПІД ЧАС ВОЄННИХ ДІЙ..... 30

ВІЙСЬКОВІ НАУКИ

Коростильов Г.Л.

СУЧАСНА МЕТОДИКА ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ
СТУДЕНТІВ ЮРИДИЧНИХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ
З ТАКТИЧНОЇ МЕДИЦИНИ..... 35

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ

Михайлов В.М., Павлов С.С., Павлова О.С., Михайлова А.В. МІЖДИСЦИПЛІНАРНА ПАРАДИГМА РОЗВИТКУ ЦИВІЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ	39
--	----

ІСТОРИЧНІ НАУКИ

Марасва В.В. ЗЛОЧИНИ РОСІЇ В УКРАЇНІ: ТИМЧАСОВА ОКУПАЦІЯ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ (24 ЛЮТОГО – ПОЧАТОК ВЕРЕСНЯ 2022 РОКУ)	44
--	----

КУЛЬТУРОЛОГІЯ

Іонов В.І. ГЕНЕЗА ПОНЯТТЯ «ІНСТИТУЦІЙНА ДОВІРА» В СИСТЕМІ КУЛЬТУРНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА УКРАЇНИ	49
---	----

МЕДИЧНІ НАУКИ

Осипенко А.В., Виноградова М.С. ЕРГОТЕРАПІЯ ПАЦІЄНТІВ НЕВРОЛОГІЧНОГО ПРОФІЛЮ	54
Печура Б.Д. ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ У ОСІБ СЕРЕДНЬОГО ВІКУ ПІСЛЯ ЕНДОПРОТЕЗУВАННЯ КУЛЬШОВОГО СУГЛОБА	58

ПОЛІТИЧНІ НАУКИ

Андрусенко М.С. АНАЛІТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ КОНЦЕПЦІЇ «ЗОНИ РОЗРИВУ»: KEYС SAХЕЛЮ	62
Гута С.С. СТРАТЕГІЧНА ТРАНСФОРМАЦІЯ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ КАТАР У РЕГІОНАЛЬНІЙ СИСТЕМІ БЕЗПЕКИ: ВІД ПОСЕРЕДНИЦТВА ДО ГЛОБАЛЬНОГО АКТОРСТВА	66
Кречко С.В. ПРИВАТНІ ВІЙСЬКОВІ КОМПАНІЇ ЯК СУБ'ЄКТ СУЧАСНИХ НЕКЛАСИЧНИХ ВОЄН ТА ІНСТРУМЕНТ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПОЛІТИЧНИХ РЕЖИМІВ (НА ПРИКЛАДІ ДЕРЖАВ SAХЕЛЮ)	70

Церанюк А.В.

МІЖВІДОМЧА ТА МІЖНАРОДНА РОЗВІДУВАЛЬНА СПІВПРАЦЯ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЕФЕКТИВНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОЇ КРИЗИ.....	74
--	----

ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ

Антонова М.О.

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ АРТ-ТЕРАПІЇ У ПСИХОЛОГІЧНІЙ РЕАБІЛІТАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ	77
--	----

Батюга І.С.

ПОНЯТТЯ СІМЕЙНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ: СУТНІСТЬ, СТРУКТУРА ТА ОСНОВНІ ПОКАЗНИКИ.....	82
--	----

Матей М.В.

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК САМООЦІНКИ І МОТИВАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ.....	86
--	----

Миколайчук І.М.

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УМОВАХ БОЙОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	91
--	----

Мусевич Є.В.

ДІЯЛЬНІСТЬ ПСИХОЛОГА З КОРЕКЦІЇ КОГНІТИВНИХ ПОРУШЕНЬ У ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ПІД ВПЛИВОМ БОЙОВОГО СТРЕСУ.....	96
---	----

Проценко О.В.

АНАЛІЗ ПСИХОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ДО ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМИ ТРУДНОЦІВ У НАВЧАННІ ДІТЕЙ ШКІЛЬНОГО ВІКУ	101
--	-----

Соколовський В.М.

ПСИХОЛОГІЧНІ МЕХАНІЗМИ ВПЛИВУ ЦИФРОВОГО СЕРЕДОВИЩА НА ФОРМУВАННЯ СТАТУСНОЇ СПОЖИВЧОЇ МОТИВАЦІЇ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ.....	106
---	-----

Сокурєнко Є.Є.

ЗВ'ЯЗОК ДЕЗАДАПТИВНОЇ МРІЙЛИВОСТІ ТА ПРОКРАСТИНАЦІЙНИХ ТЕНДЕНЦІЙ ОСІБ ЮНАЦЬКОГО ВІКУ	110
--	-----

Шевчук Я.С.

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОПЦІЇ ДОСЛІДЖЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАХИСТУ	114
--	-----

СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКІ НАУКИ

Білокобильська А.І., Огурцов Ю.Є.

ПОСІВНІ ЯКОСТІ НАСІННЯ І ВИЖИВАНІСТЬ РОСЛИН ЛІНІЙ
СОНЯШНИКА ЗАЛЕЖНО ВІД ПЕРЕДПОСІВНОЇ ОБРОБКИ НАСІННЯ
РЕГУЛЯТОРАМИ РОСТУ РОСЛИН ТА МІКРОДОБРИВАМИ..... 119

Блятник Т.С.

ВПЛИВ РЕТАРДАНТІВ НА ЯКІСНІ ПОКАЗНИК
НАСІННЯ СОЇ У ЗАХІДНОМУ ЛІСОСТЕПУ 124

СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ

Балла Р.Д.

DIGITAL- ТА ІНФЛЮЕНС-МАРКЕТИНГ ЯК ІНСТРУМЕНТ
МІЖНАРОДНОЇ МОБІЛІЗАЦІЇ РЕСУРСІВ
У ВОЄННИЙ ПЕРІОД: KEYС UNITED24 127

Семенюк А.В.

РОЛЬ ФАХІВЦЯ ПРИКЛАДНОЇ ЛІНГВІСТИКИ
У ВИЯВЛЕННІ ШІ-МАНІПУЛЯЦІЙ
У СУЧАСНОМУ ДИСКУРСІ 132

СОЦІОЛОГІЧНІ НАУКИ

Кісла Г.О.

ГРОМАДЯНСЬКА ІДЕНТИЧНІСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ:
СОЦІОЛОГІЧНИЙ ДИСКУРС 135

ТЕХНІЧНІ НАУКИ

Бурлуцький О.В.

ВПЛИВ ЕКСПЛУАТАЦІЙНОЇ ДЕГРАДАЦІЇ
НА МОРФОЛОГІЮ ФАЗОВИХ СКЛАДОВИХ СТАЛІ
ТРАНСПОРТНИХ КОНСТРУКЦІЙ 138

Lysechko V.P., Zhuchenko O.S., Indyk S.V.

METHOD FOR SYNTHESIS OF ENSEMBLES OF COMPLEX
TIME-DIVISION SIGNALS WITH A PERIODIC STRUCTURE
FOR ULTRA-WIDEBAND MULTIPLE ACCESS SYSTEMS 142

Прокопенко Р.В.

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАДІЙНОСТІ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ
В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ (НА ПРИКЛАДІ
РОЗВАЖАЛЬНИХ СИСТЕМ) 145

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ТА СПОРТ

Литовченко С.М.

СПЕЦИФІКА ПОБУДОВИ КОРЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ
ДЛЯ ЧОЛОВІКІВ ДРУГОГО ПЕРІОДУ ЗРІЛОГО ВІКУ 149

Шавель Х.Є., Тузяк А.В.

РУХОВА АКТИВНІСТЬ МОЛОДІ
В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА 152

ФІЛОСОФСЬКІ НАУКИ

Гуцалюк Ю.С., Буднік Н.М.

НАУКА ТА ЇЇ РОЛЬ У СУСПІЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЯХ 155

Можаровська В.О.

КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ ЯК ФАКТОР ПРОТИДІЇ
ДЕЗІНФОРМАЦІЇ В ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ 158

Молькіна Є.В.

ФЕНОМЕН «КУЛЬТУРИ СКАСУВАННЯ»
(CANCEL CULTURE): СПРАВЕДЛИВІСТЬ
ЧИ НОВИЙ ТОТАЛІТАРИЗМ? (НА ПРИКЛАДІ К-POP) 161

ХІМІЧНІ НАУКИ

Шварц Р.Р.

ФІЗИКО-ХІМІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗМІШАНИХ
ПЛАСТИКОВИХ ВІДХОДІВ У СИСТЕМІ РОЗДІЛЬНОГО
ЗБИРАННЯ ЯК ОСНОВА ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ
ЇХ РЕЦИКЛІНГУ 165

АРХІТЕКТУРА ТА МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

Ковальчук С.Є.

аспірант,

Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури

СЕМІОТИКА ФІЗКУЛЬТУРНО-СПОРТИВНИХ КОМПЛЕКСІВ: ЗНАКИ, СИМВОЛИ ТА ВЗАЄМОДІЯ З МІСЬКИМ СЕРЕДОВИЩЕМ

Архітектурна семіотика розглядає будівлю як систему знаків, через які формується суспільне сприйняття простору; це дозволяє читати архітектуру не лише як набір функцій, а як повідомлення, що кодує культурні, соціальні й емоційні смисли [1, с. 123]. У випадку фізкультурно-спортивних комплексів (ФСК) така перспектива особливо важлива: такі об'єкти поєднують денотативну (функціональну) роль із конотативними та прагматичними ефектами – від міського орієнтира до платформи оздоровлення й соціальної інтеграції [2, с. 214].

Проблема полягає в відсутності систематизованого семіотичного підходу саме до ФСК, зокрема в частині врахування їхньої оздоровчої (фізкультурної) функції як складової семантики об'єкта [3, с. 185]. Отже, існує потреба сформулювати модель семіотичного аналізу ФСК, що поєднує три просторові плани із трьома рівнями інтерпретації; така модель може допомогти підсилити оздоровчу ідентичність комплексу в міському середовищі [4, с. 31], [5, с. 17].

Архітектурна семіотика сформувала міцну теоретичну базу для читання будівель як систем знаків, де ключовими опорами є поняття означаючого/означуваного, тріада Пірса та три рівні Морріса [6, с. 24]. Класичні підходи до семіотики в архітектурі підкреслюють розрив між проєктною інтенцією та експлуатаційним прочитанням об'єкта, що створює поле для інтерпретацій і дозволяє виявляти як денотативні, так і конотативні функції споруд [2, с. 213]. Лінгвістична аналогія, запропонована в сучасних працях, дає

формальний інструментарій для розмежування «лексики» (форма, матеріал) і «граматики» (композиція, планування) архітектурного тексту, що обґрунтовує багаторівневий підхід у запропонованій моделі [4, с. 32]. Дослідження, орієнтовані на візуальну комунікацію, підкреслюють прагматичний вимір семіотики – вплив архітектури на сенсорне сприйняття, поведінку та емоції користувачів, що особливо важливо для об'єктів оздоровчого призначення [3, с. 186]. Практичні та педагогічні кейси демонструють ефективність концепт-орієнтованого дизайну для створення читабельної ідентичності будівлі, що підтверджує необхідність фіксації проєктного концепту в семіотичному паспорті ФСК [5, с. 15]. Теоретичні праці також пропонують корисні інструменти риторичного аналізу (метафора, метонімія, синекдоха), які дозволяють систематизувати конотативні стратегії фасадів і композицій [7, с. 178]. Методологічно дослідники поєднують візуальний аналіз планів і фасадів із емпіричними інструментами (semantic differential, repertory grid, інтерв'ю), але застосування цих методів до фізкультурно-спортивних комплексів залишається фрагментарним.

Мета дослідження: розробити прикладну модель семіотичного аналізу фізкультурно-спортивних комплексів, що поєднує три просторові плани із трьома рівнями інтерпретації.

У результаті дослідження теми було подано узагальнений опис авторської моделі семіотичного аналізу фізкультурно-спортивних комплексів, яка лягла в основу створеної інфографіки «Семіотика ФСК» [рис. 1]. Модель поєднує три просторові плани (містобудівний, об'єктний, детальний) із трьома рівнями інтерпретації знаків (денотативний, конотативний, прагматичний), що дозволяє системно аналізувати як функціональні, так і символічні та соціальні аспекти спортивних споруд.

Три плани семіотичного аналізу:

Містобудівний (дальній) план. На цьому рівні аналізується роль ФСК у структурі міста: його видимість, домінантність, значення як орієнтира, зв'язки з транспортною та рекреаційною інфраструктурою. Спортивні комплекси часто стають міськими символами, що формують образ району або навіть міста загалом. У цьому плані

важливо оцінювати, як об'єкт «читається» з відстані та яку роль відіграє у формуванні просторової ідентичності.

Об'єктний (середній) план. Цей рівень зосереджується на архітектурній формі самого комплексу: об'ємно-просторовій композиції, матеріалах, кольористичі, структурі фасадів. Тут аналізується, як будівля передає свою функцію, сучасність, відкритість або інноваційність. Об'єктний план дозволяє зрозуміти, які елементи формують «образ» ФСК як окремої архітектурної одиниці.

Детальний (ближній) план. На цьому рівні розглядаються дрібні елементи, з якими безпосередньо взаємодіє користувач: входи, навігація, піктограми, текстури, маркування, інформаційні системи. Саме деталі визначають перше враження, комфорт і зрозумілість простору. Детальний план є ключовим для аналізу комунікації між об'єктом і відвідувачем.

Три рівні знаків:

Денотативний рівень (функціональність). Охоплює пряме, буквальне значення об'єкта: спортивні поля, трибуни, басейни, світлопрозорі фасади, інформаційні вказівники. Це ті елементи, які дозволяють одразу розпізнати призначення ФСК.

Конотативний рівень (символічність). Відповідає за емоційні, культурні та асоціативні значення. Архітектурна форма може символізувати рух, динаміку, єдність громади, інноваційність або національну ідентичність. Кольори, декоративні мотиви, пластика фасадів – усе це формує додаткові смисли.

Прагматичний рівень (взаємодія з користувачем). Охоплює поведінкові та соціальні аспекти: комфорт, доступність, інклюзивність, інтеграцію з міським середовищем, зручність навігації, ергономіку. На цьому рівні аналізується, як ФСК реально працює для людей і як впливає на їхній досвід.

Інфографіка «Семіотика ФСК» узагальнює результати аналізу та пропонує зручний інструмент для подальших досліджень і практичного застосування – від оцінки існуючих комплексів до формування семантичного паспорту нових проєктів.

Рис. 1. Семіотика ФСК

Список використаних джерел:

1. Трошкіна О. А. Сприйняття міського середовища та об'єктів архітектури в ньому. *Сучасні проблеми архітектури та містобудування* : наук.-техн. зб. / Київ. нац.ун-т буд-ва і архіт. ; відп. ред. М. М. Дьомін. Київ : КНУБА, 2011. Вип. 27. С. 121–125. – Бібліогр. : 4 назви.

2. Pellegrino, P. (2006). Semiotics of Architecture. In *Encyclopedia of Language & Linguistics*, 2 (212–216). *Elsevier*. DOI: <https://doi.org/10.1016/B0-08-044854-2/01393-6>
3. Muktiono, A. (2023). Reading the language of buildings: the role of semiotics in architectural visual communication. *Jurnal Multidisiplin Sahombu*, 3 (01), 180–187. URL: <https://ejournal.seaninstitute.or.id/index.php/JMS/article/view/3901>
4. Khan, N. (2024). Semiotics and the Language of Architecture: Transposing a Linguistic Analogy. *The Dhaka University Journal of Linguistics*, 16 (31–32). DOI: <https://doi.org/10.70438/dujl/163132/002>
5. Ferwati, M. S. (2015). Semiotics as a Guide For Architectural Formation. Department of Architecture and Urban Design, Qatar University, Doha, Qatar.
6. Трошкіна О. А. Семантика архітектури: навч. посіб. Київ : НАУ, 2008. 96 с.
7. Русевич Т. В. Семіотика в архітектурі – наука про знаки та знакові системи. *Архітектурний вісник КНУБА : наук.-виробнич. зб.* / Київ. нац. ун-т буд-ва і архіт. ; відп. ред. П. М. Куліков. Київ : КНУБА, 2020. Вип. 20-21. С. 174–180. – Бібліогр. : 7 назв.

Левченко А.М.

*здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка*

ВИКОРИСТАННЯ ХУДОЖНЬО-ФОЛЬКЛОРНИХ ОБРАЗІВ МАРІЇ ПРИМАЧЕНКО В СУЧАСНОМУ ВІЗУАЛЬНОМУ МИСТЕЦТВІ

Мистецтво Марії Примаченко безперечно є найбільш впізнаваним в українській та світовій культурі. Її роботи є вдалим прикладом художнього напрямку в примітивізмі. Художні образи Марії Примаченко інтерпретуються, зокрема, у дизайні, починаючи з посуду та одягу і закінчуючи розписами будівель та літаків.

Її особистий стиль з елементами фольклору, незвичними поєднаннями кольорів та неіснуючими істотами став знаковим для української культури, а також є візитною карткою наївного мистецтва України. Що також сприяє позитивній трансляції українського мистецького коду в інших країнах.

Феномен наївного мистецтва Марії Примаченко доводить, що особиста творчість художньої майстрині може стати суттєвим важелем для просування української автентичності у світі.

Перетворення мистецького об'єкта на бренд є цікавою складовою сучасної образотворчості початку ХХІ століття. Найголовніше питання цього аспекту – чи не втрачається символізм та сакральний сенс робіт в епоху інформаційних технологій, коли роботи митців масово друкуються на футболках, чашках, зошитах і тиражуються соціальними мережами. Чи є це частиною процесу просування митця і культури в позитивному контексті або повна втрата особистості та емоційності.

Актуальність теми спричинена потребою дослідити перетворення особистого способу вираження через «народне» мистецтво та подальше його використання в масовій культурі. На увагу заслуговує трансформація культурної самобутності образів Марії Примаченко та продовження традиційності в епоху інформаційних технологій.

Існує велика кількість наукових текстів про біографію художниці, стилістичну унікальність, колористику, символіку її фантастичних

звірів. В статті О. Берлача й О. Лесик-Бондарук [1] розглядається мистецька оригінальність та художньо-сміслова багатогранність картин Марії Примаченко. Автори пишуть про стиль художниці в контексті поєднання народної культури та високого мистецтва, що дозволяє краще розуміти специфіку робіт художниці.

В статті «Використання мотивів у роботах Марії Примаченко в дизайні одягу» [2] автори досліджують особливості цитування та інтерпретацію образів Марії Примаченко в модній індустрії.

Утім, існує й інша, критична думка щодо творчості майстрині. У дослідженні про наївне мистецтво [3] зазначається, що образ Примаченко як «народної художниці» є помилковим або навмисно створеним. Таким чином її внесок у культуру знецінюється та нівелює значення творчості в розвитку українського мистецтва.

Попри значну кількість наукових статей та текстів про спадок Марії Примаченко, питання про етичність перетворення її робіт на бренд залишається відкритим. Феномен Примаченко полягає в тому, що її роботи на початку XXI століття перейшли з музейного експонату на рівень візуальної мови для більш загальної маси споживачів. І досі зустрічаються люди, які можуть не знати нічого про художницю, але точно звертали увагу на її диво-звірів на одязі або інших предметах. Таким чином більша кількість людей цікавиться мистецтвом, знаходячи інформацію про роботи Примаченко, відвідуючи музеї чи сучасні мистецькі центри. У такий спосіб мистецтво влітається в масову культуру та має позитивний вплив на суспільство.

З іншого боку постає інша проблема – авторські права. Авторські права на спадщину Примаченко належать родині художниці. Та будь-які відтворення робіт художниці, особливо для комерції, мають бути узгоджені юридично.

Але, на жаль, дуже складно прослідкувати ліцензійність усіх цитувань образів Примаченко на продукції. Що призводить до проблеми неконтрольованої спекуляції образу.

Твори Примаченко транслиують українське мистецтво, як окреме та суверенне, що позитивно впливає на образ українського наївного мистецтва у світі. Це підтверджує мистецький проєкт CHIAOZZA, американських митців на Контрактовій площі, що експонувався з 8 по 21 вересня 2025 року. Диво-звірі художниці демонструвалися як доволі великі об'єкти майже в самому центрі Києва.

Декоративні образи мисткині неможливо сплутати. Такий чіткий культурний код України безперечно має позитивний вплив на культуру та її реалізацію для зарубіжних країн.

Для української культури диво звірі мають більш глибоке значення. При погляді на фантастичних звірів Примаченко приходить асоціація з звіриним стилем, зокрема скіфським. У скіфів за допомогою образів тварин передавався символізм. Найчастіше зустрічаються реальні дикі тварини, але також і трапляються вигадані істоти. Така подібність в роботах Примаченко та скіфських образах зберігає зв'язок між минулим та теперішнім.

Відтак, використання художньо-фольклорних образів Марії Примаченко в сучасності мають більше позитивного впливу, аніж негативного. Роботи художниці та їх видимість у світі мають важливе значення для України та грають важливу роль у просуванні національного мистецтва за кордоном.

Список використаних джерел:

1. Берлач О., Лесик-Бондарук О. Мистецька оригінальність і художньо-сміслова багатогранність дивовижних звірів Марії Приймаченко як унікальне явище українського живопису та світового мистецтва. *Fine Art and Culture Studies*. 2021. №1. С. 3–9. DOI :<https://doi.org/10.32782/facs-2021-1-1>
2. Кисельова К., Пенчук О., Турчак-Лазуренко Л. Використання мотивів творів Марії Примаченко в дизайні одягу. *Деміург: ідеї, технології, перспективи дизайну*. 2025. Т. 8, № 1. С. 110–123.
3. Наїв. Мистецтво як внутрішня необхідність : каталог виставки / упоряд. Л. Лихач, О. Мельник. Київ : Родовід, 2013. 176 с.

Сах А.І.

аспірант,

Київський національний університет культури і мистецтв

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5146-2436>

ВІЗУАЛЬНИЙ НАРАТИВ УКРАЇНСЬКОГО СПРОТИВУ В ГЛОБАЛЬНОМУ ЦИФРОВОМУ ПРОСТОРИ: СТРАТЕГІЇ ДЕРАДЯНІЗАЦІЇ ТА ДИЗАЙН НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Повномасштабна російсько-українська війна, розпочата у 2022 р., спричинила радикальний онтологічний зсув у розумінні ролі візуальних комунікацій. Візуальний наратив національного спротиву перестав бути лише інструментом естетизації, трансформувавшись у стратегічну зброю держави в глобальному цифровому просторі. В умовах екзистенційної загрози дизайн став фундаментом для консолідації суспільства та ключовим засобом легітимізації боротьби України у світовому медіапросторі.

Однією з провідних стратегій формування нової ідентичності стала свідома **дерадянська візуальна мова**. Протягом десятиліть український мілітарний дизайн залишався в полоні радянських візуальних паттернів (використання п'ятикутних зірок, дубового листа, важкої гротескної типографіки). Після 2022 року відбулася «візуальна деколонізація»: імперські естетичні коди були замінені на автентичні українські архетипи, адаптовані до сучасних стандартів НАТО та цифрових платформ. Ключовим елементом цієї стратегії стало впровадження «нового українського мілітарного стилю», який базується на мінімалізмі, геральдичній точності та використанні специфічних шрифтових рішень. Яскравим прикладом є шрифт «Volja» (Марчела Мороз), що став візуальним голосом Збройних Сил України, поєднавши естетику визвольних змагань середини ХХ ст. з сучасними вимогами читабельності.

Глобальний цифровий наратив України реалізується через професійний брендинг волонтерських та державних ініціатив (United24, «Повернись живим», Bravery.ua) та окремих військових підрозділів (наприклад, 3-тя окрема штурмова бригада). Ці структури

використовують візуальну риторичу, адаптовану для західної аудиторії в Instagram, X (Twitter) та TikTok. Стратегія полягає у зміні візуального образу України: від «жертви агресії» до «технологічного та сміливого інноватора». Використання високоякісної графіки, цифрового камуфляжу та символіки, що апелює до загальнолюдських цінностей свободи та професіоналізму, дозволяє створювати ефективну «візуальну коаліцію» з міжнародною спільнотою.

Важливим аспектом є **ресемантизація історичних символів**. Такі знаки, як монограма «Ідея Нації», козацький хрест чи тризуб, у цифровому середовищі отримали нове конотативне наповнення [3; 4]. Вони функціонують не лише як історичні артефакти, а як живі елементи поп-культури, брендваної атрибутики та цифрового самозахисту, що забезпечує тяглість поколінь та стійкість національного візуального коду.

Отже, візуальний наратив українського спротиву є складним поєднанням епістемічної деколонізації та стратегічних комунікацій (Visual StratCom). Дизайн національної ідентичності в умовах сучасних викликів є не просто культурним продуктом, а дієвим інструментом забезпечення суверенітету та розриву з постколоніальним минулим.

Список використаних джерел:

1. Будник А. В. Український плакат у візуальному коді національного спротиву. *Українське мистецтвознавство та музейна справа*. 2024. Вип. 12. С. 45–52.
2. Сах А. І. Візуальні стратегії національного спротиву: дихотомія «твердої» та «м'якої» сили в графічному дизайні. *Тези доповідей Міжнародної конференції*. Київ: КНУКіМ, 2023. С. 112–115.
3. Kress G., van Leeuwen T. *Reading Images: The Grammar of Visual Design*. 3rd ed. London: Routledge, 2021. 312 p.
4. Pink S. *Visual Ethnography: Images, Media and Representation in Research*. 4th ed. London: SAGE, 2021. 256 p.

Спесива А.О.

студентка;

Науковий керівник: Кривуц С.В.

кандидат мистецтвознавства, професор,

Харківська державна академія дизайну і мистецтв

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ У ФОРМУВАННІ АКУСТИЧНОГО ДИЗАЙНУ МОЛОДІЖНИХ ЦЕНТРІВ

Якість звукового середовища у молодіжних центрах безпосередньо визначає ефективність освітніх, творчих та соціальних програм, що реалізуються в цих закладах. Цілеспрямоване формування акустичного дизайну є необхідною умовою повноцінного функціонування молодіжного простору.

Акустичний дизайн молодіжних центрів є малодослідженим напрямом у працях українських дослідників дизайну, попри його визначальний вплив на ефективність освітньої, соціальної та рекреаційної діяльності закладів. Більшість українських молодіжних центрів проєктувалися без урахування акустичних вимог. Міжнародна наукова база охоплює акустику шкіл, концертних залів та офісів, однак багатофункціональна специфіка молодіжних центрів у поєднанні з українським архітектурним контекстом, кліматичними умовами та бюджетними обмеженнями залишається поза увагою існуючих досліджень. В умовах активного відновлення та євроінтеграції України систематизація науково обґрунтованих підходів до акустичного проєктування таких закладів набуває особливої практичної необхідності.

Мета дослідження: з'ясувати вплив акустичного середовища на психоемоційний стан молоді. Визначити сучасні тенденції у формуванні акустичного дизайну молодіжних центрів, систематизувати актуальні матеріальні та проєктні рішення.

Визначено, що шум є другим за значущістю екологічним чинником проблем здоров'я у Європі після забруднення повітря. За рекомендаціями ВООЗ, рівень фонового шуму у навчальних просторах не повинен перевищувати 35–40 дБ, оскільки вищі значення

достовірно погіршують концентрацію, пам'ять та здатність до читання. Тривале перебування у гучному середовищі спричиняє хронічний стрес, виснаження когнітивних ресурсів і ризик психоемоційних розладів, що є особливо критичним для молоді, чия нервова система перебуває на стадії активного розвитку [3].

Молодіжні центри вирізняються серед освітніх та громадських будівель тим, що одночасно мають вміщувати принципово різні за характером активності: тихі навчальні заняття, творчі майстер-класи, музичні репетиції, спортивні події та психологічні консультації. Ця багатофункціональність породжує складне звукове середовище, у якому без цілеспрямованого проєктного втручання різноманітні звуки зливаються у дисгармонію, що знижує якість кожного виду діяльності. Ситуацію ускладнює широкий віковий діапазон відвідувачів та різкі добові коливання інтенсивності програм – від тихих ранкових занять до пікових вечірніх заходів [3; 4].

Аргументовано, що ефективне акустичне проєктування ґрунтується на трьох взаємопов'язаних принципах: звукопоглинання, звукоізоляції та дифузії. Поглинання забезпечується пористими матеріалами (мінеральна вата, скловолокно – NRC 0,8–1,0), ізоляція – масивними конструкціями з повітряними зазорами, дифузія – рельєфними архітектурними поверхнями. Ключовою стратегією є акустичне зонування: гучні функції (спорт, музика, лекції) розміщуються з одного боку будівлі, а тихі зони (навчання, консультування) – із протилежного. Соціальні простори виконують роль акустичного буфера. У багатоповерхових закладах класифіковано вертикальний принцип зонування: тихі активності доцільно розміщувати над гучнішими, оскільки передачу повітряного звуку вгору контролювати легше, ніж ударний шум донизу [4].

Встановлено, що асортимент сучасних акустичних матеріалів охоплює засоби для стін, стель і підлог, кожен із яких вирішує специфічні завдання. Для стін застосовують: акустичні панелі з текстильним покриттям (NRC 0,80 – 1,00), дерев'яні ламельні панелі з поглинальним підкладом (NRC 0,60 – 0,85), перфоровані металеві панелі з підкладкою (NRC 0,70 – 0,80), акустичну штукатурку (15–25 мм) та мікроперфоровані панелі (MPP). Стелі обробляють підвісними мінеральними плитками (NRC 0,55 – 0,95), акустичними

островами та натяжними системами із поглинальним шаром. Для підлог використовують модульну килимову плитку з різними типами основи (бітум, скловолокно, латекс), яка ефективно знижує як реверберацію, так і ударний шум між поверхами. Порівняльну характеристику матеріалів за параметрами типу, щільності та коефіцієнта поглинання подано у таблиці 1.

Таблиця 1

Назва	Тип	Щільність (кг/м ³)	Рекоменд. товщина (мм)	NRC
Акустична мембрана	Бар'єрний	1600–2000	2–5	0,7–0,95
Акустична піна	Поглинаючий	20–35	70–30	0,4–0,8
Алюмінієвий пінопласт	Поглинаючий	300–750	70–30	0,7–0,8
Деревоволокниста плита	Поглинаючий/ комбінований	230–270	12–25	0,2–0,5
Звукоізоляційний гіпсокартон	Бар'єрний/ комбінований	800–1000	12,5	0,55–0,60
Мінеральна вата	Поглинаючий	30–150	50–100	0,8–1
Пінополістирол	Бар'єрний	15–45	20–100	0,2–0,25
Пінополіуретан	Поглинаючий	25–35	50–100	0,60–0,75
Пробка	Поглинаючий	200–300	2–10	0,1–0,3
Сендвіч-панель	Бар'єрний/ комбінований	20–60	40–50	0,75–0,95
Скловолокно	Поглинаючий	45–65	50–100	0,8–1
Спінений поліетилен	Поглинаючий	25–35	2–10	0,10–0,25

Джерело: [5]

Встановлено, що для українських молодіжних центрів оптимальним є поєднання матеріалів місцевого виробництва (мінераловатні панелі, дерев'яні системи з термічно модифікованої деревини, модульна килимова плитка) зі стратегічним застосуванням спеціалізованих рішень. Термічно модифікований ясен, сосна та дуб зберігають акустичні характеристики за умов значних сезонних

коливань вологості, характерних для українського клімату. Перероблена деревина із деконструйованих споруд радянської доби пропонує економічні та екологічні переваги і водночас утворює естетичний зв'язок з архітектурною спадщиною [6; 9; 10].

Акустичний дизайн є невід'ємною складовою повноцінного функціонування молодіжних центрів, яка безпосередньо впливає на освітні результати, психоемоційний стан відвідувачів і якість усіх видів діяльності в просторі.

Класифіковано сучасні акустичні матеріали за поверхнями застосування (стіни, стелі, підлоги) та функціональним призначенням (поглинання, ізоляція, дифузія); визначено їхні основні характеристики (NRC, щільність, товщина) для умов молодіжних закладів.

Стратегія акустичного зонування та дотримання принципу збалансованого контролю товщини матеріалів забезпечують оптимальне звукове середовище без надмірних витрат на будівництво чи реконструкцію.

Визначено практичні рекомендації щодо науково обґрунтованого вибору матеріалів для проєктування та реконструкції молодіжних центрів в Україні з урахуванням кліматичних умов, бюджетних обмежень та вимог довговічності. Отримані результати можуть бути використані архітекторами, дизайнерами та замовниками під час проєктування нових і реконструкції наявних молодіжних просторів.

Список використаних джерел:

1. Кривуц С. В., Хохлова Н. М. Засоби використання акустичних систем у дизайні офісних приміщень. *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв*. Збірка наукових праць за ред. Даниленка В.Я. Харків : ХДАДМ, 2016. С. 29–33.
2. Вакуленко О. В та ін. Молодіжні центри: національні практики створення та організація роботи / Київ: Держ. ін-т сімейн. та молодіж. політики, 2019. 67 с.
3. Онищук І. П. Вплив шумового навантаження на адаптаційний потенціал здобувачів вищої освіти в умовах навчального середовища. *Ukrainian journal of natural sciences*. 2025. № 14. С. 69–80. DOI: <https://doi.org/10.32782/naturaljournal.14.2025.7> (дата звернення: 10.02.2026).

4. Трошкіна О. А., Лупіна А. В. Особливості архітектурно-планувальної організації центрів розвитку молоді. *Theory and practice of design*. 2021. № 24. С. 113–122. DOI: <https://doi.org/10.18372/2415-8151.24.16298> (дата звернення: 19.02.2026).

5. Cox T. J., D'Antonio P. *Acoustic absorbers and diffusers: theory, design and application*. Taylor & Francis Group, 2004. 432 p.

Суловець М.В.

студентка,

Київський столичний університет імені Бориса Грінченка

ХИМЕРИ ЯК ЕЛЕМЕНТ ДЕКОРУ КИЇВСЬКОЇ АРХІТЕКТУРИ КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТЬ

На зламі ХІХ–ХХ століть Київ переживав період інтенсивного містобудування, більш відомий під назвою «будівельна лихоманка». Активне зведення прибуткових будинків супроводжувалося пошуком нових художніх рішень, у декоративному оздобленні фасадів у тому числі. Це простежується у низці прибуткових будинків та садиб, де фігурні оздоблення виконують репрезентативну та комерційну функції.

Дослідженням київської архітектури кінця ХІХ – початку ХХ століть займались, зокрема, А.Б. Беломесяцев, М. Б. Кальницький, Н. М. Кондель-Пермінова, О.М. Друг [1], Д.В. Малаков [1, 2] та інші. Проте питання використання гротескних образів у декоруванні садиб залишалось недостатньо висвітленим.

Поширення символізму в архітектурі того часу було зумовлено загальним культурно-освітнім рівнем суспільства та сталою традицією сприйняття символічної мови, сформованою також під впливом релігійного середовища. Також можна припустити, що використання різних міфологічних, і не лише, образів було навмисне використано задля зацікавлення потенційних клієнтів.

Показовим прикладом поєднання символізму та комерційності є будинок Гінзбурга (1900–1901 рр., вул. Городецького, 9, колишня Миколаївська) побудований в період першої «лихоманки» (1895–1903 рр.). У скульптурному оздобленні в центрі вінцевого парапету знаходиться люкарна зі скульптурами Гермеса та Геї, що сидять обабіч. У простінках верхнього поверху також вміщено алегоричні скульптури у повний зріст: Деметри, Гермеса та Афіни. По всій будівлі вони доповнюються атлантами, маскаронами, грифонами, ліпним рослинним орнаментом, тощо. Сам декор фасаду формує цілісну символічну картину, побудовану на поєднанні античних міфологічних образів. Фігури давньогрецьких богів репрезентують торгівлю

(Гермес), достаток (Деметра), стабільність (Гея) та порядок (Афіна). В той час грифони, розташовані на бічних аттиках, ознаменують пильність та могутність, разом утворюючи «ефект» упорядкованого та престижного міського середовища. Фактично будівля комунікувала із глядачем через виразність та багатство фасаду.

Ще одним вдалим зразком вважається житловий будинок на вул. Ольгинській, 2/1 (кінець XIX – початок XX ст.). Чоло споруди оздоблене мавританськими килимовими орнаментами, у декорі широко використано фігурну цегляну кладку, імітуючи руст, та художній метал. Герми у вигляді крилатих гурій (постаті мають зміїний хвіст та голову, пишний жіночий тулуб та драконоподібні крила) виглядають з-під спарених напівколон, надаючи будівлі ще більш екзотичного вигляду. Проте, навіть не виконуючи своєї первісної релігійної функції, декоративні елементи вдало приваблювали покупців та перехожих.

Будинок Сироткіна (1899–1902 рр., вул. Володимирська, 39/24), як і вище згадані споруди, відзначається пишністю, багатством архітектурних деталей високого рельєфу. Фасад його, окрім колон, кахель та ліплення, прикрашають вишукані круглі скульптури дів у повний зріст (дві напівлежачі під карнизом; пара статуй на розі, які тримають у руці щось на кшталт вінця, та над колонами) й маскарони із зображенням юнаків та фантастичних істот (ймовірно сатирів) на місці сандрика, по периметру будівлі. Крім демонстрації статусу, це оздоблення можна розглядати також як уособлення гармонії, комфортного життя (діви) та духовний захист (маскарони).

Не можна не відзначити будинок Підгорського (1896–1897 рр.), садибу на вул. Ярославів Вал, 1. Фасад романо-готичної споруди вражає архітектурною виразністю та пластичністю. На верхніх поверхах є кілька балконів із бетонними колонами. Вікна оздоблені квітковим різьбленням та строгою ліпниною. Парадний вхід влаштований через браму, а під еркером розташовані дві статуї крилатих демонів з видовженими обличчями, які ніби тримають виступ на плечах. Вони водночас виконують естетичну (окраса) та символічну (захист від зла) функції, як це було прийнято в готиці щодо горгулій та химер. Їх інколи називають «крилатими мавпами» через їх гротескний вигляд та міські легенди. За однією історією ці статуї прийнято вважати «покровителями» творчих людей.

На Банківській вулиці, 2, розташований маєток Лібермана (1879 р., перебудовано 1898 р.), виконаний у стилі неоренесансу. За проєктом В. Ніколаєва будинок мав цілісний вигляд, по периметру фасаду розміщувалися маскарони разом з орнаментальними рельєфами, пишним ліпленням, рустуванням. Сам горельєф має форму голови гротескної тварини (ймовірно лева).

Будинок Майкапар (1905 р., Лютеранська вулиця, 6), архітектора М. Клуга серед дослідників вважається одним з найкращих зразків еклектичної архітектури. Основа має цегляний, рожевий колір. Фасад споруди оздоблений неперевершеною деталізацією та багатопаровістю елементів: флоральні барельєфи на колонах та корпусі надають будівлі фантастичності. На склепіннях будинку, коло балконів, можна побачити скульптури стомлених атлантів у повний зріст. Біля колон розташовані каріатиди – опори у вигляді оголених жіночих постатей. Крім того, капітелі подекуди оформлені фігурами міфічних істот. Хоч споруда й насичена елементами з різних архітектурних стилів, М. Клуг неперевершено об'єднав їх в одному проєкті. Наразі, будинок Майкапар є однією з перлин Києва саме завдяки його унікальності.

Різного роду химери оздоблювали фасади прибуткових будівель і садиб з метою привабити й вразити містян і замовників. Особливо популярними були античні образи статуй та маскаронів. Мабуть більш, ніж закохати в краєвид, у підприємців та архітекторів було прагнення влаштувати урбаністичний «театр» – фасади навмисно робили емоційними й насиченими, аби зацікавити перехожого.

Не дивлячись на те, що в теперішній час більшість з цим будівель потребують реставрації, як у минулому, так і на початку XXI століття вони вносять різноманітність та пожвавлюють фасади міських споруд, повчають, виховують та розважають киян та гостей міста.

Список використаних джерел:

1. Друг О.М., Д. В. Малаков. Особняки Києва. Київ : «Кий», 2004. С. 17–27.
2. Малаков Д.В. Прибуткові будинки Києва. Київ : «Кий», 2009. 383 с.
3. Звід пам'яток історії та культури України: енциклопед. вид. у 28 т. / голов. ред. В. Смолій ; НАН України, Ін-т історії України [та ін.]. Т. 1 : Київ : [у 2 кн.] / редкол. тому: П. Тронько (відп. ред.) [та ін.] ; [упоряд.: В. Горбик та ін.]. 1999.

БІОЛОГІЧНІ НАУКИ

Литвяк М.С.

студентка;

Науковий керівник: Моложава О.С.

кандидат біологічних наук, доцент,

ННЦ «Інститут біології та медицини»

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ІМУНОГІСТОХІМІЧНЕ ВИЗНАЧЕННЯ МАРКЕРІВ ER, PR, HER2/NEU ТА KI-67 ДЛЯ МОЛЕКУЛЯРНОГО ПРОФІЛЮВАННЯ РАКУ МОЛОЧНОЇ ЗАЛОЗИ

Вступ. Рак молочної залози (РМЗ) є одним із найпоширеніших онкологічних захворювань у світі та провідною причиною смертності серед жінок. Сучасна онкологія базується на принципах персоналізованої медицини, де ключову роль відіграє молекулярне профілювання пухлин. Для необхідності підвищення точності прогнозування перебігу РМЗ та вибору ефективного лікування, зокрема імунотерапії, важливими біомаркерами є рецептори естрогену (ER), прогестерону (PR), HER2/neu та індекс проліферації Ki-67 [1].

Мета дослідження. Провести імуногістохімічне дослідження маркерів ER, PR, HER2/neu та Ki-67 для молекулярного профілювання раку молочної залози та прогнозування відповіді на терапію.

Матеріали і методи дослідження. Дослідження проводилося на зразках біопсійного та операційного матеріалу тканин молочної залози пацієнток з встановленим діагнозом раку молочної залози. Матеріал фіксували у 10% нейтральному забуференому формаліні впродовж 12–24 годин із подальшим проведенням стандартної гістологічної обробки: зневоднення, заливка в парафін та виготовлення серійних зрізів товщиною 3–5 мкм за допомогою мікротома. Отримані зрізи наносили на адгезивні предметні скельця [2].

Імуногістохімічне (ІГХ) дослідження виконували за стандартним протоколом із використанням моноклональних антитіл до рецепторів естрогену (ER), прогестерону (PR), HER2/neu та маркера проліферації

Ki-67 [3]. Оцінку експресії маркерів здійснювали за допомогою світлової мікроскопії при збільшеннях $\times 4$, $\times 10$ та $\times 20$. Інтерпретацію результатів проводили відповідно до рекомендацій ASCO/CAP:

- експресію ER та PR оцінювали за відсотком позитивно забарвлених ядер пухлинних клітин;

- HER2/neu визначали за шкалою 0–3+;
- індекс Ki-67 оцінювали як відсоток проліферуючих клітин.

Отримані дані заносили до електронної бази та піддавали статистичній обробці з використанням методів описової статистики та кореляційного аналізу для встановлення взаємозв'язку між експресією маркерів і клінічними характеристиками захворювання.

Результати дослідження. Було проаналізовано 15 зразків пухлин молочної залози жінок. Імуногістохімічне дослідження показало:

- переважання ER- та PR-позитивних пухлин;
- варіабельність експресії HER2/neu (від негативного до 3+);
- індекс Ki-67 коливався від 1% до 40%, що свідчить про різний рівень проліферативної активності.

За результатами молекулярного профілювання визначено (рис.1.):

- люмінальний А-підтип – у 46,7 %;
- люмінальний В-підтип – у 20,0 %;
- HER2-позитивний – у 26,7 %;
- неklasифіковані – у 6,6 %.

Встановлено, що:

- люмінальні пухлини характеризуються кращим прогнозом;
- HER2-позитивні пухлини мають більш агресивний перебіг;
- високий рівень Ki-67 асоціюється з підвищеною проліферацією, метастазуванням та гіршим прогнозом (рис. 1).

Обговорення результатів. Отримані результати підтверджують важливість імуногістохімічного визначення маркерів для стратифікації пацієнтів. Виявлено зв'язок між експресією ER, PR, HER2/neu, Ki-67 та клінічними характеристиками перебігу захворювання.

Особливу цінність має використання цих маркерів для:

- визначення молекулярного підтипу пухлини;
- прогнозування перебігу РМЗ;
- вибору оптимальної терапевтичної тактики (гормональна, таргетна, імунотерапія).

Рис. 1. Розподіл зразків раку молочної залози за основними молекулярними підтипами (n=15)

Висновки

1. В роботі показано, що імуногістохімічні маркери ER, PR, HER2/neu та Ki-67 є ключовими у молекулярному профілюванні раку молочної залози. Більшість досліджених пухлин мали гормонозалежний характер.

2. Високий рівень Ki-67 асоціювався з агресивнішим перебігом захворювання.

3. Визначення імуногістохімічного профілю дозволяє обґрунтувати персоналізований підхід до лікування. Отримані результати можуть бути використані для підвищення ефективності терапії та покращення прогнозу для пацієнток.

Список використаних джерел:

1. Katsura C., Ogunmwoyi I., Kankam H. K., Saha S. Breast cancer: presentation, investigation and management. *British Journal of Hospital Medicine*. 2022. Vol. 83, № 2. P. 1–7. DOI: <https://doi.org/10.12968/hmed.2021.0459>

2. Hammond M. E., Hayes D. F., Dowsett M. та ін. American Society of Clinical Oncology/College of American Pathologists guideline recommendations for immunohistochemical testing of estrogen and progesterone receptors in breast cancer.

Archives of Pathology & Laboratory Medicine. 2010. Vol. 134, № 7. P. e48–e72.
DOI: <https://doi.org/10.5858/134.7.e48>

3. Muniz Partida C., Walters E. A novel immunohistochemical protocol for paraffin embedded tissue sections using free-floating techniques. *Frontiers in Neuroanatomy*. 2023. Vol. 17. Article 1154568. DOI: <https://doi.org/10.3389/fnana.2023.1154568>

Рибалко А.О.

студентка;

Науковий керівник: Моложава О.С.

кандидат біологічних наук, доцент,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ІМУНОФЕНОТИПУВАННЯ КЛІТИН ІМУННОЇ СИСТЕМИ У ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ СИЛ ОБОРОНИ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВОЄННИХ ДІЙ

Вступ. Кількісні та функціональні зміни показників клітин імунної системи в процесі старіння зачіпають як вроджений, так і адаптивний імунітет, відомі під назвою імуносенесценція, яка характеризується змінами у балансі основних популяцій Т- та В-лімфоцитів, зниження частки наївних клітин адаптивного імунітету, накопичення Т-лімфоцитів пам'яті та зниження здатності реагувати на нові інфекційні патогени або вакцинацію [1, 2].

Для розуміння впливів різних стрес-факторів на українських військовослужбовців, що безпосередньо перебували на лінії бойових зіткнень, доречно розглянути вже описані випадки на прикладі інших війн, а саме війни в Перській затоці. Хвороба Перської затоки — це хронічне мультисистемне захворювання, яке вразило приблизно третину ветеранів і проявлялось фізичними та психічними розладами, такими як когнітивні порушення, неврологічні аномалії та порушення настрою [3]. Поширеність хронічного мультисимптомного захворювання (ХМЗ) у ветеранів, які брали участь у бойових діях, була майже вдвічі вища, ніж у тих, хто не був у зоні бойових дій [4].

Мета дослідження. Оцінити субпопуляційний склад клітин імунної системи в периферичній крові військовослужбовців Сил оборони України з урахуванням їхнього віку, під час воєнних дій.

Методи дослідження. Визначення субпопуляційного складу лейкоцитів периферичної крові здійснювали шляхом аналізу експресії поверхневих антигенів із використанням цитофлуориметричного аналізу. Для цього застосовували набір моноклональних антитіл Simultest IMK Plus BD (Becton Dickinson, США), що включав комбінації CD45/CD14, CD3/CD19, CD3/CD4, CD3/CD8, CD3/HLA-

DR, а також додаткові маркери CD57/CD16/CD3 і TCR $\alpha\beta$ /TCR $\gamma\delta$ /CD3. Антитіла були мічені флуоресцентними барвниками: FITC (флуоресцеїнізоціанат), PE (фікоеритрин) та PerCP-Cy5.5 (перидинін хлорофіл з цианіном).

Статистичну обробку отриманих даних виконували за допомогою програмного забезпечення Statistica 8.0 (StatSoft Inc.). Для оцінки зв'язку між показниками застосовували кореляційний аналіз — коефіцієнти Пірсона (для нормальних даних) або Спірмена (для ненормальних). Результати вважали статистично значущими при значенні $p \leq 0,05$, а значення p у межах $0,06 \leq p \leq 0,10$ трактували як тенденцію до змін.

Результати дослідження. Для проведення обстеження під час виконання роботи було сформовано 4 групи, загальна характеристика яких наведена у таблиці 1.

Таблиця 1

Розподіл груп обстеження за віком і кількістю осіб

Групи обстеження	Характеристика груп обстеження	
	Кількість (осіб)	Вік, роки
		M \pm SD (min / max)
Контрольна група (вік \geq 51 років)	27	60,44 \pm 9,13 (51 / 74)
Група вікового контролю (вік < 50 років)	14	40,64 \pm 5,59 (31 / 49)
Військовослужбовці – 1 (вік < 50 років)	73	42,20 \pm 5,35 (30 / 49)
Військовослужбовці – 2 (вік \geq 50 років)	54	54,07 \pm 2,86 (50 / 59)
Всього	168	–

Статистично значущих відмінностей у відносній кількості CD3⁺ Т-лімфоцитів між групами обстеження не було виявлено. Відзначалася тенденція до підвищення вмісту HLA-DR⁺ Т-лімфоцитів у військовослужбовців групи 2 (віком \geq 50 років) порівняно з військовослужбовцями групи 1 (віком < 50 років).

Відносна кількість CD19⁺ В-лімфоцитів у військовослужбовців групи 2 була достовірно нижчою, ніж у групі 1 ($p < 0,05$), тоді як у групі вікового контролю цей показник, як і у групі військовослужбовців 1 та 2 груп, навпаки, був підвищеним порівняно

з контрольною групою ($p < 0,05$), що корелює з даними літератури, які вказують на збільшення кількості В-лімфоцитів у ветеранів війни [5, 6]. Кількість активованих HLA-DR⁺ В-лімфоцитів перевищувала показники контрольної групи як у групі вікового контролю ($p < 0,01$), так і у військовослужбовців групи 1, однак у військовослужбовців групи 2 вона була достовірно нижчою порівняно з групою 1 ($p < 0,05$) (табл. 2).

Таблиця 2

**Відносна кількість популяцій лімфоцитів
у периферичній крові осіб груп обстеження ($M \pm SD$)**

Групи обстеження	Відносна кількість імунних клітин, %			
	CD3 ⁺ Т-лімфоцити	HLA-DR ⁺ Т-лімфоцити	CD19 ⁺ В-лімфоцити	HLA-DR ⁺ В-лімфоцити
Контрольна група	67,17 ± 7,29	3,96 ± 1,86	7,06 ± 3,51	6,94 ± 2,80
Група вікового контролю	69,58 ± 7,93	3,77 ± 2,10	10,81 ± 4,59 *	11,87 ± 4,60**
Військово-службовці – 1 (вік < 50 років)	65,24 ± 9,65	3,16 ± 2,01	10,77 ± 4,62	11,76 ± 4,84
Військово-службовці – 2 (вік ≥ 50 років)	67,45 ± 10,12	4,76 ± 3,53	8,61 ± 2,83 ***	9,46 ± 3,24*,***
Примітки: 1. * $p < 0,05$ порівняно з контрольною групою; 2. ** $p < 0,01$ порівняно з контрольною групою; 3. *** $p < 0,05$ порівняно з групою військовослужбовців – 1.				

У військовослужбовців групи 1 (віком < 50 років) виявлено статистично значуще підвищення CD3⁺57⁺ НК-клітин порівняно з особами групи вікового контролю ($p < 0,05$). Водночас у групі вікового контролю відзначено достовірне зниження цього показника відносно контрольної групи ($p < 0,05$).

Аналіз відносної кількості CD3⁺57⁺ НКТ-клітин показав її зменшення у військовослужбовців групи 1 порівняно з показниками групи 2 (віком ≥ 50 років) ($p < 0,001$), так і з особами контрольної

групи. При цьому у військовослужбовців групи 2 спостерігалася тенденція до підвищення вмісту CD3⁺57⁺ НКТ-клітин відносно інших груп обстеження (табл. 3).

Таблиця 3

**Відносна кількість натуральних кілерів
та натуральних кілерних Т-лімфоцитів у периферичній крові
осіб груп обстеження (M ± SD).**

Групи обстеження	Показники, %	
	CD3 ⁺ 57 ⁺ НК	CD3 ⁺ 57 ⁺ НКТ
Контрольна група	6,37 ± 3,67	14,57 ± 7,06
Група вікового контролю	3,01 ± 1,55 *	11,87 ± 4,60
Військовослужбовці – 1 (вік < 50 років)	5,88 ± 3,78 ^	9,25 ± 4,10 °
Військовослужбовці – 2 (вік ≥ 50 років)	5,03 ± 3,57	15,08 ± 7,58
Примітки: 1. * p < 0,05 порівняно з контрольною групою; 2. ^ p < 0,05 порівняно з групою вікового контролю; 3. ° p < 0,001 порівняно з групою військовослужбовців–2.		

Ці дані підтверджуються і в опублікованих статтях про вплив військового фактору на субпопуляційний склад лімфоїдних клітин у військовослужбовців України [7].

Висновки. Отримані результати свідчать про вплив хронічних стрес-факторів на військовослужбовців під час бойових дій в залежності від віку:

1. Відносна кількість CD3⁺ Т-лімфоцитів залишається відносно стабільною, однак у військовослужбовців старшої вікової групи спостерігається тенденція до підвищення кількості активованих HLA-DR⁺ Т-клітин, що може відображати хронічну антигенну стимуляцію.

2. Зниження відносної кількості CD19⁺ В-лімфоцитів у військовослужбовців старшого віку порівняно з молодшими може свідчити про вікове зниження проліферативного потенціалу В-клітин, що посилюється впливом тривалого психоемоційного та фізичного стресу. Підвищення HLA-DR⁺ В-лімфоцитів у військовослужбовців молодшої вікової свідчить про адаптаційну активацію гуморальної імунної відповіді в умовах стресу.

3. У військовослужбовців старшої вікової групи виявлено підвищення CD3⁻CD57⁺ НК-клітин та зниження CD3⁺CD57⁺ НКТ-клітин порівняно з молодшою групою, що свідчить про тривалий стресовий вплив і розвиток хронічного запалення під час воєнних дій.

Список використаних джерел:

1. Y. Wang, C. Dong, Y. Han, Z. Gu, C. Sun Immunosenescence, aging and successful aging. *Front. Immunol.* 2022. Vol. 13. P. 942796.
2. T. M. Doherty, B. Weinberger, A. Didierlaurent, P. H. Lambert Age-related changes in the immune system and challenges for the development of age-specific vaccines *Ann. Med.* 2025. Vol. 57. N 1. P. 2477300.
3. K. J. Trageser, M. Sebastian-Valverde, S. X. Naughton, G. M. Pasinetti The Innate Immune System and Inflammatory Priming: Potential Mechanistic Factors in Mood Disorders and Gulf War Illness. *Front. Psychiatry.* 2020. Vol. 11. P. 548249.
4. Chronic Multisymptom Illness Complex in Gulf War I Veterans 10 Years Later. URL: https://www.researchgate.net/publication/7474382_Chronic_Multisymptom_Illness_Complex_in_Gulf_War_I_Veterans_10_Years_Later (дата звернення: 18.04.2026).
5. U. Joshi et al. A permethrin metabolite is associated with adaptive immune responses in Gulf War Illness. *Brain Behav. Immun.* 2019. Vol. 81. P. 545–559.
6. A. Vojdani and J. D. Thrasher Cellular and humoral immune abnormalities in Gulf War veterans. *Environ. Health Perspect.* 2004. Vol. 112. N 8. P. 840.
7. L. M. Zvarych, V. V. Panchenko, N. A. Golyarnik, O. A. Belayev, D. A. Bazyka The influence of the war factor on age changes in the subpopulation structure of leucocytes as a component of inflammaging in the groups of military personnel and clean-up workers of the Chernobyl accident. *Probl. Radiac. Med. Radiobiol.* 2023. Vol. 28. P. 286–315.

ВІЙСЬКОВІ НАУКИ

Коростильов Г.Л.

доктор філософії (PhD), доцент,

*Харківський національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

СУЧАСНА МЕТОДИКА ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ЮРИДИЧНИХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ З ТАКТИЧНОЇ МЕДИЦИНИ

Сучасні умови функціонування суспільства, зумовлені воєнними діями та зростанням кількості надзвичайних ситуацій.

Приємною новиною, для викладачів із загальновійськової підготовки вітчизняних вишів, стало набуття чинності Закону України від 12.04.2026 р. №4826-IX «Про внесення змін до деяких законів України щодо окремих питань підготовки громадян України до національного спротиву». Стаття 6-2 Закону України «Про основи національного спротиву» щодо підготовки громадян України до національного спротиву для здобувачів фахової передвищої, вищої освіти за денною або дуальною формою здобуття освіти починає діяти з 1 жовтня 2026 року. Законом передбачено, зокрема, запровадження нової навчальної дисципліни «Основи національного спротиву» [1].

Окремим модулем «Домедична підготовка» навчальної дисципліни «Основи національного спротиву» запроваджено практичний курс, яким визначається необхідність формування у здобувачів вищої освіти навичок надання домедичної допомоги постраждалим. Нормативно-правове забезпечення цієї сфери регламентується законодавством України про екстрену медичну допомогу [6] та відповідними підзаконними актами [5]. Особливої актуальності зазначена підготовка набуває для студентів юридичних спеціальностей, діяльність яких пов'язана із забезпеченням правопорядку та реагуванням на кризові ситуації під час воєнного стану в Україні.

Ефективне надання тактичної домедичної допомоги в умовах воєнного стану вимагає від правоохоронців не лише теоретичних

знань, а й практично сформованих компетентностей та навичок, що забезпечують швидке та адекватне реагування на поранення і критичні стани. Визначення таких компетентностей є ключовим елементом адаптації міжнародних стандартів ТССС/ТЕСС до умов роботи українських правоохоронців. Основи надання домедичної допомоги, зокрема на догоспітальному етапі, детально висвітлено у сучасних навчальних виданнях [3, с. 45; 4, с. 112]. Застосування принципів тактичної медицини відповідно до рекомендацій ТССС/ТЕСС дозволяє адаптувати навчальний процес максимально наближеним до реальних умов.

Ефективність практичної домедичної підготовки забезпечується використанням практикоорієнтованих методів навчання. Симуляційні тренажерні технології, кейс-метод та тренінги з відпрацювання алгоритмів дій (MARCH) базуються на міжнародних стандартах надання допомоги постраждалим [8, р. 134].

Такі симуляційні тренажери (манекени) і моделі поранень дозволяють відтворювати кровотечі, переломи, травми грудної клітки та інші критичні стани, що дозволяють відтворювати практичні дії без ризику для життя студентів, що, в свою чергу, дає змогу керівнику практичних занять оцінити точність застосування турнікетів, гомеостатичних засобів та алгоритмів контролю дихальних шляхів.

Застосування віртуальної реальності (VR) та цифрових симуляцій є ще однією перспективною методикою. VR-моделі дозволяють створювати комплексні тактичні сценарії, які занурюють людину в штучно створене 3D-середовище через спеціальні окуляри, шолом і контролери, з різними видами загроз та інтерактивними завданнями для студентів. Використання таких технологій допомагає відпрацьовувати навички командної взаємодії, прийняття рішень та швидкого реагування на критичні ситуації, що важко відтворити у фізичному середовищі. Наприклад, студент одягає VR-шолом і потрапляє у змодельовану ситуацію: ДТП з постраждалими, поранення на полі бою, масивна кровотеча; зупинка дихання. У цьому середовищі студент оцінює стан постраждалого, накладає турнікет (віртуально або з фізичним макетом), зупиняє кровотечу, забезпечує прохідність дихальних шляхів.

Перевага впровадження VR-тренажерів перед звичайними симуляторами (манекени та моделі поранень) у тому, що VR-

тренажери створюють повний сценарій (стрес, шум, час), можуть змінювати ситуацію в реальному часі, дають миттєвий зворотний зв'язок (що зробив: правильно або неправильно). А також потрібно зазначити, що при їх застосуванні не має ризику для студентів, сценарії можна проходити багато разів або моделювати під конкретну ситуацію, комп'ютерна програма сама фіксує дії та дає оцінку. VR-тренажери – це спосіб «прожити» критичну ситуацію і навчитися діяти правильно, ніби це вже відбувається насправді.

Реальний приклад VR-системи, яку вже застосовують при практичній підготовці бойових медиків в Україні – MilExTS (Military Extended Reality Trauma Simulator (США, Exonicus)). Ця сучасна автономна платформа для медичної підготовки на основі розширеної реальності (XR), від компанії Exonicus, призначена для військовослужбовців, медиків та працівників служб екстреної допомоги. MilExTS пропонує імерсійні сценарії тактичної медичної допомоги в бойових умовах (TCCC) у 3D-віртуальному середовищі, що дозволяє проводити масштабоване повторювання та оцінювання результатів навчання з підготовки до надання допомоги при травмах [2].

Манекени для імітації травм (TraumaMan, TruMan, Simulaids) – це високореалістичні тренажери, призначені для відпрацювання навичок надання першої допомоги, зупинки кровотеч, догляду за ранами та проведення хірургічних маніпуляцій. Вони дозволяють відпрацьовувати складні сценарії (ампутації, поранення, опіки) у безпечному середовищі. Ці кровоточиві рани закріплюються ремнями та комплектуються насосом (як додаткова опція). Може використовуватися з будь-яким рятувальним манекеном, з тренажером WMD/CBRNE/DECON Full-Body Trainer (101-088FBU) або з манекеном травматологічної реанімації 100-2700U або 100-2725U. До комплекту входить імітація крові. До некровоточувальних ран належать опіки грудей, спини, передпліччя та обличчя 2-го ступеня [7].

Використання інноваційних сучасних освітніх технологій і міжнародних стандартів підготовки сприяє формуванню професійних компетентностей та підвищує готовність майбутніх юристів до ефективних дій у надзвичайних ситуаціях.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо окремих питань підготовки громадян України до національного спротиву» № 4826-IX від 12.04.2026 р. URL: https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/272158.html [дата звернення: 19.04.2026].
2. Інтернет ресурс. Режим URL: https://www.linkedin.com/posts/lancebaily_milexts-extended-reality-trauma-simulation-activity-7361063994662506499-nAZH [дата звернення: 19.04.2026].
3. Крилюк В. О. Домедична допомога : підручник / за ред. В. О. Крилюка. Київ : ВСВ «Медицина», 2017. 376 с.
4. Крилюк В. О., Гур'єв С. О., Слінько С. В. Екстрена медична допомога (догоспітальний етап) : навчальний посібник. Київ : ВСВ «Медицина», 2018. 352 с.
5. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 09.03.2022 № 441 «Про затвердження порядків надання домедичної допомоги особами, які не мають медичної освіти». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0356-22> [дата звернення: 19.04.2026].
6. Про екстрену медичну допомогу : Закон України від 05.07.2012 № 5081-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5081-1> [дата звернення: 19.04.2026].
7. PHTLS: Prehospital Trauma Life Support / National Association of Emergency Medical Technicians, Pre-Hospital Trauma Life Support Committee. – 9th ed., milit. – Burlington: Jones & Bartlett Learning, 2021 URL: <https://rehabexpert.eu/ua/p1938040644-nabor-mulyazha-travm.html> [дата звернення 19.04.26].
8. Tactical Combat Casualty Care (TCCC) Guidelines for Medical Personnel / Committee on Tactical Combat Casualty Care (CoTCCC). 2021. URL: <https://deployedmedicine.com> [дата звернення: 19.04.2026].
9. Translated with DeepL.com (free version). URL: <https://rehabexpert.eu/ua/p1938040644-nabor-mulyazha-travm.html> [дата звернення: 19.04.2026].

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ

Михайлов В.М.

*доктор педагогічних наук, професор,
майстер виробничого навчання
Навчально-методичного центру цивільного захисту
та безпеки життєдіяльності Київської області
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5629-1500>*

Павлов С.С.

*кандидат наук з державного управління,
заступник начальника відділу підготовки органів управління
та навчання населення управління організації
та координації заходів цивільного захисту
Департаменту цивільного захисту
та превентивної діяльності апарату ДСНС
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9927-898X>*

Павлова О.С.

*начальник
Навчально-методичного центру цивільного захисту
та безпеки життєдіяльності Київської області
ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-6518-0245>*

Михайлова А.В.

*кандидат технічних наук, старший дослідник,
начальник відділу організації науково-дослідної
та патентної діяльності
Інституту наукових досліджень з цивільного захисту
Національного університету цивільного захисту України
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9440-4417>*

МІЖДИСЦИПЛІНАРНА ПАРАДИГМА РОЗВИТКУ ЦИВІЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Сучасний етап розвитку суспільства характеризується зростанням рівня невизначеності та ускладненням спектра загроз природного, техногенного та воєнного характеру. Це зумовлює необхідність переосмислення цивільної безпеки як динамічної науково-практичної

сфери, що потребує оновлення її теоретико-методологічного підґрунтя [1].

Традиційна теорія розглядає цивільну безпеку крізь призму захисних заходів, спрямованих на мінімізацію шкоди внаслідок надзвичайної ситуації. Сьогодні цей підхід є недостатнім. Теоретичне оновлення потребує концепції стійкості (*англ.* – *resilience*), де безпека характеризується не лише здатністю системи «вистояти під ударом», а й її здатністю до швидкої адаптації, трансформації та виходу на вищий рівень ефективності після кризи. Науковий пошук має зосереджуватись на подальшому впровадженні індикаторів стійкості громади та критичної інфраструктури, що дозволяє оцінити адаптивний потенціал системи до настання загрози [2].

Застарілим є жорсткий розподіл надзвичайних ситуацій на ізольовані категорії – техногенні, природні, соціальні або воєнні. Сучасні реалії свідчать про стирання меж між ними та формування комплексних, взаємопов'язаних небезпек. Показовим підтвердженням є підлив Каховської ГЕС у червні 2023 року, коли воєнний вплив спричинив масштабну техногенну й екологічну катастрофу. Наслідками стали людські жертви, масова загибель тварин, затоплення значної кількості населених пунктів, забруднення водних ресурсів, руйнування екосистеми та вимушена евакуація населення [3]. За таких умов теоретичні засади цивільної безпеки мають ґрунтуватися на синергетичному підході до розуміння комбінованості загроз, коли один інцидент здатний ініціювати ланцюгові ефекти одночасно в технічних, екологічних і соціальних системах.

У науковому дискурсі дедалі більшого поширення набуває ризик-орієнтований підхід, що передбачає ідентифікацію, оцінювання та мінімізацію потенційних загроз. Досвід масованих ракетно-дронових атак на енергетичну інфраструктуру України у 2022–2025 роках засвідчив обмеженість суто технократичного підходу до забезпечення безпеки [4]. Навіть за наявності інженерних укріплень і резервних потужностей не вдалося запобігти каскадним ефектам наслідків, зокрема тривалим блекаутам, порушенню систем теплопостачання, значному психологічному навантаженню на населення та перевантаженню волонтерських мереж.

Модель «держава захищає громадянина», закріплена в Кодексі цивільного захисту України, ґрунтується на ієрархічному та централізованому управлінні [5]. Однак в умовах динамічних і невизначених загроз її ефективність є обмеженою, що зумовлює потребу переходу до теорії інтегрованого управління безпекою, орієнтованої на взаємодію держави, місцевого самоврядування та громадянського суспільства. У межах нової парадигми управління (від централізації до мережевої взаємодії) громадянин перестав бути пасивним «об'єктом захисту» і набуває статусу активного суб'єкта забезпечення безпеки через інструменти волонтерства, самоорганізації та громадського моніторингу. Ефективність такого переходу підтверджується як міжнародним, так і національним досвідом. В умовах повномасштабної війни в Україні сформувалася розгалужена система взаємодії державних інституцій і громадянського суспільства, що включає діяльність Сил територіальної оборони ЗСУ, ДСНС, добровольчих формувань територіальних громад і волонтерських мереж. Така модель забезпечує оперативне реагування на загрози, підтримку сил безпеки та стійкість функціонування критичної інфраструктури. Показовим є досвід Німеччини, де ключовим елементом виступає Федеральне агентство технічної допомоги (*нім. – Technisches Hilfswerk*), що забезпечує інституціоналізовану інтеграцію волонтерського ресурсу в систему реагування на надзвичайні ситуації через мережу регіональних і локальних підрозділів [6].

Традиційна система прийняття рішень, що спирається на статистичні звіти та ретроспективний досвід, не досягає темпу сучасних трансформацій. Це зумовлює потребу прискорення інтеграції цифрових технологій як фундаментальної основи оперативного моніторингу. У результаті змінюється сама природа управлінського рішення у сфері безпеки: воно трансформується зі статистичного акту в динамічний, алгоритмізований процес, адаптивний до змін у реальному часі на основі безперервного потоку даних [7]. Сучасні підходи з використанням цифрових платформ моніторингу, супутникових даних, систем оповіщення та даних від громадян (через мобільні застосунки або інтерактивні карти) дозволяють отримувати інформацію майже в реальному часі. Це

скорочує цикл «подія – аналіз – рішення» і підвищує оперативність реагування, що є критично важливим у сфері цивільної безпеки.

Загальною тенденцією розвитку цивільної безпеки є перехід від вузькотехнократичних підходів до міждисциплінарних моделей. Їх реалізація передбачає інтеграцію соціальних наук (поведінкові та психологічні аспекти реагування), екологічних досліджень (принципи сталого розвитку) та технічних дисциплін (інженерна та інформаційна безпека). Це забезпечує формування комплексної моделі захисту соціотехнічних систем і створює основу для розроблення інструментів сценарного моделювання, оцінювання ризиків та підготовки фахівців.

Узагальнюючи, сучасна трансформація цивільної безпеки полягає у переході від концепції статичного захисту до моделі динамічної стійкості. Безпека в цих умовах набуває характеру безперервного процесу адаптації соціотехнічних систем до змінного середовища загроз. Реалізація цієї парадигми потребує формування міждисциплінарної методологічної бази, що поєднує предиктивне моделювання, цифрові технології та мережеві підходи до управління.

Такий підхід відповідає європейським стандартам у сфері цивільного захисту та створює передумови для інтеграції України до спільного безпекового простору ЄС, зокрема через механізм цивільного захисту (*EU Civil Protection Mechanism*).

Список використаних джерел:

1. Михайлов В. М. Система підвищення кваліфікації фахівців з питань цивільної безпеки у післядипломній освіті : реферат дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна Національної академії педагогічних наук України. Київ, 2022. 32 с.
2. Guo D., Shan M., Owusu E. K. Resilience assessment frameworks of critical infrastructures: State-of-the-art review. *Buildings*. 2021. Vol. 11, no. 10. Art. 464. DOI: <https://doi.org/10.3390/buildings11100464>
3. Спогади про екоцид: два роки тому війська РФ підірвали дамбу Каховської ГЕС. URL: <https://mvs.gov.ua/news/spogadi-pro-ekocid-dva-roki-tomu-viiska-rf-pidirvali-dambu-кахovskoyi-ges> (дата звернення: 12.04.2026).
4. Інформація щодо масованих ударів по критичній інфраструктурі України. URL: <https://energy-map.info/uk/datasets/12f3148d-841a-478d-b9ed-72bf0764b286> (дата звернення: 12.04.2026).
5. Кодекс цивільного захисту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17> (дата звернення: 12.04.2026).

6. Roith P. THW: die ehrenamtliche Katastrophenschutzorganisation des Bundes. *Z Herz- Thorax-Gefäßchir.* 2022. Vol. 36. P. 269–275. DOI: <https://doi.org/10.1007/s00398-022-00500-2>

7. Yao F., Wang Y. Towards resilient and smart cities: A real-time urban analytical and geo-visual system for social media streaming data. *Sustainable Cities and Society.* 2020. Vol. 63. Art. 102448. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.scs.2020.102448>

8. Поняття «безпека» і «цивільна безпека» у педагогічній свідомості. URL: <http://adult-education-journal.com.ua> (дата звернення: 12.04.2026).

9. Чмутова І., Грузіна І., Власов Д. Трансформація концепції управління ризиками: порівняльний аналіз наукових підходів та міжнародних стандартів. *Сталий розвиток економіки.* 2026. № 6 (57). С. 830–839. DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2025-57-115>

ІСТОРИЧНІ НАУКИ

Мараєва В.В.

*кандидат історичних наук,
старший науковий співробітник,
Науково-дослідний центр гуманітарних проблем
Збройних Сил України*

ЗЛОЧИНИ РОСІЇ В УКРАЇНІ: ТИМЧАСОВА ОКУПАЦІЯ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ (24 ЛЮТОГО – ПОЧАТОК ВЕРЕСНЯ 2022 РОКУ)

З початком широкомасштабного вторгнення російських військ в Україну 24 лютого 2022 року під тимчасовою окупацією на Харківщині перебували 575 населених пунктів.

На початку вересня 2022 року Україна почала масштабну контрнаступальну операцію. До 11 вересня були визволені більшість тимчасово окупованих російськими військами населених пунктів Харківської області та ліквідовані численні окупаційні військові та військово-цивільні адміністрації.

Станом на кінець грудня 2022 року на Харківщині російськими військами було зруйновано (повністю або частково) 14630 об'єктів. Зокрема, 3291 багатоповерховий будинок, 5410 приватних житлових будинків, 806 закладів освіти, 357 закладів культури, 268 закладів охорони здоров'я, 43 промислових підприємства. Також були зруйновані 1058 км доріг, 30 мостів на дорогах державного значення та 24 – на дорогах місцевого значення. Загинули 1682 жителі, у тому числі – 74 дитини; 2580 людей зазнали поранень, серед них – 200 дітей [3].

Вперше росія завдала ракетного удару по Харкову 24 лютого о 5 годині ранку. 28 лютого російські військові завдали масованого удару по цивільних об'єктах у кількох районах міста. Зокрема, було здійснено масштабну атаку уламково-фугасними касетними некерованими реактивними снарядами з РСЗВ «Смерч» по Шевченківському району. У місті було пошкоджено 87 житлових

будинків, дитячий садок, майже повністю зруйновано одну школу. Загинули 11 людей, понад 40 зазнали поранень, серед них – 5 дітей [4, 7].

Практично щодня, від початку широкомасштабного вторгнення, агресор продовжує обстрілювати бомбами, снарядами та реактивною артилерією житлові квартали Харкова, цинічно вбиваючи мирне населення. На кінець грудня 2022 року Національна поліція зафіксувала понад 11700 обстрілів, які росія завдала по населених пунктах Харківської області. Сильно постраждали міста Куп'янськ та Ізюм.

Кам'янка – село на Харківщині, розташоване за 7 км від Ізюма. Уже з перших днів широкомасштабного вторгнення воно опинилося в зоні запеклих боїв. Тут не залишилося жодного вцілілого будинку, повністю знищена інфраструктура.

На звільненій від російської окупації території Харківщини було зафіксовано понад 12000 воєнних злочинів. Тут виявлено тіла 936 осіб, із них 739 цивільних, були зафіксовані факти викрадення або зникнення понад 1007 цивільних осіб [5].

Після важких боїв у березні 2022 року місто Ізюм та навколишні селища потрапили під російську окупацію і перебували в ній понад 5 місяців. Ця територія була звільнена 10 вересня у ході Слобожанського контрнаступу, і відтоді розпочався процес документування воєнних злочинів, скоєних на цих територіях. Зокрема, у сосновому лісі поблизу Ізюма 15 вересня 2022 року було виявлено одне з найбільших з початку широкомасштабної війни масових поховань – 447 тіл, серед яких 414 були цивільними особами (194 чоловіки, 215 жінок, 5 дітей), 22 військовослужбовців, стать 11 звічених тіл неможливо було встановити. Могили були розташовані серед дерев і позначені дерев'яними хрестами. Більшість загиблих були з ознаками насильницької смерті, 30 тіл мали явні сліди катувань – мотузка на шиї, зв'язані руки, поламані кінцівки, вогнепальні поранення, у кількох чоловіків ампутовані геніталії [1, 6].

Таке масове поховання не єдине в Ізюмі – щонайменше ще 3 таких місця знайшли у цьому районі, також є поховання і в інших звільнених містах Харківщини. Загалом, станом на 19 грудня 2022 року, у Харківській області ексгумували понад 900 загиблих під час російської окупації, близько 200 осіб не були ідентифіковані [3].

Під час окупації у населених пунктах Харківщини загарбники створили імпровізовані катівні, куди звозили проукраїнськи налаштованих мешканців. Людей піддавали тортурам, намагаючись дізнатися про українських військовослужбовців і місцевих, які допомагали ЗСУ.

У ході розслідувань було виявлено 22 катівні, де російські окупанти утримували цивільних: по 4 катівні – в Ізюмі та Куп'янську, три – у Козачій Лопані, по 2 – у Шевченковому і Вовчанську, також катівні були у Великому Бурлуці та інших населених пунктах регіону [3]. У деяких випадках людей вивозили на територію росії, там катували, потім повертали в Україну.

За даними слідства, у період від березня до вересня 2022 року на території Куп'янського районного відділу поліції функціонувала катівня. Людей утримували в камерах з повною антисанітарією, без води, їжі та медичної допомоги. Їх били, застосовували електричний струм. Під час катувань потерпілих змушували давати неправдиві покази щодо себе чи інших осіб, зізнаватись у співпраці із ЗСУ чи СБУ. Серед потерпілих, яких вдалося встановити після деокупації, – вчителі, рятувальники, учасники бойових дій, волонтери та інші цивільні особи.

Масовими виявилися випадки розстрілів автівок мирних мешканців, які намагалися евакуюватися з окупованих територій.

2 березня 2022 року сім'я з Харкова – чоловік із дружиною та двоє дітей – 9-річна донька і 17-річний син – намагалися евакуюватися до більш безпечного населеного пункту. Вони їхали трасою поблизу села Дементіївка Харківського району, яке на той момент уже було окуповане, й потрапили під кулеметний обстріл. Водій втратив керування, і машина з'їхала з дороги. Коли чоловік спробував знову завести авто та продовжити рух, російський військовий відкрив вогонь повторно – цього разу прицільно. Автомобіль загорівся. На місці загинули батько та 9-річна донька. Мати та 17-річний син дістали тяжкі поранення, але змогли вибратися з машини, яка палала.

25 вересня поблизу села Курилівка Куп'янського району правоохоронці виявили розстріляну російськими окупантами колону з шести цивільних автівок. Внаслідок чергового звірства російської армії загинуло 24 людини, серед них – вагітна жінка та 13 дітей. Щоб приховати сліди злочину, окупанти підпалили автотранспорт.

Станом на грудень 2025 року, окуповані території Харківської області становили близько 4,5% від загальної площі регіону, що відповідає приблизно 1405 квадратним кілометрам [2]. Ці землі переважно зосереджені у прикордонних районах, де тривають активні бойові дії, зокрема в Куп'янському, Харківському та Вовчанському напрямках.

Міжнародний кримінальний суд ще на початку березня 2022 року розпочав офіційне розслідування воєнних злочинів, злочинів проти людяності та геноциду, вчинених російськими військами на території України. Це рішення було ухвалене після звернення 39 держав-учасниць на тлі широкомасштабного вторгнення російської федерації. Розслідування охоплює всю територію України, включаючи окуповані території, і спрямоване на притягнення до відповідальності найвищого керівництва держави-агресора.

Список використаних джерел:

1. Балачук І. В Ізюмі закінчили ексгумацію – підняли 447 тіл, серед них багато жінок, є діти. *Українська правда* : веб-сайт. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/09/23/7368817/> (дата звернення: 11.04.2025).
2. Величко О. Окуповані території Харківської області на сьогодні: детальний огляд ситуації у 2025 році. *Ternopilive* : веб-сайт. URL: <https://ternopilive.com.ua/okupovani-terytoriyi-harkivskoyi-oblasti-na-sogodni-detalnyj-oglyad-sytuaciyi-u-2025-roczii/> (дата звернення: 13.04.2025).
3. Війна на Харківщині: 2022 рік у цифрах. *Suspilne.media* : веб-сайт. URL: <https://suspilne.media/350116-vijna-na-harkivsinii-2022-rik-u-cifrah/> (дата звернення: 11.04.2025).
4. Ідентифіковано чотирьох командирів РФ, причетних до масованого обстрілу 28 лютого 2022 року у Харкові. Їм оголошено про підозру, – прокуратура. *Цензор.net* : веб-сайт. URL: <https://censor.net/ua/photonews/3538232/masshtabnyyi-obstril-harkova-28-lyutogo-2022-roku-identyfikovano-rosiyskykh-komandyriv> (дата звернення: 11.04.2025).
5. Ізвозікова А. У Генпрокуратурі розповіли, скільки воєнних злочинів скоїла Росія на деокупованих територіях України. *Suspilne.media* : веб-сайт. URL: <https://suspilne.media/394040-u-genprokuraturi-rozpovili-skilki-voennih-zlociniv-skoila-rosia-na-deokupovanih-teritoriah-ukraini/> (дата звернення: 11.04.2025).
6. Рік нелюдів. 12 видів порушень Росією міжнародного гуманітарного права на війні в Україні. *Новинарня* : веб-сайт. URL: <https://novynarnia.com/2023/02/24/rik-neliudiv/> (дата звернення: 13.04.2025).

7. Цьомик Г., Солодовнік М., Гаєвська А. Від обстрілів та втрат – до звільнення та відбудови. Хроніка першого року повномасштабного вторгнення на Харківщині. *Suspilne.media* : веб-сайт. URL: <https://suspilne.media/kharkiv/221187-vid-obstriliv-ta-vtrat-do-zvlnenna-ta-vidbudovi-hronika-persogo-roku-povnomasstabnogo-vtorgnenna-na-harkivsini/> (дата звернення: 13.04.2025).

КУЛЬТУРОЛОГІЯ

Іонов В.І.

*кандидат мистецтвознавства, доцент,
заслужений працівник культури України*

ГЕНЕЗА ПОНЯТТЯ «ІНСТИТУЦІЙНА ДОВІРА» В СИСТЕМІ КУЛЬТУРНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА УКРАЇНИ

У контексті системної трансформації сучасного українського соціокультурного простору, що розгортається на тлі глобальних змін і локальних викликів, особливої ваги набуває теоретичне переосмислення взаємодії між суб'єктами культурного підприємництва. Це стосується їхньої взаємодії з мережею інституційних структур. Формування життєздатних моделей культурного менеджменту вимагає відмови від суто технічного аналізу ринкових індикаторів. Натомість слід проводити глибоке дослідження генези поняття «інституційна довіра». У сучасних міждисциплінарних дослідженнях ця категорія розглядається не просто як соціально-психологічний атрибут, а як фундаментальний камінь соціального капіталу, без якого будь-яка інституційна активність втрачає онтологічну стійкість та етичне виправдання. Як зауважують Жиглей та Захаров [2], інституційна довіра та стійкість соціальних відносин є ключовими елементами соціального капіталу, що визначально впливають на суспільний і економічний розвиток. У кризові періоди ці чинники стають вирішальними, впливаючи на економічну стабільність, інвестиційну привабливість і динаміку розвитку складних соціокультурних систем. Підтверджуючи ці положення, Ф. Фукуяма [11] наголошує, що довіра – це соціальна чеснота, яка визначає шлях до процвітання будь-якої нації. За його спостереженням, у суспільствах із низьким рівнем довіри витрати на контроль та верифікацію стають непомірними, що гальмує розвиток креативних індустрій та створює бар'єри для інтелектуального обміну.

Ми стверджуємо, що в системі культурного виробництва категорія довіри виступає не лише як прагматичний економічний інструмент, а й як первинний аксіологічний ресурс.

Теоретичні підходи до аналізу цього феномену свідчать, що інституційна довіра у сфері культури формується на основі кількох ключових чинників. Серед них особливого значення набувають передбачуваність інституційних дій, прозорість управлінських процедур, а також збереження достовірності документальних свідчень. Останній аспект ми визначаємо як ключовий у межах авторської концепції «архівної чесності». Будь-яка інституція – чи то орган державної виконавчої влади, чи потужний суб'єкт приватного сектору (зокрема у сфері телекомунікацій чи цифрових послуг) – неминуче й незворотно втрачає свою легітимність у культурному та правовому полі, якщо вдається до маніпуляцій із «часовими текстами» своєї діяльності. Під дефініцією «часові тексти» ми розуміємо цілісну сукупність верифікованих даних: точні дати реєстрації документів, протоколи реальних подій, часові мітки у цифрових реєстрах та архівах. Ці елементи формують інституційну пам'ять, яка в сучасному демократичному суспільстві повинна мати статус недоторканного активу.

Професійна етика вимагає, щоб кожен документ був дзеркалом реальності, а не інструментом адміністративної маніпуляції. Ретроактивне втручання у документальну хронологію або свідоме викривлення фактичних даних в офіційній звітності підриває інституційну довіру та може розглядатися як серйозне аксіологічне порушення. Це підриває основи суспільної моралі та руйнує онтологічну безпеку особистості, про яку писав Е. Гідденс [3]. Коли фахівець чи підприємець позбавляється можливості спиратися на достовірний, документально підтверджений факт, виникає стан інституційної аномії. Генеза поняття довіри в сучасній Україні нерозривно пов'язана з масштабними процесами деколонізації культури та подоланням спадщини «радянської імітації», де фальсифікація звітних показників була системним інструментом управління. Як зазначає О. С. Олійник [4], критерії ідентифікації культурного підприємництва мають базуватися на ціннісних орієнтирах, де довіра є запорукою суспільного впливу. Розвиваючи цю думку, варто підкреслити, що соціальний капітал інституції напряму корелює з її здатністю захищати правдивість власних архівів від волонтаристських змін.

Перехід до сталого розвитку та формування зрілого ринку культурних послуг вимагають від усіх суб'єктів безумовного дотримання професійного етосу. Феномен інституційного відчуження, що виникає як закономірний наслідок бюрократичного свавілля чи

документальних маніпуляцій, постає деструктивною формою аксіодинаміки. Він призводить до швидкої ерозії соціального капіталу та витіснення найбільш креативних особистостей із культурного обігу. Слід чітко усвідомити, що в епоху цифрової трансформації генеза інституційної довіри дедалі більше переміщується у площину алгоритмічної прозорості та цілісності даних. Якщо алгоритми обробки інформації дозволяють зацікавленим особам заднім числом змінювати умови контрактів, дати звернень чи зміст протоколів, уся архітектура соціальної згуртованості зазнає колапсу. Як зазначав М. Попович [6], «бути людиною» у соціальному вимірі означає брати на себе відповідальність за правду, зафіксовану у часі та просторі. Відмова від цієї відповідальності на рівні інституції означає деградацію самої ідеї суспільного служіння.

Ми пропонуємо розглядати принцип «архівної верифікації» як обов'язковий критерій ідентифікації суб'єкта культурного підприємництва. Справжній підприємець – це охоронець істини про умови створення та фіксації культурного продукту. Повага до факту як до непорушної константи забезпечує справжню стійкість суспільних відносин. Подолання негативних тенденцій відчуження можливе лише через системне впровадження жорстких етичних фільтрів та етики відповідальності, теоретично обґрунтованої А. М. Єрмоленком [5]. Кожна цифра в реєстрі та кожна дата в договорі мають розглядатися як акт визнання істини. Лише за такої умови можливе формування нового суспільного договору в Україні, у якому фундаментальне право людини на достовірну інформацію та збереження власної історії постає невід'ємною складовою захисту людської гідності. Культурне підприємництво бере на себе роль авангарду у формуванні нової інституційної культури, де етика відповідальності (за Максом Вебером [1]) остаточно домінує над стратегіями миттєвої вигоди. Це також стосується сфери інтелектуальної власності, де авторство та час оприлюднення твору є критично важливими факторами правового захисту.

Наукове обґрунтування генези інституційної довіри наочно демонструє, що вона є одним із найбільш дефіцитних ресурсів сучасності. Використання будь-яких цифрових технологій має бути спрямоване передусім на зміцнення прозорості, а не на створення механізмів приховування системних помилок. Взаємодія з великими технологічними та сервісними структурами, такими як мобільні оператори чи надавачі хмарних сервісів, повинна базуватися на принципах документальної непохитності. Будь-яка невідповідність у

даних, що надаються користувачеві, має розцінюватися як критичний збір у системі інституційної довіри, який потребує негайного етичного та правового реагування. Більше того, маніпуляція часовими показниками в цифровій комунікації є формою символічного насильства над суб'єктом, оскільки позбавляє його права на об'єктивну реальність. Рівень інституційної довіри в Україні безпосередньо впливає на успішність реалізації моделей культурного підприємництва, водночас будучи фундаментом національного культурного суверенітету та запорукою ментальної резистентності суспільства.

Важливо зазначити, що інституційна довіра не є даністю – вона є результатом щоденної практики верифікації. Будь-яка інституція, що претендує на роль гравця в полі культури, має пройти через фільтр аксіологічної експертизи. Це передбачає не лише перевірку фінансової звітності, а й аудит «архівної чесності».

Якщо виявляється, що інституція маніпулює датами з метою отримання адміністративних переваг, її соціальний капітал має визнаватися дискредитованим. Подальші наукові розвідки мають бути зосереджені на розробці юридичних механізмів захисту професійної біографії та документальної фіксації реальних творчих досягнень від будь-яких волонтаристських втручань.

Професійна гідність фахівця безпосередньо залежить від того, наскільки держава та корпорації поважають правдивість його життєвого й творчого шляху, зафіксованого в документах. Це дозволить перетворити вітчизняні інституції на надійні осередки соціальної згуртованості, здатні ефективно протистояти зовнішнім загрозам та внутрішнім кризам через відновлення віри суспільства у силу верифікованого факту та непорушність професійної честі. Утвердження принципу документальної достовірності є необхідною умовою формування зрілого середовища культурного підприємництва, у якому права та професійна історія особистості отримують належний інституційний захист і стають невід'ємною частиною культурного суверенітету держави.

Список використаних джерел:

1. Вебер М. Господарство і суспільство. Нариси соціології розуміння. Т. 2 / пер. з нім. М. Кушнір. Київ : Весвіт, 2012. 400 с.

2. Жиглей І. В., Захаров Д. М. The sharing economy formation through the social capital development. *Public Policy and Accounting*. 2021. № 1 (3). С. 12–21.
3. Giddens A. *Modernity and Self-Identity: Self and Society in the Late Modern Age*. Stanford : Stanford University Press, 1991. 256 p.
4. Олійник О. С. Культурне підприємництво: цінності, критерії і суспільний вплив. *Культурологічна думка*. 2024. № 25 (1). С. 159–169.
5. Єрмоленко А. М. Комунікативна практична філософія та етика відповідальності : монографія. Київ : Лібра, 1999. 488 с.
6. Попович М. В. Бути людиною. Київ : ВД «Кисво-Могилянська академія», 2016. 336 с.
7. Селіванова О. О. Основи теорії мовної комунікації : підручник. Черкаси : Видавець Чабаненко Ю. А., 2011. 350 с.
8. Шейко В. М., Богущкий Ю. П. Формування основ культурології в добу цивілізаційної глобалізації. Київ : Генеза, 2005. 480 с.
9. Єрмоленко А. М. Етика відповідальності у вимірах сталого розвитку. *Філософська думка*. 2024. № 1. С. 6–22.
10. Throsby D. *Economics and Culture*. Cambridge : Cambridge University Press, 2001. 208 p.
11. Фукуяма Ф. Довіра: соціальні чесноти і шлях до процвітання / пер. з англ. Київ : Дух і Літера, 2015.

МЕДИЧНІ НАУКИ

Осипенко А.В.

студентка,

*Національний університет фізичного виховання
та спорту України*

Виноградова М.С.

*викладач кафедри терапії та реабілітації,
Національний університет фізичного виховання
та спорту України*

ЕРГОТЕРАПІЯ ПАЦІЄНТІВ НЕВРОЛОГІЧНОГО ПРОФІЛЮ

Вступ. Неврологічні захворювання (інсульт, черепно-мозкова травма, демієлінізуючі захворювання, хвороба Паркінсона тощо) є однією з провідних причин тривалої інвалідизації дорослого населення, обмеження незалежності виконанні активності повсякденного життя та інструментальній активності повсякденного життя (ADL/IADL) та зниження якості життя. [1] Сучасна нейрореабілітація базується на підходах МКФ та Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю, де ключовим результатом вважається участь людини в значущих заняттях і соціальних ролях, а не лише відновлення окремих функцій. [8] Ерготерапія відіграє одну з головних ролей в мультидисциплінарній команді, оскільки поєднує роботу з функціями, активністю, середовищем та особистісними факторами. Систематичні огляди демонструють, що ерготерапевтичні втручання підвищують незалежність в ADL та IADL, підвищують функціональні показники та покращують суб'єктивну участь пацієнтів у значущих заняттях. [6, 2, 7]

Мета дослідження. Окреслити роль ерготерапії в реабілітації пацієнтів неврологічного профілю та узагальнити основні напрями та методи ерготерапевтичних втручань у нейрореабілітації.

Матеріали та методи. Аналіз сучасної науково-методичної та спеціальної літератури, що висвітлює питання ерготерапії пацієнтів неврологічного профілю.

Результати дослідження та їх обговорення. Сучасна ерготерапія пацієнтів неврологічного профілю ґрунтується на біопсихосоціалній моделі здоров'я та на засадах Міжнародної класифікації функціонування, обмеження життєдіяльності та здоров'я (МКФ), що передбачає комплексне оцінювання та втручання не лише на рівні структур і функцій організму, а також на рівні активності, участі та впливу факторів середовища [8].

Ключовими методологічними засадами є клієнтоцентрований, заняттєво-орієнтований та доказовий підходи, відповідно до яких ерготерапевтичні втручання акцентують увагу на відновленні та підтримці виконання значущих для особи занять у сферах самообслуговування, продуктивності, освіти, дозвілля, відпочинку та сну, а також соціальної участі [9].

До основних цільових груп належать пацієнти після інсульту (ішемічного та геморагічного), особи з черепно-мозковою травмою та наслідками нейрохірургічних втручань, пацієнти з демієлінізуючими та нейродегенеративними захворюваннями (зокрема розсіяним склерозом і хворобою Паркінсона), а також особи з когнітивними та нейроповедінковими порушеннями внаслідок ураження центральної нервової системи [1].

Оцінювання в ерготерапії включає застосування нестандартизованих (напр., інтерв'ю, бесіда, спостереження) та стандартизованих інструментів для визначення рівня незалежності у процесі виконання ADL та IADL та інших компонентах заняттєвої активності. Зокрема, до найчастіше використовуваних, відносять такі інструменти як FIM, Barthel Index, COPM, а також інструментів для оцінки функції верхньої кінцівки. Комплексна оцінка охоплює моторні, сенсорні, когнітивні та емоційно-поведінкові компоненти, а також аналіз заняття та середовища (фізичного, соціального, культурного, інституційного, тощо) [9, 93].

Основні напрями ерготерапевтичних втручань у нейрореабілітації включають заняттєво-орієнтовані втручання, спрямовані на відновлення навичок, необхідних для самообслуговування, мобільності та інструментальної активності повсякденного життя;

нейромоторну реабілітацію верхньої кінцівки (зокрема бімануальне тренування, СІМТ, розвиток дрібної моторики); когнітивну реабілітацію, яка реалізується через виконання функціонально значущих активностей; модифікацію занять та адаптацію середовища, підбір, виготовлення та навчання користуванню асистивними технологіями, навчання стратегіям енергозбереженн, а також впровадження іноваційних технологій, зокрема віртуальної реальності, роботизованих систем, телереабілітації та використання цифрових додатків та специфічних операційних систем [1].

Сучасні наукові дослідження свідчать про ефективність ерготерапії серед пацієнтів неврологічного профілю. Зокрема, результати систематичних оглядів демонструють покращення незалежності у виконанні ADL та IADL та інших компонентах заняттєвої активності серед пацієнтів після інсульту, а також позитивний вплив заняттєво-орієнтованих втручань на рівень незалежності та якості життя [6, 2, 4, 7].

Відповідно до сучасних положень професійних асоціацій та федерацій, ерготерапевт відіграє ключову роль у складі мультидисциплінарної команди, забезпечуючи досягнення пацієнтом максимальної участі та повернення до значущих ролей [9].

Висновки. Ерготерапія пацієнтів неврологічного профілю є невід'ємною складовою сучасної доказової нейрореабілітації. Вона забезпечує перехід від втручання на рівні структури та функції до рівня активності та участі, забезпечуючи підтримку у виконанні значущих для особи заняттях, підвищуючи рівень незалежності, якості життя та соціальної інтеграції. Перспективними напрямками є подальша інтеграція цифрових та іноваційних технологій, телереабілітації та розробка стандартизованих протоколів ерготерапії для різних нозологічних груп, у тому числі з урахуванням українського локального контексту.

Список використаних джерел:

1. Canadian Association of Occupational Therapists. Neurology practice document. Ottawa: CAOT, 2024.
2. Ishii R., Kirimoto H., Yoshimura M., Tabira T. Editorial: translational research of occupational therapy and neurorehabilitation, volume II. *Frontiers in Human*

Neuroscience. 2024. Vol. 18. Article 1426481. DOI: <https://doi.org/10.3389/fnhum.2024.1426481>

3. Kim H., Shin J. H. Assessment of upper extremity function in people with stroke based on the framework of the ICF: a narrative review. *Brain & Neurorehabilitation*. 2022. Vol. 15, No. 2. Article e16.

4. Kossi O., Raats J., Wellens J., Duckaert M., De Baets S., Van de Velde D., Feys P. Efficacy of rehabilitation interventions evaluated in common neurological conditions in improving participation outcomes: a systematic review. *Clinical Rehabilitation*. 2024. Vol. 38, No. 1. P. 47–59. DOI: <https://doi.org/10.1177/02692155231191383>

5. Prasath S. G., Vijayasarithi G., Mehrotra S. Utilisation of mobile apps in neurological rehabilitation practice among occupational therapists in India: a cross-sectional survey // *BMC Health Services Research*. 2026.

6. Sun M. et al. Meta-analysis of functional electrical stimulation combined with occupational therapy on post-stroke limb functional recovery and quality of life. *Cerebrovascular Diseases*. 2025. Vol. 53, No. 6. P. 743–752.

7. Vásquez-Carrasco E., Jamett-Oliva P., Hernandez-Martinez J., Riquelme-Hernández C., Villagrán-Silva F., Branco B. H. M., Sandoval C., Valdés-Badilla P. Effectiveness of occupational therapy interventions on activities of daily living, cognitive function, and physical function in middle-aged and older people with chronic stroke: a systematic review with meta-analysis. *Journal of Clinical Medicine*. 2025. Vol. 14, No. 7. Article 2197. DOI: <https://doi.org/10.3390/jcm14072197>

8. World Health Organization. International Classification of Functioning, Disability and Health (ICF). Geneva: WHO; 2001.

9. Мангушева О. О. Короткий термінологічний словник ерготерапії. Українське товариство ерготерапевтів. 2021.

Печура Б.Д.

студент;

Науковий керівник: Сергієнко Р. О.

доктор медичних наук, доцент,

професор кафедри терапії та реабілітації,

Національний університет фізичного виховання

та спорту України,

Навчально-науковий інститут здоров'я, реабілітації

та фізичного виховання

ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ У ОСІБ СЕРЕДНЬОГО ВІКУ ПІСЛЯ ЕНДОПРОТЕЗУВАННЯ КУЛЬШОВОГО СУГЛОБА

Актуальність теми. Захворювання опорно-рухового апарату на сучасному етапі розвитку суспільства набувають характеру неінфекційної епідемії, посідаючи одне з провідних місць у структурі інвалідизації населення світу. Серед дегенеративно-дистрофічних уражень суглобів коксартроз є найбільш тяжкою патологією, що призводить до стійкої втрати працездатності. За даними ВООЗ, ознаки артрозу виявляються у 10–12 % населення, причому значна частина цих пацієнтів потребує радикального хірургічного лікування [1]. Тотальне ендопротезування кульшового суглоба (ТЕКС) сьогодні визнано «золотим стандартом» лікування термінальних стадій захворювання, що дозволяє ліквідувати больовий синдром та відновити опороздатність кінцівки.

Щорічно у світі виконується понад 1,5 мільйона таких операцій, і прогнози свідчать про неухильне зростання цього показника [2]. Особливу тривогу викликає тенденція до «омолодження» контингенту хворих. Сьогодні значну частку прооперованих складають особи працездатного, середнього віку (40–60 років). Для цієї категорії характерна висока соціальна активність, що диктує принципово інші вимоги до результатів лікування. На відміну від геріатричних пацієнтів, особи середнього віку прагнуть повного повернення до попереднього способу життя: відновлення професійної діяльності, активного відпочинку та спорту.

Проте аналіз наукової літератури свідчить, що до 40–50 % пацієнтів через рік після операції продовжують відчувати функціональні обмеження: залишкову кульгавість, зниження сили відвідних м'язів стегна та порушення балансу [3]. Ці явища призводять до розвитку вторинних змін у суміжних суглобах та хребті, формуючи «порочне коло» патологічних біомеханічних змін. Проблема часто криється у недосконалості стандартних протоколів, які орієнтовані на «середньостатистичного» пацієнта і не враховують індивідуальні особливості осіб середнього віку, зокрема потребу у відновленні нейромоторного контролю та корекції стереотипу ходьби. Особливої актуальності набуває питання специфіки фізіологічних процесів у осіб 40–60 років, що характеризуються початком інволютивних змін: зниженням адаптаційних резервів та регенерації [4].

Мета роботи. Основним завданням дослідження є створення та наукове обґрунтування комплексної реабілітаційної стратегії, яка базується на біопсихосоціальній моделі здоров'я та враховує загальний фізичний статус пацієнта, наявність коморбідних станів (гіпертонічна хвороба, цукровий діабет) та рівень мотивації. Важливим аспектом є порівняння ефективності авторської програми зі стандартними протоколами реабілітації.

Матеріали та методи. У дослідженні взяли участь пацієнти віком від 45 до 60 років, яким було виконано первинне ТЕКС. Учасники були розподілені на дві групи: контрольну (заняття за стандартною методикою) та основну (за розробленою комплексною програмою). Для оцінки функціонального стану використовувалися об'єктивні та суб'єктивні методи:

1. Гоніометрія для визначення амплітуди рухів у сагітальній, фронтальній та горизонтальній площинах.
2. Мануальне м'язове тестування за 5-бальною шкалою (особлива увага приділялася відвідним м'язам стегна).
3. Опитувальник Harris Hip Score для комплексної оцінки болю та функції суглоба [5].
4. Індекс WOMAC для деталізації рівня скутості та обмежень у повсякденному житті.
5. Шкала Борга для контролю інтенсивності навантажень та моніторингу переносимості фізичних вправ.

Статистична обробка результатів проводилася з використанням t-критерію Стьюдента та кореляційного аналізу.

Результати дослідження. Розроблена програма включала три стратегічні етапи. Етап “prehabilitation” був спрямований на доопераційну підготовку: навчання ходьбі на милицях, дихальну гімнастику та психологічну корекцію кінезіофобії. Це дозволило пацієнтам основної групи почати активну мобілізацію вже у перші години після операції.

У ранньому післяопераційному періоді (1–3 доба) акцент робився на лімфодренажних техніках, позиційному лікуванні та ізометричних вправах для м’язів нижніх кінцівок. На відновлювальному етапі (3–8 тижні) впроваджувалися вправи закритого кінематичного ланцюга та функціональні тренування побутових навичок. Особлива увага приділялася зміцненню середнього сідничного м’яза (*m. gluteus medius*), слабкість якого є головною причиною симптому Тренделенбурга та «качиної ходи».

На пізніх етапах застосовувалися тренування на нестабільних платформах для відновлення пропріоцепції та заняття на велоергометрі. За результатами дослідження, показники сили м’язів та амплітуди рухів у пацієнтів основної групи були на 25–30 % вищими, ніж у контрольній. Застосування диференційованого підходу дозволило суттєво зменшити больовий синдром за шкалою ВАШ та прискорити терміни повернення пацієнтів до професійної діяльності.

Висновки. Результати дослідження переконливо свідчать, що персоналізація фізичної терапії є обов’язковою умовою успішної реабілітації осіб середнього віку після ТЕКС. Уніфіковані підходи не враховують високих функціональних запитів цієї категорії пацієнтів. Акцент на відновленні пропріоцептивної чутливості, силова витривалість стабілізаторів та рання соціальна інтеграція є ключовими факторами успіху. Запропонована методика дозволяє не лише покращити клінічні показники, а й забезпечити високу якість життя пацієнтів, що має вагоме соціально-економічне значення для держави.

Список використаних джерел:

1. Musculoskeletal conditions. World Health Organization. URL: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/musculoskeletal-conditions> (дата звернення: 22.05.2024).
2. Корж М. О., Герасименко С. І., Климовицький В. Г. та ін. Остеоартроз: консервативне та хірургічне лікування. Харків : Кроссрууд, 2014. 424 с.
3. Рой І. В., Бабова І. К., Баяндова О. С. Фізична реабілітація хворих після тотального ендопротезування кульшового суглоба на різних етапах відновного лікування. *Вісник морської медицини*. 2018. № 1. С. 62–69.
4. Герцик А. М. Організаційно-методичні аспекти фізичної реабілітації при ендопротезуванні суглобів нижніх кінцівок. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2016. Вип. 3 (72). С. 26–31.
5. Harris W. H. Traumatic arthritis of the hip after dislocation and acetabular fractures: treatment by mold arthroplasty. An end-result study using a new method of result evaluation. *The Journal of Bone and Joint Surgery*. 1969. Vol. 51-A, No. 4. P. 737–755.

ПОЛІТИЧНІ НАУКИ

Андрусенко М.С.

аспірант,

ПВНЗ «Європейський університет»

АНАЛІТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ КОНЦЕПЦІЇ «ЗОНИ РОЗРИВУ»: КЕЙС САХЕЛЮ

Початок 2026 року відзначився підвищенням інтересом України та її європейських партнерів до африканського континенту, що проявилось у послідовних заявах щодо зацікавленості у розробці та навіть анонсах стратегічної нормативно-правової рамки до розгортання/ оновлення політики у цьому напрямку [1, 2]. Можна припустити, що ці дії не є упереджувальними, а скоріше навпаки вимушеним реагуванням на прогресуючі загрози національній, у випадку України, та ширшій регіональній безпеці, що надходять з означеного простору.

Така актуалізація регіону пов'язана із результатами російського геополітичного маневру, відомого як «поворот на Південь». Так, відчуваючи гальмування на традиційному європейському зовнішньополітичному напрямку, а також глибші внутрішні соціально-економічні проблеми, російська федерація опортуністично зорієнтувалась на Африканський континент. Вікно можливостей для проєктування сили росією відкрилося найяскравіше в регіонах із нестабільною безпековою ситуацією, головним чином у Сахелі, де вакуум влади, активність джихадистів та накопичені антизахідні настрої створили умови, сприятливі для швидкого закріплення позицій. Так, застосувавши широкий інструментарій, росія ініціювала новий (з часів Холодної війни) виток геополітичного протистояння за цей простір.

Підбиваючи підсумки схарактеризованих вище потуг росії, Ф. Вехрей та Е. Вайс у тематичному випуску журналу *Foreign Affairs* виявили її суттєві прорахунки, особливо в аспекті застосування збройних підрозділів, що за концепцією «спіралі ескалації» призвело

до більшої дестабілізації регіону і формуванню відчутних трансрегіональних і глобальних загроз [3].

Видається логічним вказати на ігнорування росією природи регіону, його поточного становища, складності сутності державних, а також недержавних акторів, залучених у протистояння за владу і вплив, взаємодії між ними. Враховуючи зазначене вище, з'являється необхідність у концептуальній рамці, чий методологічний апарат був би гносеологічно і практично корисним для забезпечення дії політик, спрямованих на взаємодію як з цим регіоном, так і загалом подібними просторами.

З методологічної точки зору, сучасний Сахель доводить, чому концепція «зон розриву» (в оригіналі “shatterbelt”) С. Коена залишається надзвичайно корисною для дослідження регіонів, у яких внутрішня нестабільність та зовнішня геополітична конкуренція взаємно підсилюють одна одну. На відміну від підходів, які розглядають нестабільність як простий наслідок внутрішньої неспроможності або, навпаки, зводять регіональні кризи до прямого втручання з боку великих держав, концептуальна модель С. Коена дає змогу проаналізувати взаємодію між цими двома факторами. У цьому сенсі її цінність полягає не лише в класифікації, а й у поясненні: вона допомагає з'ясувати, чому деякі простори стають хронічно нестабільними, стратегічно оспорюваними та стійкими до стабілізації. Сахель особливо підходить для такого аналізу, оскільки поєднує фактори внутрішньої фрагментації, множинності зовнішніх впливів та розширення географії нестабільності [4].

Удосконалення, запропоноване В. Шихаєм та Я. Цзяньчжуном, ще більше підвищує практичну цінність підходу С. Коена. У їхньому тлумаченні «зона розриву» розглядається не як постійна територіальна категорія, а як мінливий геополітичний стан, який може виникати, посилюватися, слабшати або відновлюватися залежно від змін у балансі сил та стійкості місцевих політичних режимів [5]. Застосування цього підходу до Сахеля дозволяє розглядати регіон як процес, а не як фіксований об'єкт. Сахель є перехідним з географічної, політичної та соціально-безпекової точок зору; це не цілісний блок, а роздроблене середовище, в якому державні та недержавні актори, внутрішні кризи та зовнішні інтереси взаємодіють у нестабільних комбінаціях. Навіть обмежені розбіжності, що спостерігаються між

членами Конфедерації сахельських держав, підтверджують, що цей регіон не слід розглядати як стратегічно однорідний. Тому значення цього поняття полягає в його здатності охоплювати фрагментацію, не втрачаючи з поля зору ширшу геополітичну конкуренцію.

У цьому плані приклад росії стає особливо показовим. Зростаюча роль росії в Сахелі ілюструє, як ревізійністський актор може намагатися скористатися саме тими умовами, де місцева влада є оспорюваною, інститути слабкі, а вакуум безпеки створює можливості для проєкції сили. Проте Сахель – це не просто пасивна «арена» російської експансії. Якщо врахувати приклади, розглянуті в Foreign Affairs, картина стає ще більш аналітично показовою: опора росії на інструменти примусу не пододала хаос, а взаємодіяла з ним таким чином, що поглибила насильство, посилила нестабільність і розширила спектр наслідків для безпеки за межі безпосереднього театру втручання [3]. Іншими словами, російський кейс не просто демонструє зовнішнє втручання в нестабільний регіон; він показує, як таке проникнення може саме по собі відтворювати та поглиблювати стан «зони розриву».

Більше того, корисність цієї концепції виходить за межі пояснення сучасного стану Сахеля. Вона також допомагає зрозуміти його просторову динаміку. Поширення нестабільності в напрямку Гвінейської затоки, зокрема розширення сфери впливу джихадистських угруповань за межі основного сахельського поясу, свідчить про те, що цей регіон не можна розглядати як закриту кризову зону з фіксованими кордонами [6]. Це робить визначений підхід особливо цінним не лише для ретроспективного аналізу, а й для прогнозування того, як подібні простори можуть еволюціонувати під постійним тиском.

Отже, Сахель слід розглядати як динамічну «зону розриву», в якій внутрішня роздробленість і зовнішня конкуренція взаємно підсилюють одна одну. У контексті України цей підхід є особливо цінним, оскільки він проливає світло на те, як росія перетворює нестабільність в Африці на інструмент тиску ширшого масштабу. Таким чином, концепція С. Коена є аналітично корисною для оцінки як регіональної нестабільності, так і більш широких наслідків для безпеки в контексті зовнішньої політики України.

Список використаних джерел:

1. Тимощенко А. Україна заходить в Африку – новий етап глобальної гри. Українські Національні Новини (УНН). URL: <https://unn.ua/news/ukraina-zakhodyt-v-afryku-novyi-etap-hlobalnoi-hry> (дата звернення: 20.04.2026).
2. Fischer N. EU seeks new strategy amid Sahel 'influence' rivalries. dw.com. URL: <https://www.dw.com/en/eu-seeks-new-strategy-amid-sahel-influence-rivalries/a-76571275> (date of access: 20.04.2026).
3. Wehrey F., Weiss A. Why Russia Is Losing the Sahel. Foreign Affairs. URL: <https://www.foreignaffairs.com/russia/why-russia-losing-sahel> (date of access: 20.04.2026).
4. Cohen S. B. Global Geopolitical Change in the Post-Cold War Era. *Annals of the Association of American Geographers*. 1991. Vol. 81, no. 4. P. 551–580. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1467-8306.1991.tb01709.x> (date of access: 23.04.2026).
5. Shihai W., Jianzhong Y. Progress and prospect of shatter belt research. PROGRESS IN GEOGRAPHY. URL: <https://www.progressing geography.com/EN/10.18306/dlkxjz.2022.06.013> (date of access: 20.04.2026).
6. Psaledakis D. Al Qaeda affiliate has killed dozens of civilians in Togo this year, minister says. Reuters. URL: <https://www.reuters.com/world/africa/al-qaeda-affiliate-has-killed-dozens-civilians-togo-this-year-minister-says-2025-07-29/> (date of access: 20.04.2026).

Гуга С.С.

ад'юнкт,

Воєнна академія імені Євгенія Березняка

СТРАТЕГІЧНА ТРАНСФОРМАЦІЯ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ КАТАР У РЕГІОНАЛЬНІЙ СИСТЕМІ БЕЗПЕКИ: ВІД ПОСЕРЕДНИЦТВА ДО ГЛОБАЛЬНОГО АКТОРСТВА

Сучасний етап розвитку міжнародних відносин демонструє поступовий відхід від класичної біполярної чи монополярної логіки, де домінують лише великі держави, якщо розглянути кейс Держави Катар то він є найбільш репрезентативним прикладом того, як малі держави “small states” здатні конвертувати обмежений географічний та демографічний ресурс у значний геополітичний вплив.

На думку М. Камрави крихітна Доха фокусується на аналізі інструментарію, за допомогою якого забезпечує свій суверенітет в умовах асиметричного сусідства та формує нові стандарти регіональної дипломатії для оточуючих [1].

Традиційні реалістичні парадигми часто ігнорують суб'єктність малих країн, розглядаючи їх лише як об'єкти політики великих держав, але катарська модель вимагає застосування ліберально-інституційного підходу та концепції «нішової дипломатії».

Катар свідомо обрав роль міжнародного посередника як свою стратегічну нішу, що дозволяє державі бути «корисною» для глобальних центрів сили, що є непрямою, але дієвою гарантією безпеки. У науковому дискурсі такий підхід визначається як стратегічне хеджування “strategic hedging” – політика створення багаторівневої мережі альянсів, яка мінімізує ризики прямого зіткнення з будь-яким із регіональних лідерів [2; 3].

Говорячи про економічну потужність Катару відмітимо, що вона базується на експлуатації Північного родовища газу, що дозволило країні стати лідером ринку скрапленого природного газу (СПГ). Проте стратегічне значення має не лише обсяг експорту, а й географія довгострокових контрактів. Катар успішно інтегрував свої енергетичні інтереси в архітектуру безпеки країн-імпортерів. До

прикладу, енергетична співпраця з Японією, Китаєм та країнами ЄС створює ситуацію «колективної зацікавленості» у стабільності катарського політичного режиму.

Окрім того, Суверенний фонд Катару “Qatar Investment Authority” використовує фінансову експансію як інструмент «м'якої сили», інвестуючи у стратегічні галузі західних економік (банківський сектор, автопром, нерухомість), що робить Катар невід'ємною частиною глобальної фінансової системи [4; 5].

Найпотужнішим інструментом зовнішньої політики Катару є інформаційний чинник. Заснування у 1996 році телеканалу «Аль-Джазира» (Al Jazeera) дозволило Досі вийти за межі регіонального інформаційного ізоляціонізму. Катар створив платформу, яка стала голосом «арабської вулиці», що особливо яскраво проявилось під час подій «Арабської весни». Використання медійних наративів для підтримки реформістських рухів (зокрема, «Братів-мусульман») стало причиною гострого конфлікту з Саудовською Аравією та ОАЕ. Дослідники вказують на те, що Катар реалізував модель «цифрового суверенітету», де здатність формувати світовий порядок денний через ЗМІ рівноцінна військовій силі [6; 7].

Говорячи про посередництво (mediation) Катару, слід відмітити, що воно є унікальним за своєю широтою та методологією, використовуючи «дипломатію відкритих дверей», підтримуючи контакти з групами, які офіційно вважаються терористичними на Заході (ХАМАС, Талібан), що робить її незамінним комунікаційним містком для США та ЄС, наприклад:

укладення Дохійської угоди 2020 року між США та Талібаном стало апогеєм катарської медіації;

регулярна гуманітарна допомога та роль посередника у перемовинах щодо Гази дозволяють Катару стримувати регіональну ескалацію та демонструвати свою гуманітарну значущість [8; 9].

Дипломатична блокада Катару з боку «арабського квартету» (Саудовська Аравія, ОАЕ, Бахрейн, Єгипет) стала найсерйознішим викликом для суверенітету країни. Проте Катар продемонстрував високу адаптивність, використавши внутрішні ресурси та диверсифікувавши зовнішні зв'язки зокрема з Туреччиною та Іраном.

Підписання у 2021 році угоди між Катаром та представниками «Арабської четвірки» в Аль-Улі де-факто підтвердило провал

політики тиску на Доху та закріпило за нею статус незалежного гравця, який здатний успішно протистояти колективному тиску великих сусідів [10; 11].

Аналіз зовнішньої політики Держави Катар дозволяє зробити висновок про формування унікальної неоліберальної моделі поведінки малої держави в умовах турбулентного регіонального середовища.

Катар довів, що в сучасному світі національна міць визначається не лише кількістю озброєнь, а й глибиною інтеграції у глобальні мережі (дипломатичні, інформаційні, енергетичні та фінансові).

Таким чином, ключовим фактором успіху Дохи стала стратегія «незамінності»: через посередництво у конфліктах, забезпечення енергетичної стабільності Європи та Азії, а також через масштабне інвестування, Катар створив систему, за якої його суверенітет став об'єктом захисту з боку багатьох світових акторів. Попри постійні виклики та циклічну напруженість у відносинах із Саудовською Аравією, Катар зберіг свій незалежний курс, успішно поєднавши ісламські цінності з інструментарієм глобалізації.

Отже, катарська модель може слугувати прикладом для інших малих та середніх держав щодо того, як ефективно використовувати «м'яку силу» для досягнення жорстких геополітичних цілей, забезпечуючи при цьому стійкий розвиток та міжнародну суб'єктність у довгостроковій перспективі.

Список використаних джерел:

1. Kamrava M. *Qatar: Small State, Big Politics*. Ithaca: Cornell University Press, 2015. 232 p.
2. Ulrichsen K. C. *Qatar and the Gulf Crisis*. Oxford: Oxford University Press, 2020. 288 p.
3. Roberts D. B. *Qatar: Securing the Global Ambitions of a City-State*. London: Saqi Books, 2017. 304 p.
4. Wright S. Foreign Policy in the GCC States. *The Government and Politics of the Middle East and North Africa*. London: Routledge, 2015. P. 315–334.
5. International Gas Union. *2023 World LNG Report*. London: IGU Publishing, 2023. 104 p.
6. Khatib L. Qatar's Foreign Policy: The Limits of Pragmatism. *International Affairs*. 2013. Vol. 89. No. 2. P. 417–431.
7. Jones M. Propaganda, Fake News, and Fake Trends in the Gulf Crisis. *International Journal of Communication*. 2019. No. 13. P. 1389–1415.

8. Rabi U. *Qatar: The Small State's Big Politics*. London: Routledge, 2022. 214 p.
9. Barakat S. *The Qatari Strategy for Foreign Aid and Facilitation of Peace*. Doha: Brookings Doha Center, 2014. 36 p.
10. Fromherz A. J. *Qatar: A Modern History*. Washington, D.C.: Georgetown University Press, 2017. 216 p.
11. Gulf Cooperation Council. *The Al-Ula Declaration: Towards Regional Stability*. Riyadh: GCC Publishing, 2021. 12 p.

Кречко С.В.

ад'юнкт,

Воєнна академія імені Євгенія Березняка

**ПРИВАТНІ ВІЙСЬКОВІ КОМПАНІЇ ЯК СУБ'ЄКТ
СУЧАСНИХ НЕКЛАСИЧНИХ ВОЄН ТА ІНСТРУМЕНТ
ТРАНСФОРМАЦІЇ ПОЛІТИЧНИХ РЕЖИМІВ
(НА ПРИКЛАДІ ДЕРЖАВ САХЕЛЮ)**

Приватні військові компанії (далі – ПВК) у сучасному безпековому середовищі набувають якісно нової ролі, що виходить за межі їх традиційного розуміння як комерційних постачальників військових послуг. У контексті трансформації характеру збройних конфліктів, які дедалі більше набувають ознак неklasичних (гібридних, асиметричних, проксі-конфліктів), ПВК починають функціонувати як специфічні недержавні актори, здатні впливати не лише на перебіг бойових дій, але й на політичні процеси в державах-реципієнтах [1; 11; 7]. Особливо виразно ця тенденція проявляється у регіоні Сахелю, де слабкість державних інститутів, хронічна нестабільність і зовнішня конкуренція створили сприятливі умови для інституціоналізації ПВК як елемента безпекової архітектури [5; 12].

Разом з тим, теза про ПВК як повноцінних суб'єктів сучасних воєн потребує критичного уточнення. Формально вони не мають ознак суверенітету, а їх діяльність здійснюється на контрактній основі, що свідчить про похідний характер їхньої суб'єктності [1]. У цьому зв'язку доцільно говорити не про автономну суб'єктність ПВК, а про їх інструменталізовану або квазі-суб'єктність, яка реалізується в межах інтересів держав або інших акторів, що їх залучають [8]. Така постановка питання дозволяє уникнути концептуальної помилки надмірного узагальнення та забезпечує більш точне визначення їх місця у системі сучасних конфліктів.

Неklasичні війни характеризуються розмитістю меж між військовими і невійськовими засобами, участю недержавних акторів, відсутністю чіткої лінії фронту та інтеграцією політичних, економічних і інформаційних інструментів у загальну стратегію впливу [7; 4]. У цьому контексті ПВК виконують широкий спектр

функцій, включаючи безпосередню участь у бойових діях, підготовку національних сил безпеки, охорону стратегічних об'єктів і ресурсів, а також проведення інформаційно-психологічних операцій [11; 6]. Водночас необхідно чітко відмежовувати ПВК від приватних охоронних структур та нерегулярних збройних формувань, оскільки їх функціональна і правова природа суттєво відрізняється [10].

Аналіз ситуації у державах Сахелю (зокрема Малі, Буркіна-Фасо та Нігері) дозволяє встановити, що ПВК виконують функції заміщення державних інститутів безпеки, виступають каналом реалізації зовнішнього впливу та інструментом контролю над природними ресурсами [5; 13]. Фактично вони функціонують у так званій «сірій зоні» міжнародного права, що дає змогу обходити формальні обмеження на використання військової сили [10]. У цьому сенсі ПВК можна розглядати як інструмент проксі-впливу, який забезпечує гнучкість і низьку політичну вартість для держав-замовників [9].

Водночас вплив ПВК на політичні режими держав Сахелю проявляється у кількох взаємопов'язаних вимірах. По-перше, вони сприяють централізації влади та зміцненню військових режимів, забезпечуючи їм автономію у сфері безпеки [12]. По-друге, відбувається ерозія державних інститутів, зокрема послаблення ролі парламентів і механізмів цивільного контролю [8]. По-третє, спостерігається переорієнтація зовнішньополітичних векторів, що проявляється у зміні партнерств і геополітичних пріоритетів [5].

Разом з тим, твердження про визначальну роль ПВК у трансформації політичних режимів потребує обережності з точки зору причинно-наслідкових зв'язків. Існує значний ризик хибної каузальності, оскільки ПВК можуть бути не причиною, а наслідком уже існуючих криз державності, політичної нестабільності та інституційної слабкості [3]. Таким чином, їх вплив слід розглядати як каталізуючий, а не визначальний фактор.

Окремої уваги, на нашу думку, заслуговує роль ПВК у політичній економіці конфлікту. Їх діяльність часто інтегрується у процеси видобутку природних ресурсів, охорони інфраструктури та функціонування неформальних економічних мереж, що створює специфічну «економіку конфлікту» [2]. У результаті виникає залежність політичних режимів від зовнішніх сил, що підриває їх суверенітет і обмежує можливості автономного розвитку.

Як бачимо, питання ролі ПВК у сучасних конфліктах є досить дискусійним. З одного боку, їх можна розглядати як фактор дестабілізації, що сприяє ерозії державності [8]. З іншого боку, у короткостроковій перспективі вони можуть виконувати стабілізуючу функцію, підвищуючи ефективність боротьби з повстанськими рухами [1]. Крім того, існує підхід, відповідно до якого ПВК слід розглядати виключно як інструмент держав-замовників [9], або як симптом державної неспроможності [3].

Окрім цього, важливою методологічною проблемою залишається відсутність достатньої документально-джерельної бази для оцінки впливу ПВК на стабільність політичних режимів, їх економічні показники та використання насильницьких методів. Подальші дослідження мають бути спрямовані на розробку індикаторних моделей та використання міжнародних баз даних, що дозволить підвищити емпіричну обґрунтованість висновків.

Таким чином, ПВК є важливим інструментом сучасних неklasичних воєн, проте їх суб'єктність має похідний характер і реалізується у межах ширших геополітичних процесів. У державах Сахелю вони виступають каталізатором трансформації політичних режимів, впливаючи на баланс влади, інституційну структуру та зовнішньополітичні орієнтації, але не є єдиним визначальним фактором цих змін. Їх діяльність сприяє формуванню нової моделі «гібридного суверенітету», у якій держава частково делегує контроль над насильством недержавним акторам. Водночас існуючі підходи до аналізу ПВК потребують подальшого розвитку, зокрема у напрямі посилення емпіричної обґрунтованості та уточнення причинно-наслідкових зв'язків.

Список використаних джерел:

1. Avant D. D. *The market for force: The consequences of privatizing security*. Cambridge : Cambridge University Press, 2005.

2. Collier P., Hoeffler A. Greed and grievance in civil war. *Oxford Economic Papers*. 2004. Vol. 56, No. 4. P. 563–595. DOI: <https://doi.org/10.1093/oep/gpf064>

3. Fearon J. D., Laitin D. D. Ethnicity, insurgency, and civil war. *American Political Science Review*. 2003. Vol. 97, No. 1. P. 75–90. DOI: <https://doi.org/10.1017/S0003055403000534>

4. Hoffman F. G. *Conflict in the 21st century: The rise of hybrid wars*. Arlington: Potomac Institute for Policy Studies, 2007.
5. International Crisis Group. *The Wagner Group in the Sahel*. 2023. URL: <https://www.crisisgroup.org> (дата звернення: 02.04.2026).
6. Isenberg D. *Shadow force: Private security contractors in Iraq*. Santa Barbara : Praeger, 2009.
7. Kaldor M. *New and old wars: Organized violence in a global era*. 3rd ed. Stanford : Stanford University Press, 2012.
8. Leander A. *Commercializing security in Europe: Political consequences for peace operations*. London : Routledge, 2013.
9. Mumford A. *Proxy warfare*. Cambridge : Polity Press, 2013.
10. Percy S. *Mercenaries: The history of a norm in international relations*. Oxford : Oxford University Press, 2007.
11. Singer P. W. *Corporate warriors: The rise of the privatized military industry*. Ithaca : Cornell University Press, 2003.
12. Thurston A. *Jihadists of North Africa and the Sahel*. Cambridge : Cambridge University Press, 2020.
13. United Nations Panel of Experts. *Final report on Mali*. New York : United Nations, 2022.

Церанюк А.В.

ад'юнкта,

Воєнна академія імені Євгенія Березняка

МІЖВІДОМЧА ТА МІЖНАРОДНА РОЗВІДУВАЛЬНА СПІВПРАЦЯ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЕФЕКТИВНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОЇ КРИЗИ

В умовах сучасних воєнних криз, таких як війна в Україні, роль розвідувальних служб значно зростає [8; 9]. Велика Британія, як одна з провідних розвідувальних держав, демонструє високий рівень ефективності завдяки міжвідомчій та міжнародній співпраці, яка забезпечує інтеграцію національних інститутів у систему глобального врядування. В свою чергу можна зауважити, що складність сучасних загроз являються гібридні атаки, кібервійни, дезінформаційні кампанії та вимагає узгодженої дії урядових відомств та міжнародних партнерів [8].

Міжвідомча співпраця у Великій Британії організована та здійснюється ефективно через ключові структури, а саме MI5 (контррозвідка), MI6 (зовнішня розвідка), GCHQ (криптологія та кіберрозвідка), Міністерство оборони, Національна агенція кібербезпеки, що в свою чергу дає чудову результативність та оперативність реагування при змінах обстановки [5]. Це врегульовують інструменти спільні аналітичні центри, оперативні координаційні групи, інтеграція даних між відомствами. Відповідно здійснюється швидке виявлення загроз, уникнення дублювання ресурсів, підвищення точності прогнозів та стратегічних оцінок. Тому слід зауважити, що міжвідомча інтеграція дозволяє забезпечити ефективне планування та оперативне реагування на воєнні загрози на національному рівні [7, 8, 11].

Можна відзначити наступні основні форми Міжнародної розвідувальної співпраці, а саме:

- Five Eyes (США, Велика Британія, Канада, Австралія, Нова Зеландія) – обмін стратегічною і тактичною інформацією;
- НАТО – колективна безпека та спільне оцінювання загроз;

– ЄС та ООН – координація санкцій та спостереження за регіональною стабільністю [4, 7].

Їхніми критичними цілями являється протидія гібридним загрозам, моніторинг військових дій, забезпечення кібербезпеки, підтримка міжнародних санкційних режимів, що забезпечує переваги по доступ до унікальної інформації, підвищення точності прогнозів, інтеграція національної розвідки у глобальні системи безпеки, а щодо спроможностей Великої Британії, Міжнародна співпраця дозволяє компенсувати обмеження національних ресурсів та забезпечує вплив на глобальні процеси безпеки загалом [3, 4].

Враховуючи досвід можна відокремити наступні приклади ефективності у военний період, а це:

– війна в Україні (2022 – по теперішній час) Британські розвідувальні служби надають стратегічні дані про пересування російських військ, що дозволило координувати військову допомогу та санкційні пакети (UK Government, 2024) [1];

– кібербезпека GCHQ спільно з Five Eyes відстежує кібератаки, пов'язані з дезінформаційними кампаніями та сприяє в противодії (Baldwin, 2020) [6];

– контроль за фінансовими потоками координація з союзниками щодо санкцій проти російських банків та ключових компаній (HM Government, 2025) [2].

Ці декілька прикладів демонструють, що ефективність розвідки значно зростає через взаємодію на національному та міжнародному рівнях.

Виклик що враховуються:

– політичні – конкуренція між державами, недовіра, обмежений доступ до конфіденційної інформації;

– технологічні – різні стандарти кібербезпеки, ризики витоку даних;

– правові та етичні – захист приватності, дотримання міжнародного права та прав людини [8].

Враховуючи вище вказане можна зробити наступні висновки:

1. Міжвідомча та міжнародна співпраця – критично важливий інструмент підвищення ефективності британських розвідувальних служб.

2. Інтеграція національних служб у глобальну систему врядування забезпечує оперативне реагування на воєнні кризи.

3. Успіх залежить від довіри, технологічної сумісності та правового регулювання обміну інформацією.

4. Воєнні кризи стимулюють модернізацію та адаптацію розвідувальних інститутів, забезпечуючи баланс між безпекою та демократичною підзвітністю [5, 11].

Список використаних джерел:

1. UK Government. UK support to Ukraine: Factsheet. 2024. URL: <https://www.gov.uk/government/publications/uk-support-to-ukraine-factsheet> (дата звернення: 19.03.2026).
2. HM Government. (2025). *Russia sanctions guidance*. GOV.UK. <https://www.gov.uk/> (дата звернення: 19.03.2026).
3. UK Research and Innovation (UKRI). (2024). *UKRI response to the invasion of Ukraine*. <https://www.ukri.org/> (дата звернення: 19.03.2026).
4. NATO. *NATO 2022 Strategic Concept*. <https://www.nato.int/>. 2023. 49 с.
5. House of Commons / House of Lords. *UK intelligence and security reports: Oversight of MI5, MI6, and GCHQ*. UK Parliament. <https://www.parliament.uk/>
6. Baldwin, D. A. (2020). *Economic statecraft*. Princeton University Press. <https://doi.org/10.1515/9780691213124>
7. Gamble, A. (2014). *Crisis without end? The unravelling of Western prosperity*. Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.1057/9781137279399>
8. Baylis, J., Wirtz, J., & Gray, C. (2020). *Strategy in the contemporary world* (6th ed.). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/hepl/9780198825712.001.0001>
9. Freedman, L. (2017). *The future of war: A history*. PublicAffairs. 2017. 768 с.
10. Sakwa, R. (2015). *Frontline Ukraine*. I.B. Tauris. <https://doi.org/10.5040/9780857738124>
11. Gray, C. S. (2018). *The strategy bridge*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oso/9780198778940.01.0001>

ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ

Антонова М.О.

*студентка освітнього ступеня магістр,
ПраТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом»*

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ АРТ-ТЕРАПІЇ У ПСИХОЛОГІЧНІЙ РЕАБІЛІТАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Вступ. Повномасштабна війна в Україні спричинила значне поширення бойової психотравми серед військовослужбовців. Психологічні труднощі проявляються у вигляді тривожності, депресивних станів, симптомів посттравматичного стресового розладу (ПТСР), соціальної ізоляції та втрати сенсу життя [1]. Це актуалізує потребу у пошуку ефективних методів психологічної реабілітації, серед яких арт-терапія займає особливе місце.

Класичні моделі травми були закладені у працях З. Фрейда та Г. Сельє [2; 3]. Сучасні дослідження (van der Kolk [4], Malchiodi [5]) доводять, що травма має тілесні та емоційні прояви, які потребують інтегративних методів лікування. Арт терапія розглядається як метод, що дозволяє через образи та символи виражати внутрішні переживання, інтегрувати травматичний досвід та формувати нові адаптивні стратегії поведінки [6]. В Україні питання бойової психотравми досліджують Блінов [7], Титаренко [8], Карамушка [9], які наголошують на необхідності адаптації міжнародних методик до українських реалій.

Мета дослідження. Розробити та апробувати програму арт терапії для психологічної реабілітації військовослужбовців, оцінити її ефективність у зниженні симптомів ПТСР, тривожності та депресії.

Методи та вибірка дослідження. У дослідженні використано психодіагностичні методики (методика шкалованої самооцінки психофізіологічного стану О.М. Кокуна, шкала депресії Бека, госпітальна шкала тривоги і депресії (Hospital Anxiety and Depression Scale, HADS), коротка шкала тривоги, депресії та ПТСР (B.V. Hart),

якісні інтерв'ю та спостереження, а також емпіричну апробацію групової арт терапевтичної програми.

Вибірка емпіричної частини складалася з 60 військовослужбовців, які мають досвід участі у бойових діях. Віковий діапазон становив від 25 до 50 років, всі респонденти – чоловіки. Критеріями включення у дослідження були досвід участі у бойових діях та добровільна згода на участь; критеріями виключення – тяжкі соматичні чи психічні захворювання.

Дослідження проводилося відповідно до основних принципів етичної психологічної практики та міжнародних норм біоетики. Участь респондентів була добровільною, кожен учасник надавав інформовану згоду на участь у дослідженні. Конфіденційність отриманих даних забезпечувалася шляхом анонімізації результатів та обмеження доступу до персональної інформації. Особлива увага приділялася запобіганню повторній травматизації учасників, що передбачало використання безпечних методик та можливість припинення участі на будь-якому етапі. У разі потреби респонденти мали доступ до додаткової психологічної підтримки, що гарантувало дотримання принципу «не нашкодь» у процесі дослідження.

Програма арт-терапії. У межах програми арт терапії було використано сучасну техніку абстрактного живопису – флюїд арт, що ґрунтується на створенні композицій за допомогою рідких акрилових фарб. Метод передбачає вільне розтікання та змішування кольорів, що надає процесу медитативного характеру та переносить акцент із кінцевого результату на сам акт творчості.

Вибір техніки був зумовлений її доступністю та універсальністю: вона не потребує спеціальних художніх навичок і дозволяє ефективно долати типові бар'єри військовослужбовців – сором'язливість, страх оцінки, невпевненість у власних творчих здібностях. Саме спонтанність і відсутність вимог до «правильності» результату сприяли зниженню психофізіологічної напруги, розвитку внутрішньої свободи та формуванню позитивного досвіду творчої самореалізації.

Таким чином, застосування флюїд арту забезпечило зниження емоційної напруги, подолання бар'єрів самовираження та створило умови для безпечного опрацювання травматичного досвіду у військовому контингенті.

Програма була побудована за принципом поетапного занурення у творчий процес, що забезпечувало поступове зниження психоемоційної напруги та формування адаптивних ресурсів. Кожен етап мав власні цілі, завдання та набір методичних прийомів, які відповідали специфіці військового контингенту.

- **Перший етап (адаптаційний):** формування атмосфери довіри та психологічної безпеки у групі, зниження початкової тривожності та поступове включення військовослужбовців у творчий процес. Використовувалися вправи на знайомство, кольорові асоціації для вираження емоційного стану, демонстрація техніки флюїд арту. Очікуваний результат – формування групової підтримки, зниження бар'єру саморозкриття та підготовка до глибшої роботи.

- **Другий етап (актуалізація емоцій):** спрямований на вираження внутрішніх емоційних станів, зниження внутрішньої напруги та розвиток здатності до самовираження. Основним методом була техніка флюїд арту, що дозволяла створювати абстрактні образи без попереднього задуму. Очікуваний результат – зниження емоційної напруги, формування досвіду безпечного самовираження та розвиток невербальної комунікації.

- **Третій етап (трансформація):** переосмислення травматичного досвіду та пошук ресурсних образів. Використовувалася робота з метафоричними образами у техніці флюїд арту, групове обговорення створених композицій. Очікуваний результат – зниження інтенсивності травматичних спогадів, формування нових адаптивних стратегій реагування та відновлення психологічної рівноваги.

- **Четвертий етап (інтеграція):** закріплення позитивного досвіду, формування ресурсних образів та розвиток навичок саморегуляції. Основними методами були створення «символу відновлення» та групове обговорення змін. Очікуваний результат – підвищення впевненості у власних силах, інтеграція отриманого досвіду у систему особистісних ресурсів та формування відчуття внутрішньої цілісності.

Результати дослідження. Комплексне застосування психо-діагностичних методик (методика Кокуна, шкала депресії Бека (BDI), госпітальна шкала тривоги (HADS A), госпітальна шкала депресії (HADS D) та коротка шкала тривоги, депресії та ПТСР (B.V. Hart))

дозволило отримати узагальнену картину психоемоційного стану військовослужбовців до та після участі у програмі арт терапії.

- **Методика Кокуна** показала покращення психофізіологічних показників та зниження рівня психічної напруженості.

- **Шкала Бека (BDI)** зафіксувала суттєве зменшення частки учасників із середнім та помірним рівнем депресії; водночас значно зросла кількість респондентів із мінімальними або легкими проявами.

- **HADS A (тривожність)** продемонструвала зниження прикордонного та клінічно значимого рівня тривожності; майже половина учасників після програми мала нормальні показники.

- **HADS D (депресія)** показала зменшення субклінічних та клінічно значимих проявів депресії; кількість учасників із нормальним рівнем майже подвоїлася.

- **Коротка шкала В.В. Нарт** засвідчила зниження частки учасників із пороговими проявами ПТСР з 100 % до 78,33 %, що свідчить про зменшення інтенсивності симптомів та перехід частини респондентів до групи без порогових проявів.

Висновки. Арт терапевтична програма продемонструвала високу ефективність у зниженні психоемоційних труднощів військовослужбовців. Вона сприяла зменшенню тривожності та депресії, зниженню проявів ПТСР, а також підвищенню частки учасників із нормальними показниками психічного стану. Арт-терапія сприяє інтеграції травматичного досвіду, формуванню нових адаптивних стратегій та відновленню внутрішньої цілісності. Це підтверджує практичну значущість арт терапії як інструменту психологічної реабілітації та підтримки військовослужбовців у післябойовий період.

Список використаних джерел:

1. World Health Organization. Mental health in conflict areas. Geneva, 2022. URL: <https://www.who.int/publications/i/item/9789240063600>
2. Freud S. Beyond the Pleasure Principle. Vienna, 1920.
3. Selye H. Stress in Health and Disease. Butterworths, 1976.
4. Van der Kolk B. The Body Keeps the Score. Penguin Books, 2015.
5. Malchiodi C.A. Creative Interventions with Traumatized Children. Guilford Press, 2020.

6. Hass Cohen N., Findlay J.C. Art therapy and trauma recovery. *Frontiers in Psychology*, 2022. URL: [10.3389/fpsyg.2022.845123](https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.845123)

7. Бінов О. Бойова психотравма як багатовимірне явище. *Психологічний журнал*, 2021.

8. Карамушка Л.М. Психологічна підтримка військовослужбовців у кризових умовах. Київ, 2020.

9. Титаренко Т.М. Екзистенційний вибір у подоланні травми. Київ: Інститут психології, 2019.

Батюта І.С.

магістрантка;

Науковий керівник: Завязкіна Н.В.

доктор психологічних наук,

Київський національний університет

імені Тараса Шевченка,

Інститут післядипломної освіти

ПОНЯТТЯ СІМЕЙНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ: СУТНІСТЬ, СТРУКТУРА ТА ОСНОВНІ ПОКАЗНИКИ

В умовах сучасності сімейне благополуччя як сфера соціально-психологічних відносин не знайшла свого достатнього дослідження в працях вітчизняних та зарубіжних дослідників у сфері психології. Відтак, чітких меж щодо характеристики сутності поняття «сімейне благополуччя» у наукових публікаціях, підручниках та словниках відсутнє.

У такий спосіб вважаємо за необхідне передусім представити теоретичні положення щодо характеристики сутності поняття «сімейне благополуччя».

Так, М. Варій під поняттям «сімейне благополуччя» розуміє узгодженість соціального, духовного, матеріального, фізичного і психологічного комфорту, що відображається у відчутті цілісності та внутрішньої рівноваги [2; 3].

З точки зору Л. Гуменюк та Н. Горін під сімейним благополуччям слід розуміти таку інтрасімейну атмосферу, у якій формується відчуття цілісності і внутрішньої рівноваги, що сприяє узгодженості психічних процесів та становленню зрілої особистості. Дослідники також зазначають, що до складових елементів сімейного благополуччя слід віднести сукупність когнітивних емотивних та діяльнісних реакцій особистості на певні життєві обставини, що можуть виникнути в процесі існування та функціонування сім'ї як соціального інституту [3].

У такий спосіб з позицій наукових поглядів Л. Гуменюк та Н. Горін, сімейне благополуччя слід трактувати як внутрішньо-сімейний психологічний клімат, що панує між членами сім'ї на

засадах емоційного комфорту, а також взаємо підтримки. При цьому всі члени сім'ї відчувають загальний емоційний комфорт, який сприяє уникненню негативних емоційних станів, як от незадоволення сімейним життям, тривожність, емоційна напруга, тощо [3].

На переконання М. Хараджи та К. Кириленко сімейне благополуччя включає характер і рівень виконання соціальних та індивідуальних функцій подружжям, ступінь задоволеності подружжя відносинами. Зокрема, успіх подружжя оцінюється ступенем того, наскільки досягаються загальні та індивідуальні цілі сім'ї [5].

На переконання О. Столярчук під сімейним благополуччям варто розуміти сумісність подружжя, їхню можливість адаптуватися до шлюбу, задоволеність стосунками, розподіл сімейних ролей, а також внутрішній емоційно-психологічний клімат [4].

Учена І. Бондаревська дійшла висновку, що в структурі сімейного благополуччя слід вирізняти такі основні показники, як от: психологічний добробут, позитивний вплив, спрямованість до сімейного довголіття, емоційна задоволеність сімейним життям, функціонально-рольова узгодженість, оптимістична налаштованість, соціально-рольова адекватність, а також щастя [1]. Ступінь задоволеності членів сім'ї оцінюється також тим наскільки досягненими є як загальні (спільні) цілі сім'ї, так і індивідуальні.

В контексті окресленої теми дослідження доцільно також звернутися до зарубіжного наукового дослідження провідних науковців які опікуються даною проблематикою та є вагомими для нашого наукового пошуку.

Так, наприклад А. Крендалл (англ. A. Crandall) та співавтори пропонують трактувати сімейне благополуччя як «міст між кількома близькими конструкціями: функціонування сім'ї, сімейне здоров'я, стійкість, процвітання» [6].

Інший зарубіжний науковець Ф. Волш (англ. F. Walsh) розглядає поняття «сімейне благополуччя» крізь призму сімейної стійкості, що виявляється в здатності сім'ї долати труднощі, а також бути гнучкими та адаптивними. На думку Ф. Волш (англ. F. Walsh) в структурі сімейного благополуччя слід виокремити систему сімейних переконань, організаційні патерни, комунікацію та колективне вирішення проблем [9].

На думку Н. Епштейна (англ. N. Epstein), Д. Бішопа (англ. D. Bishop), С. Левіна (англ. S. Levin) «сімейне благополуччя» – це здатність членів сім'ї бути включеними в процес комунікації, якісно підходити до виконання власних ролей в сім'ї, бут максимально включеними, здійснювати контроль поведінки та вміння розв'язувати проблеми. Відтак, можна дійти думки, що науковці акцентують увагу на сім'ї як на єдиній системі, що буде ефективно функціонували лише за умови взаємо узгодженості усіх вищезазначених її складових елементів [7].

Водночас, розглядаючи концепцію «сімейного благополуччя» за К. Роджерсом (англ. C. Rogers), слід зауважити, що благополуччя сім'ї визначається як стан сім'ї, який передбачає задоволення основних потреб окремих осіб та сімей, забезпечення стабільності сім'ї, надання їй можливості адаптуватися до постійно мінливого життєвого середовища та задоволення членів сім'ї взаємодією та стосунками всередині сім'ї [8].

Здійснений аналіз теоретичного матеріалу щодо сутності, структури та основних показників сімейного благополуччя, дає підстави вивести авторське бачення поняття «сімейне благополуччя».

Так, під сімейним благополуччям слід розуміти як компонент якості функціонування сім'ї, включаючи емоційний зв'язок, задоволення від стосунків, здатність сім'ї адаптуватися до змін, виконання ролей, здатність підтримувати здорове спілкування та здатність разом вирішувати проблеми. При цьому благополуччя сім'ї тісно пов'язане з такими поняттями, як функціонування сім'ї, стійкість сім'ї, її здоров'я та процвітання.

Підсумовуючи, зазначимо, що сімейне благополуччя – це багатовимірне соціально-психологічне явище, яке відображає не лише якість сімейних стосунків, а й здатність членів сім'ї координувати, підтримувати та адаптуватися один до одного. Спілкування, емоційна підтримка та справедливий розподіл сімейних ролей відіграють вирішальну роль у формуванні сімейного щастя, забезпеченні сімейної стабільності, психологічного комфорту та гармонійного розвитку.

Список використаних джерел:

1. Бондаревська І. О., Монська А. О. Емоційні чинники задоволеності шлюбом у чоловіків і жінок. *Актуальні проблеми психології*. 2014. Т. І. № 40. С. 111–115.
2. Варій М. Й. Загальна психологія: навчальний посібник. 2-ге видан., випр. і доп. Київ : Центр учбової літератури, 2007. 968 с.
3. Гуменюк Л. Й., Горін Н. О. Вплив сімейного благополуччя на організаційну поведінку керівника. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 1. С. 45–58.
4. Столярчук О. А. Психологія сучасної сім'ї : навч. посіб. Кременчук : ПП Щербатих О. В., 2015. 136 с.
5. Хараджа М., Кириленко К. Дослідження соціально-психологічних особливостей сімейного благополуччя в умовах воєнного часу. *Журнал соціальної та практичної психології*. 2024. № 4. С. 30–35.
6. Crandall, A., Holmes, E. K., Villalon, S. E., Weiss-Laxer, N. S., & Berge, J. M. A conceptual model of family well-being: Bridging constructs, fields, and practice applications. *Journal of Family Theory & Review*, 2024. 16 (2), 431–448.
7. Epstein N. B., Bishop D. S. and Levin S. The McMaster Model of family functioning. *Journal of Marriage and Family Counseling*. 1978. 4, 19–31.
8. Rogers, C. R. *A Way of Being*. Boston : Houghton Mifflin, 1980.
9. Walsh F. The Concept of Family Resilience: Crisis and Challenge. *Family Process*, 1996. 35: 261–281.

Матей М.В.

здобувачка,

Науковий керівник: Білоус Р.М.

кандидат психологічних наук, доцент,

Херсонський державний університет

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК САМООЦІНКИ І МОТИВАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ

На сучасні умови здобуття вищої освіти впливають різноманітні чинники, серед яких можна виділити соціальні, економічні, культурні й організаційно-навчальні. Також власне освітній процес зазнав низки трансформацій, у т. ч. дистанційне навчання, яке впливає не лише на якість знань, а й на психологічне благополуччя особистості студента. За таких умов зростає роль внутрішніх ресурсів особистості, зокрема, самооцінки та мотивації, адже вони визначають рівень активності, самостійності та відповідальності студентів у навчальному процесі, що актуалізує заявлену тему дослідження.

Поняття та термін «самооцінка» розглядалися К. Балютіною, К. Леоновичем, І. Ковалишиним, К. Роджерсом тощо. За К. Балютіною, самооцінку можна пов'язати з рівнем вимогливості до себе та включати у структуру потреб людини [1, с. 25]; згідно К. Леоновича, фундамент для зародження й існування самооцінки базується на системі особистісних утворень індивіда, прийнятих ним як система потреб та цінностей; І. Ковалишин трактує самооцінку як «саморегуляції, що визначають напрям і рівень активності людини, її відношення до світу, інших людей, самого себе» [2, с. 48]. Отже, самооцінка розглядається як показник ступеня задоволеності собою; відношення успіху та вимог особистості до самої себе; результат пізнання себе, що акцентує багаторівневість самооцінки як психічного складника у пізнанні людиною самої себе.

Доцільним далі є розгляд поняття мотивації, оскільки саме вона є одним із ключових чинників, що визначають ефективність навчальної діяльності студентів. Навчальна мотивація розуміється як складна система внутрішніх і зовнішніх спонукань, яка забезпечує активність особистості в процесі засвоєння знань, формування вмінь і розвитку

пізнавальної діяльності. Вона не є статичною характеристикою, а змінюється під впливом соціального середовища, особистісного розвитку та освітніх умов. Оскільки навчальна діяльність є полімотивованою [3], у науковій літературі виокремлюють різні підходи до розуміння її структури та змісту.

За видом мотивів у психологічних дослідженнях найчастіше виділяють соціальні та пізнавальні. Соціальні включають широкі мотиви, пов'язані з почуттям обов'язку, відповідальності, розумінням значущості освіти для суспільства та прагненням зайняти певний соціальний статус у майбутньому. До цієї ж групи належать вузькі позиційні мотиви, які орієнтовані на досягнення конкретної соціальної позиції, отримання визнання, професійного престижу або матеріальної винагороди. Окремо виділяють мотиви співробітництва, що відображають прагнення особистості взаємодіяти з іншими, бути частиною колективу, отримувати підтримку та підтвердження своєї значущості в групі.

Пізнавальні мотиви пов'язані безпосередньо з навчальною діяльністю та процесом пізнання. До них належать широкі пізнавальні мотиви, які проявляються у загальному інтересі до навчання, бажанні розширювати кругозір та отримувати нові знання. Навчально-пізнавальні мотиви більш конкретні, оскільки вони пов'язані з інтересом до окремих навчальних дисциплін, методів отримання знань і способів розв'язання навчальних завдань. Окреме місце займають мотиви самоосвіти, що відображають прагнення особистості до самостійного пошуку інформації, розширення власних знань і постійного саморозвитку без зовнішнього контролю.

М. Матюхіна виділяє внутрішні та зовнішні мотиви. Внутрішні мотиви виникають безпосередньо з самої навчальної діяльності та пов'язані з інтересом до процесу пізнання, задоволенням від розумової роботи, прагненням до саморозвитку і досягнення нових результатів. Саме вони забезпечують більш глибоке засвоєння знань і стійку навчальну активність. Зовнішні мотиви формуються під впливом факторів, що не пов'язані безпосередньо зі змістом навчання. Серед них виділяють широкі соціальні мотиви (обов'язок, відповідальність, самовизначення), вузькі особистісні мотиви (орієнтація на оцінки, похвалу, лідерство) та негативні мотиви, які базуються на уникненні покарань, конфліктів або неприємних ситуацій.

Також за відношенням до діяльності мотиви поділяють на зовнішні (дистантні) та внутрішні (процесуальні). Зовнішні мотиви формуються під впливом факторів, які знаходяться поза межами самої навчальної діяльності, наприклад, соціального тиску, очікувань оточення або майбутніх професійних перспектив. Внутрішні мотиви, навпаки, безпосередньо пов'язані з процесом навчання, інтересом до виконання завдань, переживанням задоволення від результатів і можливістю особистісного зростання.

Важливо зазначити, що самооцінка виступає одним із ключових внутрішніх психологічних чинників, який впливає на формування навчальної мотивації, визначаючи рівень впевненості особистості у власних силах, її ставлення до успіхів і невдач, готовність долати труднощі. Самооцінка тісно пов'язана з рівнем домагань і відіграє роль регулятора поведінки у навчальній діяльності, впливаючи на вибір цілей, наполегливість та активність студента.

Емпіричне дослідження взаємозв'язку самооцінки та навчальної мотивації було проведене із використанням шкали академічної мотивації (адаптація Ю. Павлової, В. Швеця, П. Петриці), шкали самооцінки М. Розенберга та опитувальника мотивації до успіху Т. Елерса. У дослідженні взяли участь 80 студентів, що дозволило отримати репрезентативні результати та виявити основні закономірності у структурі мотиваційної сфери.

Отримані дані свідчать про переважання внутрішньої мотивації у більшості респондентів. Зокрема, 65% студентів демонструють високий рівень пізнавальної мотивації, що проявляється у зацікавленості навчальним процесом, активному включенні в навчальну діяльність та прагненні до отримання нових знань. Водночас 81,25% опитаних мають низький рівень амотивації, що свідчить про відсутність вираженої втрати інтересу до навчання та загалом позитивне ставлення до освітнього процесу.

Аналіз самооцінки показав, що у 88,75% студентів вона перебуває на середньому або високому рівні. Це свідчить про достатню впевненість у власних силах, адекватне сприйняття своїх можливостей та загалом позитивне ставлення до себе. Такий рівень самооцінки є сприятливим чинником для формування стабільної навчальної мотивації та активної участі в освітньому процесі.

Щодо мотивації досягнення успіху, понад 60% студентів орієнтовані на досягнення високих результатів, проявляють наполегливість у навчанні та прагнуть до реалізації поставлених цілей. При цьому було виявлено певні гендерні особливості: жінки демонструють дещо вищу стабільність у прагненні до досягнення результату та більш послідовну навчальну поведінку.

Проведений кореляційний аналіз дозволив встановити взаємозв'язок між досліджуваними показниками. Зокрема, виявлено позитивну кореляцію між рівнем самооцінки та внутрішньою мотивацією ($r = 0,42$); отже, студенти з вищою самооцінкою частіше орієнтуються на пізнавальні мотиви та процес навчання. Також встановлено негативний зв'язок між низькою самооцінкою та амотивацією ($r = -0,45$): зниження самооцінки може супроводжуватися втратою навчальної зацікавленості та зменшенням активності.

Таким чином, результати дослідження підтверджують, що самооцінка є важливим внутрішнім регулятором навчальної діяльності студентів; впливає на формування мотиваційної структури й опосередковано на академічну успішність, визначає рівень залученості у навчальний процес.

Узагальнюючи теоретичні підходи та результати емпіричного дослідження, можна стверджувати, що самооцінка та навчальна мотивація є тісно взаємопов'язаними психологічними феноменами. Отримані дані свідчать про важливість урахування психологічного стану студентів при організації освітнього процесу. Особливу увагу слід приділяти формуванню адекватної самооцінки, розвитку впевненості у власних силах та підтримці внутрішньої мотивації, оскільки саме ці чинники сприяють підвищенню навчальної активності, покращенню результатів навчання та подальшому професійному становленню особистості. Перспективними напрямками подальших наукових розвідок є поглиблене вивчення механізмів взаємодії самооцінки та різних типів навчальної мотивації з урахуванням індивідуально-психологічних особливостей студентів. Доцільним є також дослідження впливу цифрового освітнього середовища та дистанційного навчання на трансформацію мотиваційної сфери та самооцінки здобувачів освіти. Окремої уваги потребує розробка й апробація психолого-педагогічних програм, спрямованих на формування адекватної самооцінки та розвиток

внутрішньої мотивації до навчання. Перспективним є також вивчення гендерних відмінностей, а також аналіз динаміки зазначених показників упродовж різних етапів професійної підготовки студентів.

Список використаних джерел:

1. Балютіна К. Засоби формування у школярів самооцінних суджень. *Початкова школа*. 2004. № 7. С. 25–26.
2. Ковалишин І. В. Самооцінка школярів молодшого шкільного віку (порівняльна характеристика). *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Психологія»*. 2011. № 959. С. 47–51.
3. Яременко Л. Мотивація навчального процесу як педагогічна проблема. *Вища освіта України*. 2014. № 1. С. 69–74.

Миколайчук І.М.

студент освітнього ступеня магістр,

ПраТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом»

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УМОВАХ БОЙОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Вступ. Повномасштабна війна спричинила безпрецедентне психоемоційне навантаження на військовослужбовців Збройних Сил України. Сучасна бойова діяльність характеризується перманентною вітальною загрозою, непередбачуваністю обстановки, дефіцитом часу, контактом зі смертю та тривалою депривацією сну [2; 7]. Психологічна адаптація в таких умовах виступає фундаментальним механізмом збереження боєздатності та психічного здоров'я [4; 9]. Незважаючи на значну кількість досліджень, динаміка адаптації в умовах високоінтенсивної бойової діяльності залишається недостатньо вивченою [8]. Особливої уваги потребує аналіз взаємозв'язку між індивідуально-психологічними характеристиками, вибором копінг-стратегій та успішністю адаптації.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити особливості психологічної адаптації військовослужбовців, які виконують завдання в умовах бойової діяльності, та визначити психологічні чинники, що впливають на її ефективність.

Відповідно до мети було сформульовано такі завдання дослідження:

- 1) провести теоретичний аналіз наукових підходів до визначення сутності та структури психологічної адаптації військовослужбовців в екстремальних умовах;
- 2) визначити специфічні психологічні, соціальні та оперативнотактичні чинники, що впливають на процес адаптації;
- 3) емпірично дослідити рівень та якісні характеристики психологічної адаптації (емоційний, поведінковий, комунікативний компоненти);

4) проаналізувати взаємозв'язок між індивідуально-психологічними особливостями військовослужбовців та ефективністю їхньої психологічної адаптації;

5) розробити практичні рекомендації щодо оптимізації процесу психологічної адаптації.

Матеріали та методи дослідження. Емпіричне дослідження проведено на базі механізованої бригади Збройних Сил України. Учасники – 60 військовослужбовців віком 20–55 років, які безпосередньо беруть участь у бойових діях. Сформовано дві групи: з досвідом до 1 року (30 осіб) та понад 3 роки (30 осіб). Дотримано етичних норм (добровільна участь, інформована згода, конфіденційність) [1].

Комплекс методів включав: теоретичні (аналіз, систематизація наукових джерел) [2; 4; 5]; емпіричні – багаторівневий особистісний опитувальник «Адаптивність-200» (оцінка психічної регуляції, комунікативного потенціалу, моральної нормативності, військово-професійної спрямованості, девіантної поведінки та суїцидального ризику), шкалу стресостійкості Коннора-Девідсона (CD-RISC-10) для вимірювання резильєнтності [10], методику «Копінг-поведінка в стресових ситуаціях» (CISS) для визначення домінуючих копінг-стратегій [3]; математико-статистичні – описову статистику, частотний аналіз, кореляційний аналіз Спірмена (рівні значущості $p \leq 0,05$ та $p \leq 0,01$) [3; 8].

Результати дослідження. Аналіз результатів за методикою **CD-RISC-10** виявив значну неоднорідність показників резильєнтності у вибірці. Переважна більшість респондентів (62%) демонструє низький рівень стресостійкості, що свідчить про суттєве виснаження адаптаційних ресурсів внаслідок тривалого впливу бойових стрес-факторів [2; 10]. Середній рівень резильєнтності зафіксовано у 25% опитаних, високий – лише у 13% вибірки. Це вказує на те, що лише незначна частина військовослужбовців здатна не лише витримувати надкритичні навантаження, але й використовувати стресовий досвід як чинник посттравматичного зростання [3].

Порівняльний аналіз груп з різним бойовим досвідом за методикою «Адаптивність-200» виявив суттєві відмінності в структурі особистісного адаптаційного потенціалу [1; 8]. У групі військовослужбовців з досвідом понад 3 роки спостерігаються значно

вищі показники за шкалами поведінкової регуляції (середнє значення 40,2 проти 31,5 у групі новачків), комунікативного потенціалу (21,4 проти 18,2) та моральної нормативності (15,1 проти 12,6). Крім того, у другій групі зафіксовано нижчі показники схильності до девіантних форм поведінки (2,1 проти 4,2) та суїцидального ризику (1,4 проти 3,1), що може розглядатися як результат успішної інтерналізації захисних механізмів та професійного гартування [4; 9].

Найбільш показовими виявилися результати за методикою **CISS** [3]. У групі досвідчених військовослужбовців домінує копінг, орієнтований на завдання (середнє значення 56,8), що свідчить про здатність до раціонального аналізу ситуації, розробки чітких алгоритмів дій та мінімізації деструктивного впливу бойового стресу на когнітивну сферу. Натомість у групі новачків переважають емоційно-орієнтований копінг (середнє 52,6) та стратегії уникнення (48,1), що відображає гостру фазу адаптаційного процесу, високу інтенсивність суб'єктивних переживань, схильність до самозвинувачення та концентрацію на власних страхах [5; 8].

Кореляційний аналіз (коефіцієнт рангової кореляції Спірмена) підтвердив наявність сильного позитивного зв'язку між інтегральним показником особистісного адаптаційного потенціалу та копінгом, орієнтованим на завдання ($r = 0,68$; $p \leq 0,01$), а також сильного зворотного зв'язку між рівнем адаптації та емоційно-орієнтованим копінгом ($r = -0,72$; $p \leq 0,01$) [3; 8]. Це статистично підтверджує, що успішність адаптації військовослужбовців в умовах бойової діяльності визначається балансом між когнітивним аналізом та емоційним контролем [2; 6].

Висновки. Психологічна адаптація військовослужбовців в умовах бойової діяльності є динамічним багаторівневим процесом, успішність якого визначається складною взаємодією індивідуально-психологічних ресурсів (резильєнтність, нервово-психічна стійкість, комунікативний потенціал) та вибором конструктивних копінг-стратегій. Емпірично доведено, що тривалий бойовий досвід (понад 3 роки) сприяє якісній перебудові особистісного адаптаційного потенціалу: переходу від емоційної дезорганізації та пасивних стратегій уникнення до раціонального домінування, функціональної економічності та стійкої професійної ідентичності.

Виявлено, що домінування копінгу, орієнтованого на завдання, є ключовим предиктором успішної психологічної адаптації, тоді як емоційно-орієнтований копінг виступає деструктивним чинником, що провокує розвиток дезадаптивних проявів, суїцидальних ризиків та схильності до девіантної поведінки. Отримані результати обґрунтують необхідність впровадження програм випереджального формування резильєнтності на етапі бойового злагодження підрозділів, диференційованого психологічного супроводу з урахуванням індивідуального профілю копінг-поведінки військовослужбовця, а також зміцнення групової згуртованості та морально-психологічного клімату як ключового ресурсу збереження ментального здоров'я особового складу.

Список використаних джерел:

1. Агаєв Н. А., Коқун О. М., Пішко І. О., Лозінська Н. С., Остапчук В. В., Ткаченко В. В. Збірник методик для діагностики негативних психічних станів військовослужбовців : метод. посіб. Київ : НДЦ ГП ЗСУ, 2016. 234 с.
2. Коқун О. М., Мороз В. М., Лозінська Н. С., Пішко І. О. Теорія і практика управління страхом в умовах бойових дій : метод. посіб. Київ-Одеса : Фенікс, 2022. 88 с.
3. Коқун О. М., Пішко І. О., Лозінська Н. С., Олійник В. О. Теоретичні основи посттравматичного зростання військовослужбовців – учасників бойових дій : метод. посіб. Київ : 7БЦ, 2023. 148 с.
4. Кондрюкова В. В., Слюсар І. М. Соціально-психологічна адаптація військовослужбовців силових структур, звільнених у запас : навч.-метод. посіб. Київ : Гнозіс, 2013. 116 с.
5. Корольчук М. С., Крайнюк В. М. Соціально-психологічне забезпечення діяльності в звичайних та екстремальних умовах : навч. посіб. Київ : Ника-центр, 2006. 580 с.
6. Приходько І. І., Мацегора Я. В., Байда М. С. Психологічне відновлення українських військовослужбовців після тривалої участі у бойових діях. *Честь і закон*. 2023. № 4 (87). С. 121–131.
7. Тімченко О. В. Синдром посттравматичних стресових порушень: концептуалізація, діагностика, корекція та прогнозування : монографія. Харків : Вид-во Ун-ту внутр. справ, 2000. 268 с.
8. Усик Д. Б. Психологічні особливості дезадаптації військовослужбовців – учасників бойових дій. Сучасні аспекти військової психології: колективна монографія. 2024. С. 192–219. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-444-3-10>

9. Шаповалова А. В. Психологічний супровід адаптації військовослужбовців : кваліфікаційна робота магістра. Запоріжжя : ЗНУ, 2023. 87 с.

10. Campbell-Sills L., Stein M. Psychometric analysis and refinement of the Connor-Davidson Resilience Scale (CD-RISC): Validation of a 10-item measure of resilience. *Journal of Traumatic Stress*. 2007. Vol. 20, No. 6. P. 1019–1028. DOI: <https://doi.org/10.1002/jts.20271>

Мусевич Є.В.

студент освітнього ступеня магістр,

ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом»

ДІЯЛЬНІСТЬ ПСИХОЛОГА З КОРЕКЦІЇ КОГНІТИВНИХ ПОРУШЕНЬ У ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ПІД ВПЛИВОМ БОЙОВОГО СТРЕСУ

Вступ. Сучасні бойові дії характеризуються високою інтенсивністю, тривалістю впливу стресогенних чинників і необхідністю прийняття швидких рішень у ситуаціях невизначеності. За таких умов зниження когнітивної продуктивності військовослужбовця набуває не лише клінічного, а й безпосередньо оперативного значення, оскільки впливає на якість орієнтування, здатність утримувати увагу, швидкість обробки інформації, прогнозування ризику та безпечне виконання наказів [1; 3; 5]. Попри значну кількість праць, присвячених бойовій психічній травмі та ПТСР, проблема цілеспрямованої психологічної корекції когнітивних порушень у військовослужбовців усе ще недостатньо опрацьована. У практиці психологічного забезпечення часто домінує фокус на емоційних симптомах, тоді як порушення уваги, робочої пам'яті, когнітивної гнучкості й виконавчого контролю залишаються менш помітними, хоча саме вони суттєво визначають повсякденну ефективність та бойову надійність.

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні та емпіричній конкретизації діяльності психолога з корекції когнітивних порушень у військовослужбовців через інтеграцію доказових підходів психологічної допомоги.

Відповідно до мети було сформульовано такі завдання дослідження:

- 1) охарактеризувати основні нейропсихологічні механізми когнітивного дефіциту за умов бойового стресу;
- 2) виявити найбільш уразливі когнітивні домени у вибірці військовослужбовців;

3) простежити взаємозв'язок між когнітивними показниками, ірраціональними переконаннями та симптомами травматичного стресу;

4) запропонувати практичні рекомендації щодо побудови психокорекційної програми.

Матеріали і методи дослідження. Емпіричне дослідження проводилося у 2025–2026 роках на базі військової частини А0409 Сухопутних військ Збройних Сил України. Участь у ньому взяли 40 військовослужбовців віком від 20 до 55 років, які мали безпосередній досвід участі у бойових діях. Дизайн дослідження був одноетапним констатувальним із подальшою інтерпретацією результатів у межах прикладної моделі психологічної корекції. Комплекс методів включав: теоретичні (аналіз, систематизація наукових джерел) [2; 3; 4]; емпіричні – для оцінювання когнітивного стану використовувалася Монреальська шкала оцінювання когнітивних функцій (MoCA); для виявлення ірраціональних переконань – Методика Survey of Personal Beliefs (SPB); для визначення інтенсивності посттравматичних проявів – Шкала оцінки впливу травматичних подій (IES-R). Математична обробка здійснювалася за допомогою описової статистики та кореляційного аналізу Пірсона.

Результати дослідження. Емпіричне вивчення когнітивної сфери за MoCA засвідчило, що середній сумарний бал вибірки становив 26,85, тобто загалом перебував на нижній межі норми. Водночас майже половина респондентів демонструвала тенденцію до зниження когнітивного ресурсу. Найбільш уразливою виявилася сфера уваги, що узгоджується з висновками сучасних оглядів про чутливість пильності, робочої пам'яті та швидкості обробки інформації до поєднання бойового стресу, втоми та перевантаження [7].

Аналіз ірраціональних переконань за **SPB** виявив домінування установок «повинності щодо інших» (76,0%) та низької «фрустраційної толерантності» (73,8%). Це свідчить, що військовослужбовці схильні підтримувати високі стандарти вимогливості до себе і оточення, а також тривалий час витримувати надмірне навантаження за рахунок внутрішнього напруження. У стресових ситуаціях така установка може переходити в жорсткі судження, почуття образи, знецінення помилок інших або катастрофізацію наслідків [5; 8].

За даними методики **IES-R** середній загальний показник становив 21,9 бали, що відповідає помірному рівню впливу травматичних подій на групу в цілому. Найбільшу питому вагу мали стратегії уникнення, що можна інтерпретувати як спробу психіки зменшити емоційне перевантаження шляхом блокування або відкладення травматичного матеріалу [6; 9;10].

Кореляційний аналіз виявив статистично значущий від'ємний зв'язок між рівнем уникнення за IES-R і показниками уваги за МоСА ($r = -0,68$; $p < 0,05$). Це підтверджує припущення, що частина когнітивного ресурсу перерозподіляється на підтримання психологічного захисту, унаслідок чого знижується ефективність поточної розумової діяльності. Такий результат узгоджується з сучасними даними про захисну роль виконавчих функцій і водночас їхню вразливість у стресогенному середовищі [7].

Практичні рекомендації щодо діяльності психолога. Результати дослідження свідчать, що пріоритетним напрямом роботи військового психолога має бути стабілізація функцій уваги та зниження загального психофізіологічного напруження. З огляду на це, пропонуються наступні рекомендації:

1. **Впровадження короткотривалих сесій нейропсихологічної стимуляції.** Оскільки домен уваги виявився найбільш вразливим (72,5%), доцільно використовувати вправи на розвиток концентрації та переключення. Рекомендується застосування таблиць Шульте або коректурних проб у межах щоденних занять із психологічної підготовки. Такі вправи допомагають відновити швидкість нейродинамічних процесів та знизити кількість помилок при виконанні операційних завдань.

2. **Використання технік когнітивного переструктурування** (за моделлю А. Елліса). Враховуючи виявлені ірраціональні установки за методикою SPB, психолог має зосередитися на виявленні та заміні деструктивних думок (катастрофізації, низької толерантності до фрустрації) [3, с. 134]. Це дозволить розірвати зв'язок між травматичним досвідом та когнітивним виснаженням, зменшуючи прояви симптомів за шкалою IES-R.

3. **Оптимізація режиму когнітивного навантаження.** Для військовослужбовців із загальним балом за МоСА у діапазоні 23–25 балів рекомендовано тимчасове обмеження завдань, що

потребують тривалої концентрації та високої інтенсивності опрацювання інформації. Необхідно забезпечити регламентовані перерви під час навчання або несення служби для запобігання перевтомі, яка критично знижує показники виконавчих функцій.

4. Навчання технікам саморегуляції для зниження гіперзбудження. Високі показники за субшкалою гіперзбудження (IES-R) потребують опанування методів м'язової релаксації та дихальних вправ. Зниження рівня фізіологічної тривоги безпосередньо сприяє покращенню показників оперативної пам'яті та здатності до абстрактного мислення, що було підтверджено кореляційним аналізом [4; 9; 10].

5. Моніторинг динаміки стану. Рекомендується проводити повторний скринінг за шкалою MoCA кожні три місяці або після завершення інтенсивного етапу бойових дій. Це дозволить вчасно ідентифікувати осіб, чий когнітивний ресурс потребує глибшої реабілітації в спеціалізованих центрах, та оцінити ефективність впроваджених корекційних заходів.

Дані рекомендації дозволяють створити цілісну систему підтримки боездатності особового складу, спираючись на виявлені емпіричні закономірності та враховуючи реальні можливості психологічної служби.

Висновки. Когнітивні порушення у військовослужбовців під впливом бойового стресу мають системний характер і найвиразніше проявляються у сфері уваги, виконавчого контролю та інтелектуальної продуктивності. Виявлений дефіцит пов'язаний із симптомами травматичного стресу, насамперед зі стратегіями психологічного уникнення, а також із дезадаптивними переконаннями, що підтримують внутрішню напругу й когнітивну ригідність. Діяльність психолога в таких умовах має бути інтегративною: поєднувати скринінг когнітивних функцій, психоосвіту, стабілізаційні втручання, когнітивно-поведінкові техніки та травмофокусовані методи. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у розширенні вибірки, включенні контрольних груп, аналізі впливу бойового досвіду різної тривалості, а також у вивченні ефективності поетапних програм корекції когнітивних порушень у системі психологічного забезпечення ЗСУ.

Список використаних джерел:

1. Агасв Н. А., Коқун О. М., Пішко І. О. та ін. Збірник методик для діагностики негативних психічних станів військовослужбовців : метод. посіб. Київ : НДЦ ГП ЗСУ, 2016. 234 с.
2. Блінов О. А. Психологія бойової психічної травми : монографія. Київ : Талком, 2016. 246 с.
3. Коқун О. М. Психологія службової діяльності військовослужбовця : підручник. Київ : КНТ, 2017. 407 с.
4. Туриніна О. Л. Психологічні особливості стресостійкості військово-службовців, які повернулись з полону. *Габітус*. 2025. Вип. 71. С. 235–240.
5. Beck A. T. *Cognitive Therapy: Basics and Beyond*. 2nd ed. New York : Guilford Press, 2011. 391 p.
6. Kitchiner N. J. et al. Active duty and ex-serving military personnel with post-traumatic stress disorder treated with psychological therapies: systematic review and meta-analysis. *European Journal of Psychotraumatology*. 2019. Vol. 10.
7. Liu S. R. et al. High executive functioning is associated with reduced posttraumatic stress after trauma exposure among male U.S. military personnel. *Frontiers in Psychology*. 2023. Vol. 14.
8. Main L. C. et al. Monitoring cognitive function in the fatigued warfighter: A rapid review of cognitive biomarkers. *Journal of Science and Medicine in Sport*. 2023. Vol. 26. P. 389–396.
9. Resick P. A. et al. State of the Science of Cognitive Processing Therapy. *Behavior Therapy*. 2024. Vol. 55. P. 1205–1221.
10. Schnurr P. P. et al. The Management of Posttraumatic Stress Disorder and Acute Stress Disorder: Synopsis of the 2023 VA/DoD Guideline. *Annals of Internal Medicine*. 2024. Vol. 177.

Проценко О.В.

директор,

*Куп'янський інклюзивно-ресурсний центр куп'янської міської ради
Харківської області*

АНАЛІЗ ПСИХОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ДО ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМИ ТРУДНОЩІВ У НАВЧАННІ ДІТЕЙ ШКІЛЬНОГО ВІКУ

З початком шкільного навчання дитина входить у нове соціальне середовище, що впливає на її розвиток і може спричиняти труднощі з мотивацією, прийняттям шкільних норм та взаєминами з батьками. Дослідження Ш. Амонашвілі, Ю. Бабанського, І. Беха, Д. Ельконіна, С. Коробко, С. Лисенкової та В. Сухомлинського показують, що навчальна діяльність стає провідною, однак частина дітей демонструє типові труднощі: орфографічні помилки, пропуски літер, труднощі переказу, розв'язання задач, неуважність і надмірну рухливість. Причини часто пов'язані з віковими особливостями – незрілою довільною регуляцією, слабким фонематичним сприйманням, недорозвиненою дрібною моторикою, низькою самоорганізацією та індивідуально психологічними характеристиками. За відсутності корекції труднощі накопичуються, спричиняють стрес і зниження інтересу до навчання. Історично спроби пояснити неуспішність однією причиною вели до поверхового діагностування, тоді як сучасний підхід передбачає багатовимірний аналіз чинників. У різні періоди першопричинами вважали інтелектуальні порушення, знижені здібності, недоліки методики чи несприятливі соціальні умови. Ефективна робота потребує раннього виявлення, урахування вікових особливостей, індивідуалізації навчання та координації педагогічної й психологічної підтримки.

На початку ХХ ст. українські психологи й педагоги (І. Сікорський, В. Зеньковський, С. Шохор Троцький, П. Соколов, Я. Чепіга) підкреслювали важливість індивідуалізації навчання. Подолання неуспішності формувалося через три етапи: педологічний (1920–1936), педагогічний (до 1960 х) та психолого педагогічний, що інтегрував психологію у шкільну практику. У 1960–1990 х роках

«учителі новатори» (В. Сухомлинський, Ш. Амонашвілі) довели значення особистісної позиції педагога. Наприкінці 1980-х лабораторія Г. Костюка (Ю. Гільбух) запропонувала диференціацію учнів на основі тестування когнітивних функцій, що стало кроком до персоналізації навчання. Загалом розвиток української науки демонструє перехід від пошуку «єдиної причини» до багатовимірного підходу [4].

У період незалежності акцент змістився на гуманізацію освіти, диференціацію та персоналізацію навчання. Розвивалися моделі внутрішньокласної диференціації, діагностика когнітивних функцій (Ю. Гільбух), а педагоги новатори (С. Логачевська, М. Гузик) запропонували інструменти розвитку мотивації, саморегуляції та адаптації. Наприкінці 1990 х увага до проблем невстигаючих зменшилася, хоча кількість учнів із труднощами зростала. Науковці виділяли комплекс чинників неуспішності: дефіцити пізнавальних процесів, слабкі навички навчальної праці, низьку мотивацію та несприятливі соціально гігієнічні умови (В. Харківська, В. Самохвалова, Л. Славіна, Т. Ілляшенко, В. Тарасун). Різні автори пропонували власні типології та статистичні розподіли причин (А. Іванков), що підтверджує мультифакторність проблеми. Сучасний консенсус: раннє виявлення, багатовимірна діагностика, індивідуалізація навчання та координація педагогічної, психологічної й соціальної підтримки без спрощених універсальних рішень [4].

Сучасні дослідження показують, що когнітивний розвиток і навчальна успішність дітей суттєво змінюються під впливом цифрових технологій та соціальних викликів. Раннє й тривале використання електронних пристроїв підсилює швидкість обробки інформації, але послаблює довільну увагу, послідовне мислення й вербальну пам'ять, що ускладнює навчання (В. Перлик, О. Довгань). Додатково політичні кризи, анексія Криму, бойові дії та повномасштабна війна спричинили психотравми й масові переміщення, що негативно впливають на концентрацію, пам'ять, мотивацію та соціальну адаптацію учнів (О. Проценко, Н. Фроленков, І. Купіна).

Огляд сучасних українських досліджень підтверджує багатофакторність навчальних труднощів. Праці В. Волошиної [1] та І. Муханової [5] заклали основу вивчення психологічних детермінант

успішності, Л. Кондратенко [4] детально описала механізми первинної неуспішності. В. Денисенко [2] та О. Довгань продовжують розробляти підходи до подолання труднощів, спираючись на класичні психолого педагогічні засади. І.М. Коновальчук підкреслює соціальні наслідки навчальних труднощів, зокрема їхній вплив на взаємини дітей з батьками [3].

Найновіші роботи Н. Фроленкової [11] та цикл статей О. Проценко [8; 9; 10] акцентують на викликах дистанційного навчання у воєнний час. Важливим напрямом залишається підтримка дітей з особливими освітніми потребами: праці Л. Прохоренко [7] формують методичну основу, а дослідження О. Проценко висвітлюють роль ІРЦ.

Узагальнюючи, сучасна українська наука комплексно охоплює як класичні механізми неуспішності, так і нові корекційні та інклюзивні підходи, підкреслюючи мультифакторність навчальних труднощів: сімейні обставини, соціально економічний статус, травматичний досвід, рівень шкільної готовності, розвиток пізнавальних функцій, фізичний стан, мотивація та педагогічні очікування. Первинні труднощі мають тенденцію накопичуватися й формувати замкнені цикли невдач, якщо їх вчасно не виявляти та не коригувати.

Аналіз теоретичних і практичних досліджень показує, що навчальні труднощі молодших школярів мають мультифакторний характер і поєднують когнітивні, мовні, моторні, емоційно мотиваційні та соціально контекстні чинники. До когнітивних належать дефіцити робочої та вербальної пам'яті, порушення уваги й довільної регуляції, труднощі узагальнення та логічного мислення, що ускладнює засвоєння навчального матеріалу. Мовно перцептивні проблеми, зокрема порушення фонематичного сприйняття, негативно впливають на формування навичок читання й письма. Моторні обмеження, пов'язані з недорозвиненістю дрібної моторики, знижують темп письма та підвищують втому. Важливу роль відіграють індивідуально психологічні особливості: низька самоорганізація, відсутність навчальних стратегій, знижена мотивація та невпевненість у власних силах. Емоційні чинники – тривожність, страх помилки, зниження інтересу – додатково посилюють труднощі. Соціально контекстні умови (нестабільність сімейного середовища, низький соціально економічний статус, наслідки воєнного часу,

дистанційне навчання) створюють додаткові ризики та обмежують доступ до підтримки. Узагальнення досліджень підкреслює необхідність багатовимірної діагностики, індивідуалізації навчання та координації педагогічної й психологічної допомоги. Серед усіх чинників саме стан пізнавальних процесів визначається як ключовий для успішності молодших школярів.

Список використаних джерел:

1. Волошина В.В. Психологічні детермінанти навчальної успішності молодших школярів : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07. Київ, 1997. 17 с.
2. Денисенко В. Проблема шкільної неуспішності молодших школярів та шляхи її подолання. *«Психологія»*. Херсонський державний університет, 2021. № 1 (82). С. 45–49.
3. Ковальчук І.М. Труднощі в навчальній діяльності молодших школярів як чинник їх конфліктів з батьками. *Формування дидактичної компетентності педагогів дошкільної та початкової освіти: збірник науково-методичних праць / за заг. ред. В.С. Литньова, Н.С. Колесник, Т.В. Наумчук*. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2015. С. 226–229.
4. Кондратенко Л.О. Психологія первинної шкільної неуспішності: монографія / за ред. Кондратенко Л.О. Чернігів: Десна Поліграф, 2017. 488 с.
5. Муханова І.В. Психолого-педагогічна корекція шкільної неуспішності молодших школярів : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07. Київ, 1997. 17 с.
6. Перлик В. Особливості організації дистанційного навчання в закладах загальної середньої освіти в умовах сьогодення: управлінський аспект. *Інформаційний, науково-методичний журнал «Освіта Сумщини»*. Суми, 2023. № 1 (57). С. 3–7.
7. Прохоренко Л. І. Дитина із труднощами у навчанні / за ред. Л. І. Прохоренко. Харків : Ранок, 2018. 48 с.
8. Проценко О.В., Зудова Л.В., Аліфиренко Т.М. Роль інклюзивно-ресурсних центрів у STEM-освіті молодших школярів з труднощами у навчанні в інклюзивному просторі під час воєнного стану. *STEM-підходи в інклюзивній освіті: професійний розвиток педагогів* : матеріали наук.-практ. конф. з між. уч. м. Вінниця, 25 лют. 2025 р. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2025. С. 90–94.
9. Проценко О.В. Інклюзивний простір для молодших школярів з труднощами в навчанні в умовах воєнного стану. *Психолого-педагогічні проблеми вищої і середньої освіти в умовах сучасних викликів: теорія і практика: матеріали ІХ міжнар. наук.-практ. конф.* : м. Харків, 19 – 20 березня 2025 р. Харк. нац. пед. ун-т імені Г. С. Сковороди. С. 122–125.

10. Проценко О.В. Труднощі у навчанні молодших школярів під час дистанційного навчання в умовах воєнного стану. *Психологічні читання : матеріали наук.-практ. конф. молод. вчен. : м. Харків, 14 лют. 2025 р. Харків. нац. ун-т внутр. справ ; Нац. акад. правов. н. України. Харків : ХНУВС, 2025. С. 373–375.*

11. Фроленкова Н., Купіна І. Адаптація дітей дошкільного та молодшого шкільного віку до навчання в умовах воєнного стану. *Перспективи та інновації науки. 2022. Вип. 7 (12). С. 471–482.*

Соколовський В.М.

аспірант,

Херсонський державний університет

ПСИХОЛОГІЧНІ МЕХАНІЗМИ ВПЛИВУ ЦИФРОВОГО СЕРЕДОВИЩА НА ФОРМУВАННЯ СТАТУСНОЇ СПОЖИВЧОЇ МОТИВАЦІЇ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

В умовах сучасних глобальних соціокультурних трансформацій цифровізація суспільних відносин стає визначальним чинником формування споживчих практик молоді. Соціальні мережі та медіаплатформи перестали бути лише засобом комунікації, перетворившись на потужне середовище конструювання соціальної ідентичності. Для сучасної молоді, особливо тих, хто має обмежені купівельні можливості, володіння високовартісними товарами (преміальними брендами, новітніми гаджетами) стає не питанням функціональної необхідності, а критично важливим інструментом «цифрової самопрезентації» та маркером успішності в очах віртуальної спільноти [1, с. 45].

Психологічний вплив цифрових референтних груп. Ключовим механізмом трансформації мотивації є дія цифрових лідерів думок (інфлюенсерів). Через візуально селективний контент вони транслюють ідеалізований стиль життя, де «люкс» нормалізується як повсякденність. Це створює стійкий психологічний тиск на молоду людину, формуючи переконання, що лише через володіння певним брендом можна здобути визнання. В основі цього процесу лежить ефект FOMO (fear of missing out) — нав'язливий страх втрати значущого досвіду або відстати від соціальних трендів. Цей страх може сприяти зміщенню ціннісних пріоритетів особистості, висуваючи на перший план статусний атрибут замість базової фінансової безпеки [12, с. 1845].

Механізми соціального порівняння та самооцінки. У цифровому просторі процес висхідного соціального порівняння (upward social comparison) відбувається безперервно. Постійне зіставлення власного реального життя з відфільтрованими образами інших користувачів провокує зростання внутрішньої незадоволеності та відчуття

«недосконалість» власного Я. Як наслідок, статусний товар починає виконувати функцію психологічного буфера: придбання дорогої речі (наприклад, смартфона преміального сегмента в кредит) сприймається як швидкий спосіб подолати розрив між реальним і «ідеальним» образом себе. Володіння таким предметом включається у структуру «розширеного Я», компенсуючи дефіцит самоповаги та соціального визнання [3, с. 145].

Дефіцит вольової саморегуляції та маркетингові пастки. Цифрове середовище 2026 року пропонує механізми, що значно полегшують перехід від виникнення бажання до покупки, нівелюючи «період охолодження». Агресивне використання маркетингових тригерів (дефіцит часу, соціальний доказ, персоналізовані пропозиції) у поєднанні з інструментами відтермінованого платежу (BNPL-сервіси) створює ілюзію доступності. Для молоді з низьким рівнем вольової саморегуляції це стає критичним фактором: імпульсивність перемагає раціональні механізми контролю, що призводить до нераціональних витрат і боргового навантаження [13, с. 12].

Теоретичний аналіз психологічних детермінант споживчої поведінки

Глибоке розуміння механізмів статусного споживання потребує аналізу внутрішньої структури особистості, де ключову роль відіграє взаємодія вольової саморегуляції, самоставлення та ціннісної ієрархії.

Вольова саморегуляція виступає як центральний «охолоджувальний» механізм у процесі прийняття споживчих рішень. Згідно з концепціями А. Зверькова та Є. Ейдмана, здатність особистості до свідомого контролю власної поведінки безпосередньо корелює з рівнем резистентності до зовнішніх маркетингових стимулів. У молоді з низьким рівнем саморегуляції спостерігається дефіцит вольового зусилля, необхідного для подолання імпульсу до негайної покупки. Це узгоджується з класичними уявленнями Р. Баумайстера про «виснаження его» (ego depletion), де брак внутрішнього контролю робить індивіда вразливим до цифрових пасток, перетворюючи бажання на компульсивну дію [13, с. 5].

Самооцінка та самовідношення складають афективно-оціночний фундамент статусної мотивації. Спираючись на підходи М. Розенберга та концепцію самовідношення В. Століна і С. Пантелєєва, можна стверджувати, що для молоді з нестабільною або заниженою

самооцінкою статусний товар стає компенсаторним механізмом ідентичності. В умовах цифрового порівняння виникає внутрішній конфлікт між реальним образом себе та трансльованими стандартами успіху. У такому контексті придбання високовартісного бренду виконує функцію самокомпенсації: зовнішній атрибут успішності тимчасово закриває дефіцит внутрішнього позитивного самоствавлення, створюючи ілюзію високого соціального рангу [3, с. 148].

Ціннісна трансформація в молодіжному середовищі, проаналізована крізь призму теорії Ш. Шварца, свідчить про зміщення акцентів від цінностей «безпеки» та «конформізму» до цінностей «самоствердження» (влада, досягнення) та «відкритості до змін» (гедонізм). Культура цифрового споживацтва стимулює пріоритетність зовнішнього престижу над внутрішньою стабільністю. Коли цінність «влади» (через контроль над ресурсами та статус) стає домінуючою, молода людина готова жертвувати реальною економічною стійкістю задля підкріплення своєї позиції в ієрархії цифрової спільноти. Таким чином, споживання стає не засобом задоволення потреб, а базовою практикою самоідентифікації [10, с. 68].

Сукупна дія цих чинників створює стійкий патерн: дефіцит волі у поєднанні з кризою самоствавлення та домінуванням цінностей самоствердження формує сприятливий ґрунт для нераціонального споживання високовартісних продуктів у групах з обмеженими можливостями.

Висновки. Проведений теоретичний аналіз засвідчує, що психологічні механізми впливу цифрового середовища базуються на синергії зовнішнього медіатизованого тиску та внутрішніх вразливостей особистості. Теоретичний аналіз засвідчує, що дефіцит вольової саморегуляції у поєднанні з кризою самоствавлення та трансформацією ціннісної ієрархії у бік самоствердження створює стійкий детермінаційний комплекс нераціональної споживчої поведінки. В умовах цифрових трансформацій статусний товар перетворюється на інструмент психологічної компенсації, що несе ризики для фінансового та ментального благополуччя молоді. Розуміння цих взаємозв'язків є фундаментом для подальшої розробки стратегій психологічної резистентності особистості у сучасному споживчому суспільстві.

Список використаних джерел:

1. Veblen T. *The Theory of the Leisure Class*. New York : Macmillan, 1899. 400 p.
2. Bourdieu P. *Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste*. Cambridge, MA : Harvard University Press, 1984. 640 p.
3. Belk R. Possessions and the Extended Self. *Journal of Consumer Research*. 1988. Vol. 15, No. 2. P. 139–168.
4. Festinger L. A Theory of Social Comparison Processes. *Human Relations*. 1954. Vol. 7, No. 2. P. 117–140.
5. Richins M. L., Dawson S. A Consumer Values Orientation for Materialism. *Journal of Consumer Research*. 1992. Vol. 19, No. 3. P. 303–316.
6. Ajzen I. The Theory of Planned Behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*. 1991. Vol. 50, No. 2. P. 179–211.
7. Kahneman D., Tversky A. Prospect Theory. *Econometrica*. 1979. Vol. 47, No. 2. P. 263–291.
8. Ariely D. *Predictably Irrational*. New York : HarperCollins, 2008. 304 p.
9. Cialdini R. *Influence: Science and Practice*. New York : Harper Business, 1984. 320 p.
10. Bauman Z. *Consuming Life*. Cambridge : Polity Press, 2007. 228 p.
11. Ritzer G. *Enchanting a Disenchanted World: Revolutionizing the Means of Consumption*. Thousand Oaks : Pine Forge Press, 2005. 368 p.
12. Przybylski A., Murayama K., DeHaan C., Gladwell V. Motivational, Emotional, and Behavioral Correlates of FOMO. *Computers in Human Behavior*. 2013. Vol. 29, No. 4. P. 1841–1848.
13. Baumeister R., Heatherton T. Self-Regulation Failure: An Overview. *Psychological Inquiry*. 1996. Vol. 7, No. 1. P. 1–15.

Сокуренко Є.Є.

здобувачка,

Науковий керівник: Білоус Р.М.

кандидат психологічних наук, доцент,

Херсонський державний університет

ЗВ'ЯЗОК ДЕЗАДАПТИВНОЇ МРІЙЛИВОСТІ ТА ПРОКРАСТИНАЦІЙНИХ ТЕНДЕНЦІЙ ОСІБ ЮНАЦЬКОГО ВІКУ

Період юнацького віку пов'язаний зі зростанням відповідальності, необхідністю самостійного планування власної діяльності та активним включенням у навчальне й соціальне середовище. За таких умов особливо проявляються проблеми саморегуляції, зокрема, схильність до відкладання справ і труднощів концентрації на завданнях. Паралельно з цим у юнацтва поширюється тенденція до надмірного занурення у внутрішній фантазійний світ, яка за певних умов набуває дезадаптивного характеру.

Дезадаптивна мрійливість у психологічних дослідженнях розглядається як форма надмірної уявної активності, що супроводжується тривалістю та інтенсивністю занурення у внутрішній світ фантазій [1]. Вона має складну структуру, у якій поєднані когнітивні, емоційні та поведінкові компоненти, прояви яких можуть впливати на повсякденне функціонування особистості через втрату контролю над уявними процесами та їх домінування над реальною діяльністю [4]. У юнацькому віці така активність здатна набувати дезадаптивного характеру та ускладнює виконання навчальних і особистісних завдань, оскільки процеси саморегуляції ще є недостатньо сформованими.

Прокрастинацію визначають як свідоме відкладання діяльності, навіть за умови розуміння можливих негативних наслідків. У сучасних підходах її розглядають як порушення саморегуляції поведінки, що охоплює когнітивні, емоційні та мотиваційні механізми [2]. У юнацькому віці прокрастинація часто поєднується з труднощами планування діяльності та нестійкою мотивацією, що сприяє закріпленню її як стійкого поведінкового патерну [3].

Порівняння цих двох феноменів дозволяє розглядати їх як взаємопов'язані прояви. Деадаптивна мрійливість може виступати внутрішнім механізмом психологічного уникання, тоді як прокрастинація – поведінковою формою цього уникання; їх поєднання створює передумови для розвитку стійких порушень саморегуляції.

Дослідження було спрямоване на виявлення зв'язку між рівнем деадаптивної мрійливості та прокрастинаційними тенденціями у осіб юнацького віку. У дослідженні взяли участь 30 респондентів віком від 18 до 23 років. Для збору емпіричних даних було застосовано чотири методики: «Maladaptive DaydreamingScale-16 (MDS-16)»; анкета «Причини особистісної схильності до відтермінування завдань» (М. Дворник); «Шкала самоконтролю та самоуправління (SCMS)» (адаптація О. Савченко, Д. Лавриненко); опитувальник «Акцентуації характеру» К. Леонгарда-Г. Шмішека.

Результати емпіричного дослідження деадаптивної мрійливості за методикою MDS-16 засвідчили, що середній показник у вибірці становить 42,17%, що перевищує пороговий рівень (40%), і демонструє наявність схильності до деадаптивного фантазування серед респондентів. При цьому показник «Залученість» є вищим ($M = 47,85\%$), ніж показник «Перешкоджання щоденним справам» ($M = 34,86\%$), що вказує на достатньо високу інтенсивність фантазування, яка не завжди супроводжується прямим порушенням діяльності.

Аналіз прокрастинаційних тенденцій показав, що найбільш вираженим чинником є «Недооцінка готовності до виконання завдання» ($M = 50,6$ балів), що відображає схильність сприймати діяльність як складну та відкладати її виконання. Рівень самоконтролю та самоуправління у респондентів відповідає середнім значенням ($M = 47,67$ балів), означаючи недостатню сформованість навичок саморегуляції, що у поєднанні з високою залученістю у фантазійні сценарії може підтримувати прокрастинаційну поведінку.

Отриманий профіль акцентуацій за методикою К. Леонгарда-Г. Шмішека характеризується поєднанням високих показників гіпертимного (17,8), екзальтованого (17), циклотимічного (16,9) та емотивного (16,5) типів. Такий профіль досліджуваних описує високу енергійність, емоційну реактивність та коливання настрою, що може

сприяти посиленню дезадаптивної мрійливості як способу емоційного реагування та підвищувати прокрастинаційну поведінку.

Ключові результати отримано в ході кореляційного аналізу, який дозволив встановити статистично значущі взаємозв'язки між показниками дезадаптивної мрійливості та прокрастинаційних тенденцій. З'ясовано помірний позитивний зв'язок між показниками «Перешкоджання щоденним справам» і «Недооцінкою готовності до виконання завдань» ($r = 0,42$; $p \leq 0,05$), а також «Подоланням страху відповідальності» ($r = 0,42$; $p \leq 0,05$). Це свідчить про те, що посилення дезадаптивного впливу мрійливості супроводжується зростанням прокрастинаційної поведінки. Також встановлено зв'язок між загальним рівнем дезадаптивної мрійливості та схильністю до педантизму ($r = 0,40$; $p \leq 0,05$), що може ускладнювати початок діяльності через прагнення до ідеального результату. Водночас показник «Залученість у мрійливість» не демонструє значущих зв'язків із чинниками прокрастинації, що дозволяє зробити висновок: визначальним фактором є не інтенсивність фантазування, а його дезадаптивний вплив на повсякденну діяльність.

Додатково виявлено слабкі негативні зв'язки між загальним рівнем самоконтролю та загальним показником мрійливості ($r = -0,11$; $p \geq 0,05$), що свідчить про фонову роль саморегуляції у формуванні досліджуваних явищ. Аналіз зв'язків із акцентуаціями характеру показав наявність помірних кореляцій із педантичним ($r = 0,36$; $p \approx 0,05$) і збудливим ($r = 0,39$; $p \leq 0,05$) типами, що вказує на вплив перфекціонізму та імпульсивності у порушенні діяльності.

Отримані результати підтверджують наявність взаємозв'язку між дезадаптивною мрійливістю та прокрастинаційними тенденціями у осіб юнацького віку. Дезадаптивна мрійливість може виступати психологічним механізмом уникнення, що створює альтернативний простір для емоційного задоволення та знижує мотивацію до виконання реальних завдань. Прокрастинація як поведінкова реалізація цього механізму закріплює відкладання діяльності. Поєднання цих феноменів формує стійкі порушення саморегуляції, що ускладнює навчально-особистісну реалізацію юнаків. Перспективами подальших досліджень є розробка та апробація психокорекційних програм, спрямованих на розвиток навичок саморегуляції, зниження

дезадаптивної мрійливості та подолання прокрастинаційної поведінки.

Список використаних джерел:

1. Адаптація та психометрична оцінка опитувальника дезадаптивної мрійливості (MDS-16) на українській вибірці: пілотне дослідження / О. К. Балашевич та ін. *Перспективи та інновації науки. Серія «Психологія»*. 2024. № 6 (40). С. 609–629.
2. Васюк К., Цьох А. Сучасні підходи до вивчення прокрастинації як психологічної проблеми. *Вісник Донецького національного університету імені Василя Стуса. Серія «Психологічні науки»*. 2025. №1 (6). С. 27–38.
3. Оніпко З. Феномен прокрастинації в сучасній психології: теоретичні засади дослідження. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Психологія»*. 2020. № 2(12). С. 66–71.
4. Sadeghi, M., & Ahmadi, M. (2021). Cognitive mechanisms of procrastination and its effects on academic performance in adolescents. *Journal of Adolescence*, 90, 45–56.

Шевчук Я.С.

*здобувач третього освітньо-наукового рівня вищої освіти,
Національний університет «Львівська політехніка»*

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОПЦІЇ ДОСЛІДЖЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАХИСТУ

Вступ. Механізми психологічного захисту посідають центральне місце у психодинамічному розумінні психічного функціонування як процеси, що регулюють внутрішньопсихічний конфлікт і афективну напругу. Пов'язані з функціонуванням Его, вони відображають спосіб організації індивідом власного досвіду у відповідь на внутрішні та зовнішні виклики. Тривалий час захисти розглядалися переважно як теоретичний конструкт, однак у сучасних дослідженнях дедалі частіше стають об'єктом емпіричного аналізу.

Водночас їх вивчення ускладнюється несвідомим характером, опосередкованістю проявів, і відсутністю єдиної теоретичної моделі, що зумовлює потребу систематизації підходів і критичного аналізу методів дослідження у межах психодинамічної парадигми.

Актуальність дослідження. Зумовлена потребою уточнення методологічних підходів до вивчення механізмів психологічного захисту. Попри зростання емпіричних досліджень, зберігається розрив між їх розумінням як несвідомих процесів і способами вимірювання, що спираються на спостережувані показники.

Метою дослідження є аналіз і систематизація основних методологічних підходів до вивчення механізмів психологічного захисту, а також виявлення їх обмежень у контексті психодинамічного розуміння захисного функціонування.

Методологія дослідження базується на теоретичному аналізі та узагальненні сучасних наукових джерел щодо механізмів психологічного захисту.

Виклад основного матеріалу. Механізми психологічного захисту у психодинамічній традиції розглядаються як несвідомі регуляторні процеси, що забезпечують опрацювання внутрішньопсихічного конфлікту та зниження афективної напруги. Вони пов'язані з

функціонуванням Его та спрямовані на підтримання відносної цілісності Я в умовах внутрішніх і зовнішніх суперечностей [1; 2].

Зростання інтересу до механізмів психологічного захисту як до емпірично досліджуваного явища зумовило активну розробку підходів до їх операціоналізації та вимірювання. У сучасних дослідженнях вони дедалі частіше розглядаються як змінні, пов'язані з адаптацією, психічним здоров'ям і клінічними проявами, що відкриває можливості для їх кількісного та порівняльного аналізу [1; 4]. Водночас така трансформація дослідницької оптики виявляє принципову суперечність між теоретичним розумінням захисних механізмів як переважно несвідомих процесів і необхідністю їх фіксації через спостережувані та вимірювані показники. Саме ця невідповідність стає вихідною точкою методологічних труднощів, що визначають специфіку емпіричного вивчення захисного функціонування [2].

Суттєвим ускладненням є відсутність єдиної теоретичної моделі та узгодженого переліку захисних механізмів. Різні теоретичні підходи пропонують відмінні визначення і класифікації, що обмежує можливості їх операціоналізації та знижує порівнюваність результатів досліджень. Додатково постає питання вибору джерел даних, оскільки самозвітні, клінічні та проєктивні методи фіксують різні аспекти захисного функціонування і не демонструють повної узгодженості між собою [2].

Окрему складність становить динамічний характер захисних процесів і їх варіативність залежно від контексту та індивідуальних особливостей. Це ускладнює їх фіксацію у стабільних показниках та обмежує можливості стандартизованого вимірювання. Крім того, методологічні труднощі тривалий час супроводжуються змішуванням понять захисних механізмів і копінг-стратегій, що розмиває межі досліджуваного феномену [1; 3].

У сучасних дослідженнях механізмів психологічного захисту центральною постає концептуальна проблема, пов'язана з нечітким розмежуванням між теоретичними конструкціями та емпіричними феноменами. У психодинамічній традиції захисні механізми розглядаються як пояснювальні конструкти, що вводяться для інтерпретації поведінки, афектів і когнітивних утворень. Натомість у частині емпіричних досліджень вони фактично ототожнюються з

цими проявами, що ускладнює збереження їх теоретичного статусу [1]. Таке змішування рівнів аналізу супроводжується тенденцією до редукції складних психодинамічних понять до спостережуваних поведінкових патернів.

У межах статистичних підходів захисні механізми операціоналізуються як окремі змінні, що підлягають вимірюванню, однак при цьому втрачається їх зв'язок із внутрішньоопсихічним конфліктом та структурною організацією психіки. У результаті пояснювальна функція поняття послаблюється, а отримані емпіричні дані мають обмежене значення для розвитку теорії [4].

Відсутність чіткого розмежування між конструктом і його емпіричними референтами також ускладнює визначення предмета дослідження. У цьому контексті постає питання не стільки про кількість, або класифікацію захисних механізмів, скільки про їх здатність пояснювати різні форми психічного функціонування [3].

Систематизація методологічних підходів до дослідження механізмів психологічного захисту здійснюється з урахуванням типу даних, на яких ґрунтується аналіз, що дозволяє виокремити *самозвітні*, *проективні* та *клінічні* методи як відносно самостійні, але взаємодоповнювальні напрями [2; 4].

Самозвітні методи базуються на анкетуванні та передбачають рефлексивну оцінку індивідом власних способів реагування у стресових ситуаціях. Вони дозволяють отримувати стандартизовані кількісні показники та застосовувати їх у великих вибірках, однак фіксують лише усвідомлені або вторинні прояви захисного функціонування. Оскільки самі захисні механізми діють переважно поза межами усвідомлення, такі методи відображають радше суб'єктивне уявлення про них, ніж їх реальну динаміку, що обмежує їх валідність і підвищує чутливість до поточного емоційного стану респондента [4].

Проективні методи орієнтовані на виявлення несвідомих процесів через інтерпретацію неоднозначного стимульного матеріалу, що наближує їх до психоаналітичної логіки дослідження. Вони дозволяють отримати інформацію про глибинні аспекти функціонування Еґо, рівень зрілості захистів і характер внутрішніх конфліктів. Водночас їх застосування супроводжується труднощами стандартизації, обмеженою надійністю та складністю перевірки

валідності, що знижує можливості їх використання у порівняльних і масштабних дослідженнях [2; 4].

Клінічні методи ґрунтуються на інтерпретації матеріалу, отриманого в процесі інтерв'ю, спостереження або аналізу наративів, із застосуванням формалізованих систем оцінювання, таких як DMRS. Вони забезпечують найбільшу відповідність психодинамічному розумінню захисних механізмів, дозволяючи враховувати їх контекстуальність, ієрархію та функціональну спрямованість. Водночас такі методи залишаються залежними від кваліфікації дослідника, мають обмежену відтворюваність і не забезпечують повної об'єктивізації результатів, що ставить під сумнів їх універсальне застосування [2].

Різні методологічні підходи до дослідження механізмів психологічного захисту дають неоднорідні результати через відмінності у джерелах даних і рівнях аналізу. Самозвітні, проєктивні та клінічні методи фіксують різні аспекти психічного функціонування і не забезпечують їх узгодженості, тому жоден із них не охоплює феномен захистів у повному обсязі. Це виявляє розрив між психодинамічним розумінням захисних механізмів і способами їх емпіричного аналізу, внаслідок чого результати часто втрачають пояснювальну цінність [3; 4].

У цих умовах доцільним є інтегративний підхід, що поєднує кількісні та якісні методи і залучає непрямі джерела даних, зокрема сновидіння, наративи та символічний матеріал. Така перспектива дозволяє досліджувати захисне функціонування через способи організації досвіду і зберігати його зв'язок із несвідомими процесами.

Висновки. Механізми психологічного захисту залишаються складним для емпіричного дослідження конструктом через їх несвідомий характер і опосередкованість проявів. Наявні методологічні підходи фіксують лише окремі аспекти захисного функціонування і не забезпечують його цілісного аналізу. Зберігається розрив між психодинамічним розумінням захистів і способами їх емпіричного вимірювання. Перспективним є інтегративний підхід із поєднанням кількісних і якісних методів та залученням непрямих джерел даних, зокрема сновидінь і наративів.

Список використаних джерел:

1. Di Giuseppe, M., Perry, J. C., Prout, T. A., & Conversano, C. (2021). Recent empirical research and methodologies in defense mechanisms: Defenses as fundamental contributors to adaptation. *Frontiers in Psychology*, 12, 802602. DOI: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.802602>
2. Guldberg, C. A., Hoglend, P., & Perry, J. C. (1993). Scientific methods for assessing psychological defences. *Nordic Journal of Psychiatry*, 47 (6), 435–446. DOI: <https://doi.org/10.3109/08039489309104112>
3. Mihalits, D. S., & Codenotti, M. (2020). The conceptual tragedy in studying defense mechanisms. *Integrative Psychological and Behavioral Science*. DOI: <https://doi.org/10.1007/s12124-020-09515-6>
4. Craşovan, D. I. (2014). Limits of methods used in analysing the psychological defense: Psychological defense mechanisms and coping mechanisms. *Journal of Educational Sciences and Psychology*, 4 (66), 76–84. URL: https://www.researchgate.net/publication/333018291_Limits_of_methods_used_in_analysing_the_psychological_defense_psychological_defense_mechanisms_and_coping_mechanisms

СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКІ НАУКИ

Білокобильська А.І.

аспірантка,

Інститут рослинництва ім. В.Я. Юр'єва НААН

Огурцов Ю.Є.

кандидат сільськогосподарських наук,

заступник директора з науково-виробничої

та господарської діяльності,

Інститут рослинництва ім. В.Я. Юр'єва НААН

ПОСІВНІ ЯКОСТІ НАСІННЯ І ВИЖИВАНІСТЬ РОСЛИН ЛІНІЙ СОНЯШНИКА ЗАЛЕЖНО ВІД ПЕРЕДПОСІВНОЇ ОБРОБКИ НАСІННЯ РЕГУЛЯТОРАМИ РОСТУ РОСЛИН ТА МІКРОДОБРИВАМИ

Сучасні стимулятори та регулятори росту рослин характеризуються комплексною дією і виконують не лише функцію стимулювання ростових процесів [1–3]. Препарати нового покоління поєднують кілька ефектів: активізують біологічні процеси в рослинах, підвищують їх стійкість до несприятливих факторів середовища та посилюють неспецифічний імунітет. Важливою їх особливістю є те, що вони не замінюють традиційні добрива, а доповнюють їх дію, підвищуючи коефіцієнт засвоєння поживних речовин із ґрунту та внесених добрив [4–6].

Мікродобрива біологічного походження також набувають широкого застосування як екологічно безпечна альтернатива частині хімічних добрив. Їх дія пов'язана з активізацією ростових процесів завдяки прямим і непрямим механізмам, серед яких біологічна фіксація азоту, синтез фітогормонів та продукування різноманітних гідролітичних ферментів. Використання таких препаратів сприяє підвищенню доступності життєво необхідних елементів живлення та створює передумови для збільшення врожайності без негативного впливу на довкілля [7–9].

Результати численних досліджень підтверджують ефективність застосування біологічно активних речовин у технології вирощування соняшнику. Фітогормони та регулятори росту сприяють більш повній реалізації генетичного потенціалу культури, підвищують стійкість рослин до стресових факторів і, як наслідок, забезпечують зростання врожайності та покращення якісних показників насіння. Доведено, що використання мікробіологічних добрив, біостимуляторів та імуностимуляторів позитивно впливає на ріст і розвиток рослин соняшнику, процес формування насіння та основні елементи структури врожаю [1, 2, 4].

Головною метою нашого дослідження була оцінка впливу передпосівної обробки насіння стимуляторами росту та мікродобривами на посівні якості і виживаність ліній соняшника та визначення ефективності різних варіантів обробки.

Експериментальна частина роботи виконувалася на базі Інституту рослинництва ім. В. Я. Юр'єва НААН. Досліди закладали у період 2022–2024 роках на типових середньогумусних слабовилужених чорноземах. Польові роботи включали сівбу в першу декаду травня сівалкою «Клен-2,8» (густота – 60 тис. нас./га). Об'єктами досліджень були лінії соняшнику Сх808А, Сх51А та Сх17А.

У якості препаратів для обробки насіння ліній соняшника були використані протруйники Баріон і Екзор, регулятори росту рослин та мікродобрива різного походження і напрямку їх застосування: Авангард Гроу Аміно, Авангард Старт, Райкат Старт, Нертус Старт, Нертус Плантапег та АКМ, Puro Tech Seeds.

За результатами проведених нами досліджень в період 2022–2024 рр. встановлено, що найвищі показники лабораторної схожості були у лінії Сх 17А, де середні значення становили 85,8–93,0 %. Максимальний рівень зафіксовано у варіанті еталон + Нертус Плантапег (0,6 л/т) – 93,0 %, що перевищує контроль (92,3 %) і вказує на високу ефективність даного препарату. Високі показники також забезпечували варіанти з використанням Авангард Гроу Аміно (90,0 %) та комбінацій стимуляторів (89,4–89,8 %).

У лінії Сх 808А лабораторна схожість у середньому змінювалася в межах 71,6–79,2 %. Найвищий показник відзначено у контрольному варіанті (79,2 %), а також у варіантах із застосуванням Авангард Старт (78,3 %) та АКМ (77,1 %). Найменше значення спостерігалось за

використання мікродобрива Нертус Старт – 71,6 %, що може свідчити про особливості взаємодії генотипу лінії з даними добривами.

Лінія Сх 51А характеризувалася середнім рівнем лабораторної схожості, який варіював у межах 59,2–74,7 %. Найбільш ефективним виявився варіант еталон + Нертус Старт (0,8 л/т), де показник досягав 74,7 %, перевищуючи контроль (67,9 %) на 6,8 %, що є статистично значущим. Також позитивний ефект спостерігався при застосуванні Райкат Старт – 72,7 % та Авангард Гроу Аміно – 71,3 % відповідно.

Найвищі значення польової схожості в середньому за роки досліджень відзначено у лінії Сх 808А, де показник варіював у межах 90,5–96,1 %. Максимальний рівень забезпечував варіант еталон + Нертус Старт + Нертус Плантапег на рівні 96,1 %, що перевищувало контроль (90,5 %) на 5,6 % і є статистично вірогідним. Високі результати також отримано у варіантах із застосуванням Авангард Гроу Аміно – 95,8 %, Нертус Плантапег – 94,7 % та АКМ – 94,6 %.

У лінії Сх 51А середній рівень польової схожості становив 87,2–92,7 %. Найбільш ефективним був варіант еталон + Авангард Старт + Авангард Гроу Аміно, де показник досягав 92,7 %, що на 5,5 % перевищувало контроль. Також високі значення відзначено у варіантах із застосуванням Puro Tech Seeds – 92,3 %, Нертус Плантапег – 91,8 % та АКМ – 91,6 %.

Лінія Сх 17А характеризувалася дещо нижчими, але стабільно високими показниками польової схожості – у межах 85,0–90,3 %. Максимальне значення зафіксовано у варіанті еталон + Авангард Старт + Авангард Гроу Аміно (90,3 %), що перевищувало контроль (85,0 %) на 5,3 %. Позитивний ефект також спостерігався при використанні Нертус Старт + Нертус Плантапег – 89,3 % та Авангард Старт – 89,2 %.

Найвищий рівень виживаності відзначено у лінії Сх 17А, де середні значення становили 97,8–98,6 %. Максимальний показник отримано у варіанті еталон + Райкат Старт (2,5 л/т) – 98,6 %, що перевищувало контроль (97,8 %) і свідчить про високу ефективність даного препарату. Також високі результати забезпечували варіанти із застосуванням Puro Tech Seeds (98,5 %) та АКМ (98,3 %).

У лінії Сх 51А показники виживаності були дещо нижчими, проте також стабільно високими – у межах 95,7–97,9 %. Найкращий результат забезпечував варіант еталон + Нертус Старт (97,9 %), що на

2,2 % перевищувало контроль. Високі значення також відзначено при застосуванні Нертус Плантапег (97,1 %), АКМ (97,4 %) та Райкат Старт (97,4 %).

Лінія Сх 808А характеризувалася середнім рівнем виживаності 95,0–96,7 %. Найвищі значення отримано у варіантах еталон + Авангард Гроу Аміно (96,7 %), а також при використанні Puro Tech Seeds та АКМ (по 96,6 %), що перевищували контроль (95,0 %).

Отже, встановлено, що передпосівна обробка насіння стимуляторами росту та мікродобривами позитивно впливає на лабораторну і польову схожість та виживаність рослин ліній соняшнику. Найбільший вплив на формування досліджуваних ознак мав генотип лінії, тоді як варіант обробки проявляв менший, але статистично значущий ефект.

Список використаних джерел:

1. Chuiko D. Plant growth regulator effects on sunflower parents and F1 hybrids. *Žemės ūkio mokslai*. 2021. V. 28 (2). DOI: <https://doi.org/10.6001/zemesukiomokslai.v28i2.4508>
2. Чуйко Д.В. Оцінка вихідного матеріалу соняшника за селекційно цінними ознаками. *Селекція і насінництво*. 2022. (121). С. 6–14. DOI: <https://doi.org/10.30835/2413-7510.2022.260986>
3. Буряк Ю. І., Огурцов Ю. Є., Чернобаб О. В., Клименко І.І. Посівні якості насіння соняшнику залежно від впливу регуляторів росту рослин та протруйників. *Селекція і насінництво*. 2014. (105). С. 173–177. DOI: <https://doi.org/10.30835/2413-7510.2014.42072>
4. Gruznova K.A., Bashmakov D.I., Miliauskienė J., Vaštakaitė Duchovskis P., Lukatkin A.S. The effect of a growth regulator Ribav-Extra on winter wheat seedlings exposed to heavy metals. *Zemdirbyste-Agriculture*. 2018. V. 105 (3). P. 227–234. DOI: <https://doi.org/10.13080/z-a.2018.105.029>
5. Santini G., Biondi N., Rodolfi L., Tredici M.R. Plant biostimulants from cyanobacteria: an emerging strategy to improve yields and sustainability in agriculture. *Plants*. 2021. V. 10 (4). P. 643. DOI: <https://doi.org/10.3390/plants10040643>
6. Rehman H., Alharby H.F., Alzahrani Y., Rady M.M. Magnesium and organic biostimulant integrative application induces physiological and biochemical changes in sunflower plants and its harvested progeny on sandy soil. *Plant Physiology and Biochemistry*. 2018. V. 126. P. 97–105. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.plaphy.2018.02.031>
7. Чуйко Д.В., Брагін О.М., Михайленко В.О., Романова Т.А., Романов О.В. Вплив регуляторів росту рослин на продуктивність ліній соняшнику. *Селекція і*

насіництво. 2020. (117). С. 215–226. DOI: <https://doi.org/10.30835/2413-7510.2020.207186>

8. El-D A.M.S.A., Salama A., Wareing P.F. Effects of mineral nutrition on endogenous cytokinins in plants of sunflower (*Helianthus annuus* L.). *Journal of Experimental Botany*. 1979. V. 30 (5). P. 971–981. DOI: <https://doi.org/10.1093/jxb/30.5.971>

9. Shafiq B.A., Nawaz F., Majeed S., Aurangzaib M., Al Mamun A., Ahsan M., ul Haq T. Sulfate-based fertilizers regulate nutrient uptake, photosynthetic gas exchange, and enzymatic antioxidants to increase sunflower growth and yield under drought stress. *Journal of Soil Science and Plant Nutrition*. 2021. V. 21 (3). P. 2229–2241. DOI: <https://doi.org/10.1007/s42729-021-00516-x>

Блятник Т.С.

аспірант,

*Львівський національний університет ветеринарної медицини
та біотехнологій імені С.З. Гжицького*

ВПЛИВ РЕТАРДАНТІВ НА ЯКІСНІ ПОКАЗНИК НАСІННЯ СОЇ У ЗАХІДНОМУ ЛІСОСТЕПУ

Соя є перспективною олійною та білковою культурою у світі. Розширення посівних площ сої пов'язано з цінним хімічним складом насіння та можливістю універсального його використання для виробництва харчових продуктів. Важливими показниками насіння сої є вміст білка, олії, жирних кислот, цукрів та мінералів [1, с. 57].

Вміст білка та жиру є основними стандартизованими показниками якості насіння сої. Зазначені показники істотно залежать від генетичних особливостей сорту [5]. Погодні умови, зокрема температурний режим та кількість опадів у критичні фази розвитку рослин безпосередньо впливають на формування якісних показників насіння сої. Від гідротермічних умов, значною мірою, залежить протікання фізіолого-біохімічних процесів у рослині, що визначають нагромадження білка та олії в насінні [2, с. 32; 4, с. 12].

Елементи технології вирощування є важливим чинником впливу на якість сої. Створення оптимальних умов для протікання продукційного процесу рослин шляхом застосування технологічних прийомів вирощування, перспективним з яких є застосування ретардантів, забезпечує поліпшення біохімічних показників насіння та, як результат, підвищення в ньому вмісту білка та жиру [3, с. 44].

Водночас ефективність дії ретардантів на сої залишається недостатньо вивченою. Якісні показники можуть варіювати залежно від ґрунтово-кліматичних умов та технології вирощування, що обумовлює доцільність проведення досліджень.

Тому, метою дослідження було визначити особливості формування якісних показників насіння сої залежно від застосування ретардантів в умовах Західного Лісостепу.

Для реалізації поставленої мети закладали двофакторний польовий дослід у 2023–2025 рр. в ПП «Західний Буг» (с. Шимківці

Тернопільського району Тернопільської області. Варіанти досліду за фактором А (фази внесення ретардантів): 1) 3-й трійчастий листок сої, 2) бутонізація, 3) цвітіння. Варіанти досліду відповідно до фактора В (ретарданти): 1) Обприскування водою; 2) Мепікват-хлорид + прогексадіон кальцію, 1 л/га; 3) Хлормекват-хлорид, 1,5 л/га; 4) Етефон, 1,5 л/га. Дослід закладали у триразовому повторенні.

Встановлено, що під впливом внесення ретардантів підвищувався вміст білка та жиру в насінні сої. Ефективність ретардантів залежала від фази їх застосування. Внаслідок обробки рослин мепікват-хлоридом + прогексадіон кальцію у фазу третього трійчастого листка вміст білка був на рівні 43,0 %, що вище від варіанту обприскування водою на 3,9 %. Внесення хлормекват-хлориду збільшувало вміст білка на 3,3 % за показника 42,4 %. На варіанті внесення Церону зростання показника було на рівні 4,6 %, вміст білка становив 43,7 % та був максимальним.

Обробка рослин ретардантами на основі четвертинних сполук амонію у фазу бутонізації підвищувала вміст білка в насінні сої на 2,8–3,1 % порівняно з необробленим варіантом. Внаслідок застосування ретарданту на основі етефону вміст білка зростав на 3,7 %. Внесення морфорегуляторів у фазу цвітіння було найменш ефективним, вміст білка зростав на 1,7–2,6 %.

За вмістом жиру спостерігалася подібна тенденція за варіантами досліду. Максимальні значення показників його вмісту спостерігали за внесення ретардантів у фазу 3-го трійчастого листка. На варіанті обприскування водою у цій фазі отримано вміст жиру в насінні на рівні 19,7 %. Внесення мепікват-хлориду + прогексадіон кальцію та хлормекват-хлориду збільшувало показник відповідно до 22,0 та 21,6 %, тобто зростання було на рівні 2,3 та 2,0 %. Найвищий вміст жиру отримано за внесення етефону, який становив 22,7 % за приросту 3,0 %.

Застосування етефону у фазу 3-го трійчастого листка забезпечило найвищий збір білка, який складав 1,93 т/га та жиру, який був на рівні 1,0 т/га. Прирости показників до варіанту без внесення ретардантів були на рівні відповідно 0,33 та 0,20 т/га.

Отже, в умовах Західного Лісостепу застосування ретарданту на основі діючої речовини етефон у фазу 3-го трійчастого листка забезпечує формування найвищих якісних показників насіння сої.

Список використаних джерел:

1. Жуйков О. Г., Іванів М. О., Марченко Т. Ю., Возняк В. В. Сучасне виробництво сої як елемент розв'язання проблеми харчового білка: світові тренди та вітчизняні реалії. *Таврійський науковий вісник*. 2020. № 116. Ч. 1. С. 54–63.
2. Любич В. В., Войтовська В. І., Третьякова С. О., Климович Н. М. Технологічне оцінювання якості насіння сої залежно від сорту. *Вісник Уманського національного університету садівництва*. 2020. № 2. С. 32–37.
3. Панцирева Г. В. Особливості формування урожайності та якості насінневої продукції сої в умовах Правобережного Лісостепу України. *Сільське господарство та лісівництво*. 2024. № 1 (32). С. 40–49.
4. Bellaloui N., Bruns H. A., Abbas H. K. [et al.]. Agricultural practices altered soybean seedprotein, oil, fatty acids, sugars, andminerals in the Midsouth USA. *Frontiers in Plant Scienc*. 2015. P. 1–14.
5. Kresović B., Gajić B., Tapanarova A. [et al.]. Impact of decit irrigation on yield and chemical properties of soybean seeds in temperate climate. *Contemporary Agriculture*. 2017. Vol. 65 (1–2) P. 14–20.

СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ

Балла Р.Д.

студент,

Державний торговельно-економічний університет

DIGITAL- ТА ІНФЛЮЕНС-МАРКЕТИНГ ЯК ІНСТРУМЕНТ МІЖНАРОДНОЇ МОБІЛІЗАЦІЇ РЕСУРСІВ У ВОЄННИЙ ПЕРІОД: КЕЙС UNITED24

В умовах війни особливого значення набувають інструменти, які здатні привернути увагу міжнародної спільноти та трансформувати її в реальні ресурси. У такому контексті digital- та influence-маркетинг виходять за рамки звичного просування і відіграють роль важливих інструментів стратегічної комунікації держави у воєнний період. Актуальність даної теми зумовлена тим, що онлайн-платформи та публічні особи сьогодні відіграють важливу роль у залученні фінансової, інформаційної та репутаційної підтримки серед міжнародної аудиторії. Гарним прикладом є платформа UNITED24, яка поєднала цифровий фандрейзинг, прозору звітність та залучення відомих амбасадорів для підтримки України. У праці досліджено роль digital- та інфлюенс-маркетингу як інструментів міжнародної мобілізації ресурсів у воєнний період на прикладі платформи UNITED24. Обґрунтовано, що кейс UNITED24 показує важливість довіри, репутації та міжкультурної комунікації для залучення світової аудиторії до підтримки України.

UNITED24 функціонує як офіційна фандрейзингова платформа України, заснована президентом Володимиром Зеленським для того, щоб об'єднати світ навколо підтримки України через зрозумілі, цільові та швидкі пожертви. Ввівши функції донатів одним кліком та виділивши прозорі, цільові програми, такі як оборона, медична допомога, відбудова України, гуманітарне розмінування, освіта та наука, UNITED24 не лише спрощує процес пожертвувань, але й зміцнює довіру та залученість міжнародної аудиторії [1]. Завдяки цьому digital-маркетинг у межах платформи виконує не тільки

технічну роль, а і стратегічну: знижує бар'єр для донорів, підсилює залученість та забезпечує прозорість використання грошей.

Важливо зазначити те, що digital-фандрейзинг включає значно більше складників, ніж просто онлайн-збір коштів. Як підкреслюють А. С. Бензарь і О. А. Пестова, він також включає використання даних для оцінки ефективності кампаній, комунікації з донорами та автоматизації процесу збору пожертв [2, с. 334]. У випадку UNITED24, це проявляється через регулярну звітність, розділення на чіткі цільові напрями фінансування, прозорий донорський інтерфейс, а також постійний інформаційний супровід кампаній.

Не менш важливою умовою успіху є довіра до онлайн-платформи. У воєнний час недостатньо просто створити цифровий майданчик – справжній результат залежить від того, чи довіряє йому аудиторія. Для міжнародної спільноти найбільший вплив на довіру до digital-платформ мають репутація самої платформи, структурні гарантії, уявлення користувачів про її надійність, а також відчуття корисності та зрозумілості взаємодії з нею [3, с. 3651]. Саме тому для UNITED24 надзвичайно важливим є збереження офіційного статусу державної ініціативи, прозорі звіти і простий шлях користувача від першого потрапляння на сайт до моменту здійснення пожертви.

Разом з digital-маркетингом важливу роль у кейсі UNITED24 відіграє також і influence-маркетинг. В умовах війни інфлюенсери є не просто медійними посередниками, а і «містком довіри» між країною, платформою і глобальною аудиторією. Завдяки партнерству з відомими акторами, музикантами та знаменитостями, UNITED24 може поділитися всією широтою питання війни в Україні з численною аудиторією, також використовуючи силу та вплив таких людей для створення довіри в усіх громадах [4, с. 12]. Тактика influence-маркетингу платформи також допомагає вийти на ширшу міжнародну аудиторію, а не лише новинну чи політичну. Крім того, вона персоналізує війну: складні гуманітарні, оборонні чи медичні потреби подають через конкретні історії, які викликають співпереживання.

Але водночас ефективність таких платформ напряму залежить від здатності адаптувати меседжі до різних культурних аудиторій. Як зазначає О. В. Аксьонова, важливою залишається інтеграція цифрових технологій та підвищення міжкультурної компетентності на всіх рівнях соціальної і професійної діяльності для забезпечення

гармонійного функціонування глобального співтовариства [5]. Для глобальної платформи, що працює з різними культурними контекстами, важливо говорити з донорами на зрозумілій для них мовою цінностей. Конкретно для UNITED24 це означає те, що міжнародна мобілізація ресурсів повинна відбуватись не лише через технічні рішення, а і через грамотно побудовані комунікаційні точки дотику: універсальні меседжі про свободу, порятунок життів, майбутнє дітей та відбудову міст, шкіл чи лікарень є зрозумілими для глобальної аудиторії і саме вони створюють фундамент для подальшої довготривалої підтримки.

Таким чином, кейс UNITED24 показує, що в період війни digital-маркетинг та influence-маркетинг повинні працювати синхронно. Digital-маркетинг забезпечує інфраструктуру дії: швидкий донат, аналітику, зручний інтерфейс та регулярну комунікацію з користувачами. Influence-маркетинг забезпечує інфраструктуру довіри: увагу, емоційне залучення та збереження України на глобальному порядку денному. І саме ця комбінація перетворює звичайну фандрейзингову платформу на стратегічний інструмент для міжнародного залучення ресурсів на користь України.

Слід підкреслити, що такі платформи, як UNITED24, мають значення не лише як інструменти оперативного залучення ресурсів, а і як механізми формування міжнародної репутації держави та бренду її територій. Успішна, прозора й технологічно зрозуміла фандрейзингова комунікація працює на закріплення образу України як суб'єкта, здатного ефективно організовувати допомогу, відповідально управляти залученими коштами та підтримувати довіру глобальної аудиторії. У ширшій перспективі позитивна репутація країни впливає на готовність зовнішніх акторів інвестувати фінансові ресурси, підтримувати гуманітарні й відбудовчі ініціативи, розвивати партнерства та долучатися до довгострокових програм співпраці [6; 7]. Водночас вона формує сприятливіші соціальні установки щодо вихідців із країни за кордоном, зокрема мігрантів [8], оскільки міжнародне сприйняття держави опосередковано переноситься і на її громадян, впливаючи на рівень довіри, відкритості та готовності до взаємодії з ними в приймаючих суспільствах.

UNITED24 є успішним прикладом того, як цифрові інструменти маркетингу можуть бути інтегровані у державну та міжнародну

систему підтримки країни. Ефективність платформи зумовлена багатьма факторами: простота донатів, їх цільовий розподіл, публічна звітність, залучення відомих амбасадорів і постійна присутність в інформаційному просторі. Станом на квітень 2026 року офіційні дані UNITED24 підтверджують ефективність цього механізму: понад 3,58 млрд доларів США залучено через п'ять напрямів [1]. Практична цінність кейсу UNITED24 полягає в тому, що він демонструє нову модель воєнного фандрейзингу. Держава, онлайн-платформа, глобальна аудиторія та амбасадори утворюють єдину комунікаційну систему, де донат стає не разовим проявом благодійності, а частиною ширшої участі міжнародної спільноти в підтримці України. І саме тому UNITED24 варто розглядати як інструмент міжнародної мобілізації ресурсів, який комбінує digital-рішення, свою високу репутацію та міжкультурну комунікацію в інтересах України. Перспективи подальших досліджень полягають у аналізі ефективності окремих digital-інструментів і інфлюенс-кампаній у міжнародному фандрейзингу, а також із вивченням впливу довіри, репутації та міжкультурної комунікації на залучення донорів.

Список використаних джерел:

1. UNITED24. (n.d.). About the platform. Official website. URL: <https://u24.gov.ua/about>
2. Бензарь А.С., Пестова О.А. Фандрайзинг як структурно організований інструмент допомоги. *Наукові перспективи*. 2024. № 4 (4). URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/sas/article/view/12590>
3. Oesterreich, T.D., Anton, E., Hettler, F.M. et al. What drives individuals' trusting intention in digital platforms? An exploratory meta-analysis. *Manag Rev Q* 75, 3615–3667 (2025). DOI: <https://doi.org/10.1007/s11301-024-00477-2>
4. Navumau V., Nizhnikau R., Kolesnykov O. Decentralisation of Strategic Communication in Times of War: Ukraine's Public Campaigns in 2022–2024 [Electronic resource]. Preprint. SSRN. URL: <https://ssrn.com/abstract=4973753>
5. Аксьонова О.В. Стратегії міжкультурної комунікації в умовах глобалізації. *Збірник наукових праць «Вчені записки»*. 2025. № 38(1). С. 316–330. DOI: http://doi.org/10.33111/vz_kneu.38.25.01.25.173.179
6. Шкуров Є. Модель узгоджених бренд-комунікацій у відновленні території: воєнний та післявоєнний контексти. *Український економічний часопис*. 2026. № 12. С. 169–176. DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-8273/2026-12-27>

7. Шкуров Є. Бренд-комунікації територій як механізм довіри та інвестиційних рішень у економічній трансформації та відновленні України. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія «Економічні науки»*. 2026. № 1 (119). С. 204–213. DOI: <https://doi.org/10.37734/2409-6873-2026-1-27>

8. Torre Cantalapiedra E., Ots I. Factores que influncian las respuestas políticas de Estados Unidos y Canadá a los refugiados ucranianos. *Estudios Fronterizos*. 2025. Vol. 26. Art. e164. DOI: <https://doi.org/10.21670/ref.2506164>

Семенюк А.В.

аспірант 2 року навчання,

Науковий керівник: Караман С.О.

доктор педагогічних наук, професор,

Київський столичний університет імені Бориса Грінченка

РОЛЬ ФАХІВЦЯ ПРИКЛАДНОЇ ЛІНГВІСТИКИ У ВИЯВЛЕННІ ШІ-МАНІПУЛЯЦІЙ У СУЧАСНОМУ ДИСКУРСІ

У сучасному динамічному світовому просторі виняткової актуальності набуває технологічна взаємодія, що зумовлює критичну потребу у формуванні компетентної мовної особистості фахівця прикладної лінгвістики. Діапазон його професійної діяльності сьогодні зазнає безпрецедентної трансформації під впливом стрімкого розвитку генеративного штучного інтелекту (ШІ) та великих мовних моделей (LLMs). Якщо традиційно у визначених завданнях освітніх програм передбачалося комп'ютерне оброблення текстів чи автоматичний переклад, то нині цей спектр невідворотно розширюється у площину когнітивної безпеки та судової лінгвістики.

Епоха постправди та гібридних інформаційних війн перетворила мову на потужну зброю алгоритмічного масштабування дезінформації. Штучний інтелект уможливує генерування маніпулятивних текстів, пропагандистських наративів та глибинних фейків (deepfakes) в індустріальних масштабах. За таких умов суспільство потребує компетентного фахівця, який здатен розпізнавати та нейтралізувати ШІ-маніпуляції у масовому комунікаційному просторі [2].

Проблему формування мовної особистості майбутнього фахівця прикладної лінгвістики у процесі навчання мовознавчих дисциплін розглядаємо як надважливий сегмент національної інформаційної стійкості. Аналіз наукових джерел свідчить, що пріоритетними складниками мовної особистості сучасного фахівця є: багатомовність (для крос-культурного аналізу маніпуляцій), цифрова грамотність (інтеграція алгоритмів ШІ у дослідницьку діяльність), гнучкість критичного мислення (виявлення логічних хиб у текстах LLM) та

етична свідомість. Об'єктивно, фахівець, який досконало володіє механізмами мовленнєвої діяльності та має тонке відчуття природного людського мовлення, здатен ідентифікувати машинну генерацію тексту, позбавлену справжньої психофізіологічної інтенції та лінгвоіндивідуалізації.

Спостережено, що для ефективного виявлення ШІ-текстів, які сприймаються як лінгвістично довершені, науковці прикладної лінгвістики розробили комплекс стилOMETричних маркерів, до яких віднесено статистичні індикатори: перплексія (тексти ШІ ілюструють низьку непередбачуваність, оскільки алгоритм обирає найімовірніші токени) та бурхливість (ШІ-генерований контент має низьку динамічність і високу регулярність метрик). Водночас маркерами слугують уніфікована регулярність лексичної різноманітності (TTR), відсутність авторського стилю та штучна афективність.

У процесі аналізу спеціальної літератури з обраної проблеми з'ясовано, що сучасні методика виявлення зумовлюють упровадження гібридних моделей, які поєднують глибинний лінгвістичний аналіз із алгоритмами оброблення природної мови (NLP) та машинного навчання, зокрема застосування трансформерних архітектур (наприклад, BERT) для глибокого аналізу настрою та виокремлення контекстуальних емоційних тригерів маніпуляції [5].

Відтак упровадження окреслених інновацій в освітній процес закладів вищої освіти ефективно реалізується завдяки напрацьованим в освітній практиці інтерактивним технологіям з пріоритетним використанням методу проєктів. Працюючи групами, студенти симулюють завдання з кібербезпеки: розробляють алгоритми аналізу текстів та формують лінгвістичні бази даних маніпулятивних маркерів. Водночас система компетентнісно спрямованих продуктивних вправ з мовознавчих дисциплін трансформується у завдання з «реверс-інжинірингу» маніпулятивного контенту (виявлення фреймінгу, евфемізації, стилOMETричних аномалій).

Отже, поєднуючи глибокі знання психофізіологічної природи мови із досконалим володінням методами оброблення природної мови (NLP), сучасний прикладний лінгвіст стає архітектором кібербезпеки. Імплементация інноваційних лінгводидактичних практик у закладах вищої освіти є безальтернативним шляхом формування професійної компетентності майбутнього фахівця прикладної лінгвістики,

здатного захистити інформаційний суверенітет від алгоритмічних викривлень.

Список використаних джерел:

1. Карпіловська Є. А. Здобутки академічної структурної та математичної лінгвістики у моделюванні українського слова. *Українська мова*. 2019. Вип. 1. С. 18–35.
2. Sousa-Silva R. Fighting Cyber-malice: A Forensic Linguistics Approach to Detecting AI-generated Malicious Texts. *Proceedings of the First International Conference on Natural Language Processing and Artificial Intelligence for Cyber Security*. Lancaster, 2024. P. 164–174. URL: <https://aclanthology.org/2024.nlpaics-1.19.pdf>
3. Perdue M. Russian Propaganda Infects AI Chatbots. *Center for European Policy Analysis (CEPA)*. 2026. URL: <https://cepa.org/article/russian-propaganda-infects-ai-chatbots/>
4. Markowitz D. M., Hancock J. T., Bailenson J. N. Linguistic Markers of Inherently False AI Communication and Intentionally False Human Communication: Evidence From Hotel Reviews. *Journal of Language and Social Psychology*. 2023. URL: <https://sml.stanford.edu/publications/2023/linguistic-markers-inherently-false-ai-communication-and-intentionally-false>
5. Mikros G. Large Language Models and Forensic Linguistics: Navigating Opportunities and Threats in the Age of Generative AI. *arXiv*. 2025. URL: <https://arxiv.org/html/2512.06922v1>
6. Advanced Techniques for Detecting AI-Generated Content and Misinformation. *London Data Consulting*. URL: <https://londondataconsulting.medium.com/advanced-techniques-for-detecting-ai-generated-content-and-misinformation-d94776425f29>
7. Андрушко Д. В., Шедін Д., Чакрян В. Х. Методика виявлення шкідливого контенту за допомогою сентиментального аналізу. *Кібербезпека: освіта, наука, техніка*. 2025. № 2 (30). С. 383–391. URL: <https://csecurity.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/921>

СОЦІОЛОГІЧНІ НАУКИ

Кісла Г.О.

*кандидат філософських наук, доцент,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова*

ГРОМАДЯНСЬКА ІДЕНТИЧНІСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ: СОЦІОЛОГІЧНИЙ ДИСКУРС

Громадянська ідентичність є ключовим елементом соціальної інтеграції та стабільності суспільства. В умовах радикальних, драматичних випробувань, які переживає Україна, зокрема політичних, культурних і безпекових викликів, питання формування громадянської ідентичності молоді набуває особливої актуальності. Молодь виступає не лише носієм нових цінностей, а й активним суб'єктом соціальних змін, що визначає майбутній розвиток держави.

Соціологічний дискурс дозволяє розглядати громадянську ідентичність як багатовимірний феномен, що включає когнітивний (знання про державу), емоційний (почуття приналежності) та поведінковий (громадянська активність).

У сучасній соціології дослідження громадянської ідентичності української молоді базуються на наступних методологічних підходах. Конструктивістський підхід розглядає ідентичність як соціальний конструкт, що формується під впливом інститутів, освіти, медіа та політики пам'яті. Громадянська ідентичність не є сталою – вона змінюється залежно від історичного контексту. Функціоналістський підхід акцентує роль громадянської ідентичності у забезпеченні соціальної згуртованості та стабільності суспільства. Критичний підхід аналізує нерівності у доступі до ресурсів формування ідентичності, зокрема вплив соціального статусу, регіону, мови, культурного капіталу. У контексті українського суспільства важливими є ідеї символічного інтераціоналізму, які підкреслюють роль повсякденних практик і взаємодій у формуванні відчуття приналежності до держави.

Структуралістський метод дослідження громадянської ідентичності української молоді дозволяє визначати наступні компоненти. Когнітивний компонент: знання про політичну систему, права та обов'язки громадянина, історію та культуру України. Аксіологічний компонент: цінності демократії, свободи, прав людини, верховенства права. Емоційний компонент: почуття гордості за країну, солідарність, патріотизм. Поведінковий компонент: участь у виборах, громадських організаціях, волонтерстві, протестах. Соціологічні дослідження показують, що в Україні спостерігається поступове посилення саме поведінкового компоненту, особливо після подій 2013–2014 років [1].

Формування громадянської ідентичності української молоді відбувається під впливом ряду факторів: *Ocsima*. Школа і університет відіграють ключову роль у передачі знань про державу та формуванні демократичних цінностей. *Сім'я*. Первинна соціалізація визначає базові уявлення про громадянство, патріотизм і соціальну відповідальність. *Media та цифрове середовище*.

Соціальні мережі формують політичні погляди молоді, але також можуть сприяти поширенню маніпуляцій та дезінформації. *Політичні події*.

Революційні події, війна та суспільні кризи значно впливають на самоідентифікацію молоді. *Громадянська участь*. Волонтерство, участь у громадських ініціативах і локальних спільнотах зміцнюють відчуття приналежності до суспільства.

Соціологи відмічають особливості презентації громадянської ідентичності української молоді. І це наступні тренди:

- зростання патріотизму та національної свідомості, особливо в умовах зовнішньої загрози;
- посилення європейської ідентичності, орієнтація на демократичні цінності;
- гібридність ідентичності – поєднання локальних, національних і глобальних елементів;
- високий рівень цифрової залученості, що впливає на форми громадянської активності (онлайн-активізм).

Соціологічні дослідження надають можливість науковцям відмічати виклики конструювання і презентації громадянської ідентичності української молоді. До викликів відносять фрагментацію

суспільства за соціальними та регіональними ознаками; інформаційні війни та пропаганду; міграційні процеси (відтік молоді за кордон); криза довіри до державних інститутів. Не дивлячись на ці неконструктивні в певному сенсі виклики, соціологи беруть на себе відповідальність прогнозувати позитивні перспективи розвитку громадянської ідентичності і це, на їх думку, пов'язано з розвитком громадянської освіти; з підтримкою молодіжних ініціатив; з зміцненням демократичних інститутів; з інтеграцією в європейський соціокультурний простір.

Висновки. Громадянська ідентичність української молоді є динамічним і багатовимірним явищем, що формується в умовах глибоких суспільних трансформацій. Соціологічний аналіз дозволяє виявити як структурні фактори її формування, так і індивідуальні практики самовизначення.

Сучасна молодь в Україні дедалі більше усвідомлює свою роль як активного громадянина, що сприяє розвитку демократичного суспільства. Водночас подальше зміцнення громадянської ідентичності потребує системної підтримки з боку держави, освіти та громадянського суспільства.

Список використаних джерел:

1. Ідентичність громадян України: тенденції змін. Центр Разумкова. – Київ, 2020–2024. Київський міжнародний інститут соціології. Соціологічні дослідження цінностей та ідентичності молоді [Електронний ресурс]. – Київ, 2023–2024. – Режим доступу: <https://www.kiis.com.ua> (дата звернення: 22.04.2026).
2. Українське суспільство: моніторинг соціальних змін. Інститут соціології НАН України. – Київ, 2024.

ТЕХНІЧНІ НАУКИ

Бурлуцький О.В.

кандидат технічних наук,

доцент кафедри «Комп'ютерне моделювання

та інтегровані технології обробки тиском»,

Національний технічний університет

«Харківський політехнічний інститут»

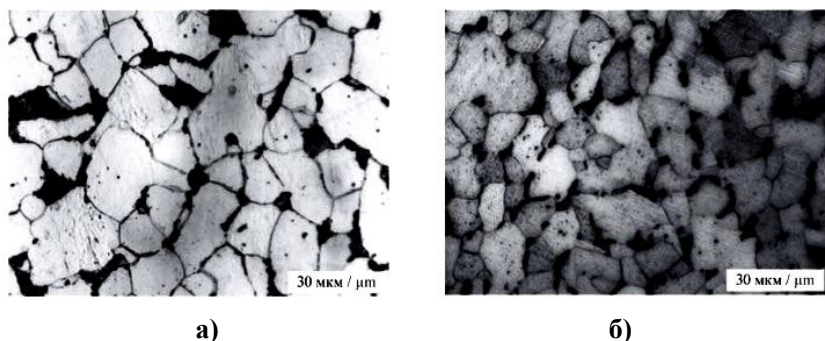
ВПЛИВ ЕКСПЛУАТАЦІЙНОЇ ДЕГРАДАЦІЇ НА МОРФОЛОГІЮ ФАЗОВИХ СКЛАДОВИХ СТАЛІ ТРАНСПОРТНИХ КОНСТРУКЦІЙ

Сучасний парк транспортних цистерн характеризується значною часткою конструкцій, що експлуатуються понад 30 років. В умовах інтенсивних динамічних навантажень (вібрації, ударні імпульси, гідроудари) в металі котла накопичуються незворотні структурні зміни, які не фіксуються традиційними методами технічного огляду, що створює ризик раптового втомного руйнування. Тому актуальним є встановлення кількісних закономірностей деградації мікроструктури сталей для прогнозування залишкового ресурсу.

Метою роботи є металографічна оцінка впливу багаторічних динамічних навантажень на мікроструктуру сталі СтЗсп транспортної цистерни та розробка критеріїв для прогнозування її технічного стану.

Об'єктом дослідження обрано сталь СтЗсп рами транспортної цистерни після експлуатації понад 30 років, зокрема основний метал, зону термічного впливу (ЗТВ) та метал зварного шва.

Проведений порівняльний аналіз мікроструктури сталі СтЗ та сталі після 30 років експлуатації засвідчив наявність незначних структурних перетворень. Вони характеризуються зміною морфології перліту, наявністю різнозернистості та фрагментарною перебудовою структурних елементів (рис. 1). Візуально помітна фрагментація частинок фериту є передумовою до початку руйнування структури сталі та можливого зниження її міцнісних характеристик.

а – сталь Ст3 (типова структура); б – досліджувана сталь після 30 років експлуатації.

Рис. 1. Мікроструктура зразків сталі Ст3сп

Встановлено, що величина феритного зерна досліджуваної сталі знаходиться в межах 12–15 мкм, що відповідає 9–10 балам за стандартною шкалою. Структура сталі в рівноважному стані змінюється залежно від концентрації вуглецю. Оскільки вміст вуглецю є меншим за 0,8 %, дана структура належить до доевтектоїдного типу, де ферит кількісно переважає, що є типовим для таких сталей.

Для порівняння, у типовій структурі сталі Ст3 співвідношення фериту та перліту зазвичай становить 80 % та 20 % відповідно, а величина феритного зерна в середньому дорівнює 26,7 мкм (0,0267 мм) [2].

Подібні зміни було виявлено й в інших роботах, присвячених вивченню мікроструктури сталі, яка тривалий час експлуатувалася у складі різноманітного технологічного обладнання. Зокрема, у роботі [3] досліджувалася мікроструктура котлової сталі що експлуатувалася з 1996 року. Металографічні дослідження дозволили встановити сфероїдизацію перліту. Ферит у цьому випадку має яскраво виражену різнозернистість, що відображає перебіг процесу рекристалізації, який може бути причиною зниження міцності сталевого матеріалу [3].

В результаті металографічного аналізу (оптична та електронна мікроскопія, мікродюриметрія) встановлено, що в ЗТВ порівняно з основним металом спостерігається:

- зменшення об'ємної частки перліту на 35–50% (з 20–25% до 12–16%) внаслідок сфероїдизації цементиту;
- зростання розміру феритного зерна з 20–24 мкм до 28–35 мкм;
- підвищення мікротвердості до 175 HV (проти 145–155 HV в основному металі).

Для кількісного опису деградації запропоновано:

- модифіковане рівняння Холла–Петча для оцінки межі текучості залежно від розміру зерна;
- дифузійну модель сфероїдизації перліту;

Встановлено високу кореляцію ($R^2 = 0,91$) між параметром S_d та залишковим ресурсом котла, визначеним за нормативною методикою. Отримано аналітичний вираз для прогнозування залишкового ресурсу:

$$R_{res} = R_0 \cdot \exp(-k \cdot S_d) \quad (1)$$

Висновки. Вирішено актуальне науково-прикладне завдання встановлення кількісних закономірностей деградації мікроструктури сталі транспортної цистерни під впливом тривалих динамічних навантажень. Розроблено інтегральний критерій S_d та аналітичну модель прогнозування залишкового ресурсу. Практична цінність роботи полягає у можливості переходу від календарного планування ремонтів до обслуговування за фактичним станом металу, що дозволяє підвищити безпеку залізничних перевезень, запобігти раптовим руйнуванням та зменшити експлуатаційні витрати.

Список використаних джерел:

1. Бурлуцький О.В., Фомін О.В., Ткаченко В.П. Формалізація структурно речових перетворень в несучих системах вантажних вагонів у результаті термічних впливів у процесі зварювальних і правочних робіт. Зб. наук. праць Державного економіко-технологічного університету транспорту. Київ: ДЕТУТ, 2016. № 29. С. 54–71.

2. Fomin O.V., Burlutskiy O.V., Ishchenko V.M., Braikovska N.V., Ivanchenko D.V. (2025) Modelling and predicting the microstructure of basic and prospective steels for transport structures after thermal exposure, Transactions of Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskiy national university. Kremenchuk: KRNU. Volume 6 (155) 2025, 275–286.

3. Бурлуцький О.В., Металографічна оцінка деградації конструкційної сталі транспортної цистерни після багаторічної експлуатації в умовах інтенсивних динамічних навантажень. *Науковий Журнал Метінвест Політехніки. Серія: Технічні науки*. 2026. Вип. № 7. С. 132–143.

Lysechko V.P.

*Doctor of Technical Sciences, Professor;
Ukrainian State University of Railway Transport*

Zhuchenko O.S.

*Candidate of Technical Sciences (Ph.D.), Associate Professor;
Ukrainian State University of Railway Transport*

Indyk S.V.

*Candidate of Technical Sciences (Ph.D.), Associate Professor,
Ukrainian State University of Railway Transport*

**METHOD FOR SYNTHESIS OF ENSEMBLES
OF COMPLEX TIME-DIVISION SIGNALS WITH
A PERIODIC STRUCTURE FOR ULTRA-WIDEBAND
MULTIPLE ACCESS SYSTEMS**

The current development of wireless electronic communication systems and networks is characterized by a global trend toward higher-frequency bands, the introduction of cognitive capabilities, and a transition to systems in which constraints on power consumption and electromagnetic compatibility are critical. This has driven the development of ultra-wideband access systems for low-power applications, a common feature of which is the possibility of using impulsive complex signals.

The known approach proposed in [1 – 6] makes it possible to synthesize ensembles of periodic pulse sequences for which, under arbitrary time shifts, no more than one pulse overlap occurs. Therefore, such signals can reasonably be called complex time-division signals with a periodic structure. The existing synthesis method is based on a search-and-correction procedure and therefore has potentially high computational complexity. In order to move from exhaustive procedures to regular analytical synthesis of complex time-division signals with a periodic structure, the following tasks were solved:

1) events of pulse overlap for a pair of signals were represented as the existence of an integer solution to a linear Diophantine equation for a given discrete mutual shift and cycle number within a discrete integer-valued model of a complex time-division signal with a periodic structure;

2) the principle for selecting the cardinality of the set of discrete positions for an ensemble of signals was determined on the basis of the least common multiple of the numbers of pulses in the signals, which ensures placement of periodic signal structures on a common set of discrete positions and equal signal duration within the ensemble;

3) the condition for achieving no more than one pulse overlap for a pair of complex time-division signals with a periodic structure under an arbitrary discrete mutual shift was established as the coprimality of the numbers of pulses in the pair of signals, and a rule for forming the set of pulse numbers for the ensemble signals was also obtained;

4) the principle for taking into account the continuous component of the mutual shift within the duration of a single pulse was determined, which makes it possible to eliminate its effect and exclude events of multiple pulse overlaps when the minimum cardinality of the set of discrete positions is chosen as double the cardinality of the set of discrete positions obtained for the case of discrete mutual shifts only;

5) a regular analytical method for synthesizing ensembles of complex time-division signals with a periodic structure was developed; unlike the known method, it does not include a search-and-correction procedure, uses closed-form analytical expressions to determine signal parameters, and takes into account the continuous component of the mutual time shift, which reduces computational complexity and precludes the occurrence of more than one pulse overlap for each pair of signals under an arbitrary mutual time shift; it also allows coordination with procedures for synthesis and filtering of complex signals in the frequency domain;

6) an algorithm for synthesizing ensembles of complex time-division signals with a periodic structure was developed on the basis of closed-form analytical expressions; it forms the set of pulse numbers for the signals, determines the cardinality of the set of discrete positions taking into account the continuous mutual shift, sets the discretization parameters, and determines the time placement of each pulse both in integer discrete samples and in time. The estimated computational complexity of the algorithm, without taking discretization into account, is $O(L^2 \log N)$ in the basic version and approaches $O(L^2)$ when auxiliary quantities are stored in tabular form in advance, where N is the cardinality of the set of discrete pulse positions and L is the ensemble size; the advantage of the developed

algorithm over the known exhaustive approach for the basic version is $N \log N$, and for the tabulated version it is linear in N . The obtained computational-complexity estimates substantiate the possibility of software synthesis and reconfiguration of ensembles of complex time-division signals with a periodic structure. The algorithm makes it possible to synthesize signals by software directly in transceiver devices by changing their corresponding parameters, which creates prerequisites for adaptive multiple-access modes, including switching between code-division and alternating probabilistic multiple access within a single software-controlled platform; it is suitable for software implementation as signal-sequence generation modules for simulation systems, laboratory test benches, and prototypes of ultra-wideband radio interfaces.

References:

1. Лисечко В. П. Метод формування ансамблів складних сигналів на основі послідовностей з мінімальною енергетичною взаємодією. *Системи озброєння і військова техніка*. Х.: ХУПС. 2005. Вип. № 1 (1). С. 65-68.
2. Lysechko V.P., Kulagin D.O., Indyk S.V., Zhuchenko O.S., Kovtun I.V. The Study of the Cross-Correlation Properties of Complex Signals Ensembles Obtained By Filtered Frequency Elements Permutations. *Radio Electronics, Computer Science, Control*, (2), 2022. 15 p. DOI: <https://doi.org/10.15588/1607-3274-2022-2-2>
3. Indyk S., Lysechko V., Zhuchenko O., Kitov V. The formation method of complex signals ensembles by frequency filtration of pseudo-random sequences with low interaction in the time domain. *Radio Electronics, Computer Science, Control*. Issue 4 (55), 2020. P. 7–15. DOI: <https://doi.org/10.15588/1607-3274-2020-4-1>
4. Indyk S., Lysechko V. The formation method of complex signals ensembles with increased volume based on the use of frequency bands. *Control, navigation and communication system*. Issue 4 (62), 2020. P. 119–121.
5. Indyk S., Lysechko V. The study of ensemble properties of complex signals obtained by time interval permutation. *Advanced Information Systems*. Vol. 4, № 3. 2020. P. 85–88. DOI: <https://doi.org/10.20998/2522-9052.2020.3.11>
6. Indyk S., Lysechko V. Method of permutation of intervals, taking into account correlation properties of segments. *Control, navigation and communication system*. Issue 3 (61). 2020. P. 128–130. DOI: <https://doi.org/10.26906/SUNZ.2020.3>

Прокопенко Р.В.

студент,

Національний університет «Львівська політехніка»

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАДІЙНОСТІ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ (НА ПРИКЛАДІ РОЗВАЖАЛЬНИХ СИСТЕМ)

У сучасних умовах цифрової трансформації суспільства стрімко зростає роль інформаційних технологій, зокрема штучного інтелекту (ШІ). Його застосування охоплює різні сфери – від економіки до освіти, однак особливо динамічно він розвивається у сфері розваг, де технології впроваджуються швидше, ніж формуються механізми їх регулювання.

Водночас активне використання ШІ у цій сфері супроводжується рядом проблем, серед яких особливе місце займає питання надійності. На відміну від класичних програмних систем, сучасні інтелектуальні моделі, зокрема великі мовні моделі (LLM), характеризуються складною та частково непередбачуваною поведінкою [1, с. 14]. Це створює ризики, пов'язані з безпекою, контролем та відповідальністю за результати їх роботи.

У статті розглянуто проблеми забезпечення надійності штучного інтелекту в умовах цифрової трансформації та проаналізовано основні ризики його використання в інтерактивних системах.

Сучасний етап розвитку інформаційних технологій характеризується активною інтеграцією штучного інтелекту у повсякденне життя. В Україні питання цифровізації також набуває особливої актуальності, що підтверджується розвитком державних цифрових сервісів та ІТ-сектору [2, с. 5].

Сфера розваг сьогодні є однією з найбільш експериментальних галузей використання штучного інтелекту. Тут активно застосовуються алгоритми машинного навчання, генеративні моделі та системи аналізу поведінки користувачів. У сфері розваг ШІ використовується для створення контенту, персоналізації рекомендацій та взаємодії з користувачами. Такі системи здатні

аналізувати великі обсяги даних і адаптувати свою поведінку відповідно до індивідуальних особливостей користувача.

Водночас інтерактивний характер цих систем створює нові виклики. На відміну від традиційних програм, ШІ функціонує в умовах постійної взаємодії з користувачем, що ускладнює забезпечення стабільності його роботи та відповідності результатів заданим вимогам.

Однією з ключових особливостей таких систем є інтерактивність. ШІ не просто генерує контент, а постійно взаємодіє з користувачем, реагуючи на його запити в режимі реального часу. Це суттєво відрізняє розважальні системи від традиційних інформаційних систем і значно ускладнює забезпечення їх стабільності.

Окрім цього, сучасні розважальні платформи активно використовують персоналізацію. Алгоритми аналізують поведінку користувачів і адаптують контент відповідно до їхніх інтересів. З одного боку, це підвищує якість взаємодії, а з іншого – створює ризик формування інформаційних «бульбашок» та підсилення небажаних моделей поведінки [2, с. 12].

Однією з ключових проблем сучасного штучного інтелекту є його непередбачуваність. Великі мовні моделі функціонують на основі ймовірнісних алгоритмів і не гарантують однаковий результат навіть за однакових умов [3, с. 78].

Це означає, що система може генерувати різні відповіді на однакові запити, причому деякі з них можуть бути некоректними, суперечливими або навіть небезпечними. У сфері розваг, де взаємодія відбувається у відкритому середовищі, це створює додаткові ризики.

Згідно з дослідженнями у сфері безпеки ШІ, повна верифікація таких систем є надзвичайно складною, оскільки неможливо передбачити всі можливі сценарії їхньої поведінки [4, с. 6]. Таким чином, проблема надійності має системний характер і пов'язана з самою природою технології.

Дослідження показують, що поведінка таких систем значною мірою залежить від вхідних даних та контексту, що унеможлиблює повну формалізацію їх роботи [4, с. 9].

Для зменшення ризиків у ШІ-системах застосовуються різні методи контролю, серед яких найбільш поширеними є фільтрація контенту та участь людини в управлінні системою (human-in-the-loop).

Однак ефективність таких підходів є обмеженою. Фільтрація контенту зазвичай відбувається після генерації, що не дозволяє повністю запобігти появі небажаних результатів. Крім того, мовні моделі можуть обходити обмеження, використовуючи інші формулювання або змінюючи контекст [4, с. 11].

Підхід human-in-the-loop також має свої недоліки. Людина не може контролювати кожен дію системи, особливо якщо вона працює у режимі реального часу. У більшості випадків втручання відбувається вже після виникнення проблемної ситуації.

У науковій літературі зазначається, що такі підходи лише знижують рівень ризику, але не усувають його повністю [5, с. 22].

Окрім технічних проблем, важливими є соціальні та етичні наслідки використання штучного інтелекту. Інтерактивні системи можуть створювати ілюзію реального спілкування, що впливає на поведінку користувачів [5, с. 18].

Зокрема, виникає явище парасоціальних відносин – емоційної прив'язаності до цифрових персонажів. Це може призводити до зміни моделей соціальної взаємодії та формування залежності від цифрового середовища [6, с. 3].

Також актуальними залишаються питання відповідальності за дії ШІ, захисту персональних даних та дотримання етичних норм. У цьому контексті важливу роль відіграють міжнародні ініціативи щодо регулювання штучного інтелекту, зокрема підхід Європейського Союзу до оцінки ризиків ШІ [1, с. 9].

Ще однією важливою характеристикою сучасних ШІ-систем є їх здатність до масштабування. Одна модель може одночасно обслуговувати значну кількість користувачів.

З одного боку, це є суттєвою перевагою, однак з іншого – створює ризик швидкого поширення помилок. У випадку некоректної роботи системи її негативний вплив може охопити велику аудиторію.

Крім того, інтерактивні системи можуть підсилювати поведінку користувачів, що в умовах відкритого середовища може призводити до поширення небажаного контенту або токсичних моделей взаємодії.

Отже, проведений аналіз показав, що забезпечення надійності штучного інтелекту в умовах цифрової трансформації є складним і багатогранним завданням.

Основними проблемами є непередбачуваність поведінки моделей, обмеженість методів контролю, масштабованість систем та наявність соціальних і етичних ризиків.

Важливим є усвідомлення того, що повна керованість і безпечність сучасних ШІ-систем наразі є недосяжною. Тому особливого значення набуває комплексний підхід, який поєднує технічні, правові та етичні механізми регулювання.

Подальші дослідження у цій сфері мають бути спрямовані на розробку ефективних методів забезпечення надійності та відповідального використання штучного інтелекту.

Список використаних джерел:

1. European Commission. Ethics Guidelines for Trustworthy AI. Brussels, 2021. 41 с. URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu>
2. Міністерство цифрової трансформації України. Стратегія цифрового розвитку України 2021–2025. Київ, 2021. 56 с. URL: <https://thedigital.gov.ua>
3. Goodfellow I., Bengio Y., Courville A. Deep Learning (оновлене видання). MIT Press, 2022. 800 с.
4. Amodei D. et al. Concrete Problems in AI Safety. 2022, 18 с. URL: <https://arxiv.org/abs/1606.06565>
5. Floridi L. et al. The Ethics of Artificial Intelligence (оновлене дослідження). Oxford University Press, 2023. 320 с.
6. Wood E. Parasocial Relationships with AI: Risks and Impacts. Forbes, 2025. 5 с. URL: <https://www.forbes.com>

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ТА СПОРТ

Литовченко С.М.

магістрант,

Національний університет фізичного виховання і спорту України

СПЕЦИФІКА ПОБУДОВИ КОРЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ ДЛЯ ЧОЛОВІКІВ ДРУГОГО ПЕРІОДУ ЗРІЛОГО ВІКУ

У сучасних умовах дедалі більше людей працюють у режимі зниженої рухової активності, що пов'язано з поширенням автоматизації та переважанням малорухомих видів праці. Це негативно позначається на фізичному стані, функціональних можливостях, моториці та психоемоційному благополуччі дорослого населення. Особливої уваги потребують чоловіки другого періоду зрілого віку, оскільки в цьому віці природні вікові зміни поєднуються з наслідками гіподинамії та інших несприятливих чинників сучасного способу життя. У зв'язку з цим актуальним є питання побудови ефективних корекційних занять для чоловіків другого періоду зрілого віку.

Побудова корекційних занять для чоловіків другого періоду зрілого віку повинна ґрунтуватися на комплексному підході з урахуванням рівня фізичної підготовленості, способу життя, характеру професійної діяльності, психоемоційного стану та індивідуальних особливостей. Оскільки показники фізичного стану у цієї категорії чоловіків можуть суттєво відрізнитися, корекційні програми мають бути оздоровчо спрямованими та адаптованими до їхніх антропометричних і психофізіологічних особливостей [3].

До ключових аспектів побудови корекційних занять належать індивідуальний підхід до дозування навантаження, збалансоване поєднання засобів загальної та спеціальної фізичної підготовки, дотримання поступовості у підвищенні навантажень, профілактика травматизму, систематичний контроль динаміки фізичного стану та формування стійкої мотивації до занять фізичними вправами.

Одним із ефективних напрямів побудови корекційних занять є використання засобів оздоровчого фітнесу. Чоловіки другого періоду зрілого віку часто орієнтовані на конкретний результат, тому важливо приділяти увагу мотиваційній складовій і роз'ясненню значення систематичних занять. Специфіка таких програм передбачає добір практичних вправ, спрямованих на підвищення фізичної підготовленості, корекцію тілобудови з урахуванням соматотипу та формування стійкої мотивації до фізичної активності. Такі заняття доцільно будувати поетапно. На початковому етапі важливо оцінити антропометричні показники, рівень фізичної підготовленості та ознайомити учасників із технікою виконання вправ. При цьому перевагу слід надавати практичній спрямованості занять за мінімального обсягу теоретичних відомостей. Водночас до планування корекційних занять доцільно включати елементи, спрямовані на формування уявлень про значення здорового способу життя та систематичної рухової активності. Корекційно-профілактичний етап має передбачати поетапно організовані заняття, спрямовані на профілактику порушень просторової організації тіла, підвищення витривалості та рівня фізичної підготовленості. Підтримувально-оздоровчий етап пов'язаний із закріпленням досягнутого рівня фізичного стану. Корекційні заняття мають проводитися систематично, поєднувати навантаження з достатнім відпочинком і здійснюватися з урахуванням заходів щодо запобігання травматизму [2, с. 30–31].

З урахуванням поширення сидячого способу життя корекційні заняття необхідно спрямовувати на підвищення функціональних можливостей опорно-рухової системи та удосконалення моторики. Основну увагу варто приділяти не ізольованому тренуванню окремих м'язів, а відпрацюванню різних рухових патернів, що дає змогу підвищувати силу, витривалість і загальні функціональні можливості [1, с. 20].

Доцільним є також використання сучасних підходів до організації рухової активності, що можуть підвищувати інтерес цієї категорії чоловіків до занять. Зокрема, окремі елементи кросфіту, адаптовані до вікових можливостей, здатні позитивно впливати на мотивацію до систематичних занять і підвищення рівня рухової активності [4, с. 14].

Отже, виважений підбір комплексу корекційних занять сприяє вдосконаленню техніки виконання рухів, підвищенню рівня фізичної підготовленості, корекції наявних порушень, покращенню психоемоційного стану та загального самопочуття. Поступове підвищення навантаження сприяє зміцненню м'язової системи, підвищенню рухової активності, покращенню функціонального стану опорно-рухового апарату, серцево-судинної та дихальної систем. Важливими умовами ефективності таких занять є індивідуальний підхід, систематичний контроль фізичного стану та рівня фізичної підготовленості чоловіків другого періоду зрілого віку. Рациональне планування і систематичність занять забезпечують досягнення стійкого позитивного результату.

Список використаних джерел:

1. Альошина А., Романюк В., Петрович В. Корекційно-профілактичні заходи для офісних працівників із функціональними порушеннями опорно-рухового апарату. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*. 2023. № 3 (63). С. 19–26 DOI: <https://doi.org/10.29038/2220-7481-2023-03-19-26> (дата звернення: 30.03.2026)
2. Бондар О., Носова Н., Дорошко О., Костюченко О. Програма корекції тілобудови чоловіків 36–45 років засобами оздоровчого фітнесу. *Фізична культура, спорт та здоров'я нації: збірник наукових праць*. 2025. Вип. 20 (39) С. 24–35 DOI: [https://doi.org/10.31652/2071-5285-2025-20\(39\)-24-35](https://doi.org/10.31652/2071-5285-2025-20(39)-24-35) (дата звернення: 29.03.2026)
3. Захаріна Є., Чередниченко І., Захаріна А. Оздоровче тренування чоловіків другого періоду зрілого віку: сучасний стан і перспективи. *Physical culture and sport: scientific perspective*. 2025. № 2. С. 86–94 DOI: <https://doi.org/10.31891/pcs.2025.2.12> (дата звернення: 19.03.2026)
4. Ляхова І. М., Лень Ю. О., Крижановський А. А., Карнаухов Д. Д. Підвищення рівня рухової активності чоловіків зрілого віку засобами кросфіту. *Педагогічна Академія: наукові записки*. 2025. № 25. 18 с. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.18187943> (дата звернення: 23.03.2026)

Шавель Х.Є.

*кандидат наук з фізичного виховання і спорту,
доцент кафедри біохімії та гігієни,
Львівський державний університет фізичної культури
імені Івана Боберського*

Тузяк А.В.

*студент,
Львівський державний університет фізичної культури
імені Івана Боберського*

РУХОВА АКТИВНІСТЬ МОЛОДІ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА

Актуальність. Сучасне суспільство характеризується стрімким розвитком цифрових технологій, які істотно впливають на всі сфери життя людини. Одним із наслідків цифровізації є зміна способу життя молоді. Зокрема, спостерігається тенденція до зниження рівня рухової активності [4, с 2].

Актуальність дослідження зумовлена тим, що недостатня фізична активність негативно впливає на стан здоров'я молодого покоління. За даними сучасних досліджень, значна частина молоді проводить більшість часу за використанням комп'ютерів, смартфонів та інших цифрових пристроїв. Це призводить до формування сидячого способу життя. У свою чергу, гіподинамія є фактором ризику розвитку різних захворювань. Серед них серцево-судинні, опорно-рухові та метаболічні порушення [4, с. 4]. Проблема рухової активності молоді активно досліджується як вітчизняними, так і зарубіжними науковцями [2, с. 56; 5, с. 701]. Зокрема, питання впливу цифрового середовища на фізичну активність молоді розглядали українські дослідники Т. Ю. Круцевич, Н. Є Пангелова [2, с 57]. Вони наголошують на важливості формування мотивації до систематичних занять фізичною культурою. Також дослідження присвячені ролі фізичної активності у збереженні здоров'я студентської молоді (Т. В. Харчук та ін.) [3, с 137]. Окремі аспекти цієї проблеми висвітлені у працях О. А. Андрєєвої та С. В. Футорного [1, с. 16]. Автори підкреслюють значення фізичного виховання у закладах освіти. Серед

зарубіжних науковців вагомий внесок у дослідження цієї проблеми зробили Guthold R. and other [4, с. 8], Aubert S. and other [5, с. 720]. У їхніх роботах проаналізовано глобальні тенденції зниження фізичної активності молоді. Дослідники також підкреслюють негативний вплив надмірного використання цифрових технологій [4, с. 10; 5, с. 727].

Попри значну кількість наукових праць, проблема недостатньої рухової активності молоді залишається актуальною. Особливо це стосується студентської молоді. У сучасних умовах навчання значна частина освітнього процесу відбувається з використанням комп'ютерних технологій. Це спричинює зменшення рухової активності. Окрім того, дозвілля молоді часто пов'язане з використанням соціальних мереж та онлайн-ресурсів. Водночас недостатньо дослідженими залишаються питання формування мотивації молоді до активного способу життя. Також потребують подальшого вивчення ефективні методи підвищення рівня фізичної активності в умовах цифровізації.

Метою дослідження є визначення особливостей рухової активності молоді в умовах цифрового середовища.

Методи та організація дослідження. У роботі використано такі методи: аналіз та узагальнення наукової та навчально-методичної літератури.

Вклад основного матеріалу. Аналіз літератури показав, що більшість молоді не дотримується рекомендованого рівня фізичної активності. За рекомендаціями Всесвітньої організації охорони здоров'я молодь повинна мати щонайменше 150 хвилин помірної фізичної активності на тиждень. Однак значна частина студентів не виконує ці рекомендації. Основними причинами є нестача часу, низька мотивація та надмірне використання цифрових пристроїв. Разом із тим, цифрові технології можуть використовуватися і як інструмент підвищення рухової активності. Зокрема, це мобільні додатки для фітнесу, фітнес-трекери та онлайн-тренування. Використання таких технологій сприяє підвищенню мотивації до занять фізичними вправами.

Важливу роль у формуванні активного способу життя відіграють заклади освіти. Саме вони можуть створювати умови для залучення молоді до регулярної фізичної активності. Зокрема, шляхом

удосконалення програм фізичного виховання. Також важливим є проведення спортивно-масових заходів.

Висновки. Результати дослідження свідчать про необхідність підвищення рівня рухової активності молоді. Умови цифровізації потребують нових підходів до організації фізичного виховання. Доцільним є поєднання традиційних форм занять із використанням сучасних цифрових технологій. Це сприятиме формуванню мотивації до здорового способу життя. Отже, розвиток рухової активності молоді є важливим завданням сучасного суспільства.

Список використаних джерел:

1. Андреева О. В., Футорний С. М. Рухова активність студентської молоді в умовах сучасного освітнього середовища. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2020. № 3. С. 12–18.

2. Круцевич Т. Ю., Пангелова Н. Є. Формування мотивації до рухової активності студентської молоді. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія 15. 2021. № 5. С. 56–61.

3. Т. В. Харчук, М. С. Буренко, Х. Є. Шавель Фізична культура чинник формування здорового способу життя особистості в умовах змін воєнно-політичної ситуації в Україні. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 15. *Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*. 2023. № 10 (170). С. 137–141. [https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2023.10\(170\).29](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2023.10(170).29)

4. Guthold R., Stevens G. A., Riley L. M., Bull F. C. Global trends in insufficient physical activity among adolescents. *Journal of Adolescent Health*. 2020. Vol. 66. P. 1–10.

5. Aubert S., Barnes J. D., Abdeta C. Global matrix of physical activity indicators in children and youth. *Journal of Physical Activity and Health*. 2022. Vol. 19. P. 700–728.

ФІЛОСОФСЬКІ НАУКИ

Гуцалюк Ю.С.

викладач,

Відокремлений структурний підрозділ

«Хмельницький торговельно-економічний фаховий коледж

Державного торговельно-економічного університету»

Буднік Н.М.

викладач,

Відокремлений структурний підрозділ

«Хмельницький торговельно-економічний фаховий коледж

Державного торговельно-економічного університету»

НАУКА ТА ЇЇ РОЛЬ У СУСПІЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЯХ

Сучасне суспільство є урбанізоване та технологічне і відповідно роль науки дуже важлива у всіх сферах життя. Основним призначенням науки є отримання достовірного, істинного знання. Наука трансформує повсякденне життя та трансформується сама. З розвитком науково-технологічного прогресу досить багато сфер у суспільстві адаптуються до сучасних економічних умов та викликів, що сприяє автоматизації виробництва та збільшенню прибутку. На межі тисячоліть неможливо сприймати науку поза її зв'язками з суспільством, без врахування її соціальних характеристик і функцій.

Актуальність даної теми полягає в тому, всебічне дослідження науки, закономірностей її функціонування і розвитку постає зараз в сучасному суспільстві одним з найбільш важливих і актуальних завдань, що має не тільки теоретичне, але й безпосередньо практичне значення. Адже давно стало зрозуміло, що на початку ХХІ ст. могутність будь-якої держави визначається не тільки і не стільки її економічним потенціалом, скільки рівнем розвитку науки.

Наука є фундаментальним рушієм прогресу, що формує світогляд, покращує якість життя та забезпечує розвиток технологій. Наукові знання допомагають людині пізнавати об'єктивний світ, виявляти

закони природи та суспільства, забезпечуючи економічне зростання, розвиток медицини, освіти та інфраструктури.

Важливим аспектом є знання законів функціонування і розвитку науки, що дозволяє удосконалювати практику наукової діяльності, планування та організацію науково-дослідної роботи, а також підвищувати ефективність і практичну значимість усієї наукової роботи, піднімати якість підготовки наукових кадрів у вищих навчальних закладах.

В сучасному суспільному житті наука виконує ряд важливих функцій. Безпосереднім і найбільш важливим завданням науки є опис, систематизація, пояснення і передбачення важливих для людства процесів і явищ дійсності, а також теоретичне відображення її. Тому науку в першу чергу визначають як систему знань. Науковці з дослідних центрів, викладачі університетів, допоміжний персонал лабораторій тощо – їх існування потрібне суспільству в цілому. Людство саме через діяльність цих висококваліфікованих професіоналів отримує найважливішу інформацію, яка часто постає життєво важливою для його власного існування [3, с. 60].

Досить часто науку визначають також як важливий суспільний інститут. Адже суспільство не може розвиватися, використовувати наукові здобутки, дослідження без наукової сфери та знань.

Наука є формою суспільної свідомості та має відносну самостійність. Досягнення сучасної науки переломлюються тим чи іншим чином у всіх сферах культури. Наука забезпечує безпрецедентний технологічний прогрес, створюючи умови для підвищення рівня і якості життя.

Слід визначити, що є фундаментальні наукові дослідження – це експериментальна або теоретична діяльність, спрямована на отримання нових знань про основні закономірності будови, функціонування і розвитку людини, суспільства, навколишнього природного середовища.

Прикладні наукові дослідження – це дослідження, спрямовані переважно на застосування нових знань для досягнення практичних цілей і вирішення конкретних завдань. Іншими словами, вони спрямовані на вирішення проблем використання наукових знань, отриманих в результаті фундаментальних досліджень, в практичній діяльності людей [4, с. 48].

В результаті розвитку науки відбувається диференціація наукового знання – виділення окремих наук, дисциплін і т.д. Але на сучасному етапі розвитку науки видна стала необхідність міждисциплінарних досліджень і комплексного вивчення явищ світу; використання методів, досягнень різних наук. Це говорить про тенденцію до інтеграції сучасної науки [4, с 86].

Зростаюча роль науки в суспільному житті формує її особливий статус в сучасній культурі і нові риси її взаємодії з різними верствами суспільної свідомості. У зв'язку з цим гостро ставиться проблема особливостей наукового пізнання і його співвідношення з іншими формами пізнавальної діяльності (мистецтвом, повсякденним свідомістю і т.д.).

Отже, наука в сучасному суспільстві відіграє важливу роль в багатьох галузях і сферах життя людей. Рівень розвиненості науки може слугувати одним з основних показників економічного, культурного, цивілізованого, освіченого, сучасного розвитку суспільства.

Список використаних джерел:

1. Власенко Л. Методологія наукових досліджень. Навчальний посібник. Ліра-К. 2018. 352 с.
2. Добронравова І.С. Філософія та методологія науки. Київ : ВПЦ «Київський ун-т». 2020. 320 с.
3. Добронравова І.С. Практична філософія науки. Суми, 2017. 180 с.
4. Ярошенко Т. Наукова комунікація в цифрову епоху. Києво-Могилянська академія. 2024. 463 с.

Можаровська В.О.

студентка;

Науковий керівник: Кравченко А.А.

доктор філософських наук,

завідувач кафедри філософії, соціології та політології,

Державний торговельно-економічний університет

КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ ЯК ФАКТОР ПРОТИДІЇ ДЕЗІНФОРМАЦІЇ В ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Стрімкий розвиток цифрових технологій докорінно змінив способи комунікації, перетворивши глобальну мережу на основне джерело отримання інформації. Проте паралельно з можливостями швидкого доступу до знань виникли нові загрози, пов'язані з маніпуляціями в цифровому середовищі. Інформаційна безпека сьогодні розглядається як пріоритетна функція держави, оскільки цифрові загрози можуть впливати на національну стабільність через дезорієнтацію окремих громадян. У цьому контексті критичне мислення виступає не лише як когнітивна навичка, а як фундаментальний механізм захисту особистості від деструктивних інформаційних впливів. Особливість цифрового середовища полягає в тому, що дезінформація поширюється в ньому миттєво, часто використовуючи алгоритми соціальних мереж для створення так званих «інформаційних бульбашок» [3, с. 112].

Цифрова трансформація суспільства призвела до того, що традиційні методи перевірки інформації стають менш ефективними через колосальні обсяги контенту. Дезінформація в мережі часто маскується під об'єктивні новини, використовуючи маніпулятивні технології, такі як клікбейтні заголовки, вирвані з контексту відео та дипфейки, створені за допомогою штучного інтелекту. Критичне мислення дозволяє користувачеві вийти за межі пасивного споживання інформації та застосувати аналітичний підхід до кожного повідомлення. Це передбачає здатність ставити під сумнів джерело, виявляти приховані наміри автора та розуміти, як саме цифрова платформа намагається керувати увагою реципієнта. Важливо розуміти, що в цифровій площині емоції часто домінують над

фактами, тому першим кроком критичного аналізу є емоційна саморегуляція [1, с. 42].

Для систематизації підходів до оцінки цифрового контенту доцільно використовувати порівняльну характеристику ознак, що допомагають відрізнити якісну інформацію від маніпулятивної:

Параметр аналізу	Достовірний цифровий контент	Дезінформація в мережі
Авторство	Чітко вказане, є посилання на експертів	Анонімні профілі або «боти»
Доказова база	Наявність гіперпосилань на першоджерела	Відсутність посилань або посилання на фейки
Візуальний ряд	Якісні фото/відео без слідів монтажу	Ознаки редагування, низька якість, дипфейки
Мета поширення	Об'єктивне висвітлення події	Провокація паніки, ворожнечі або збір лайків
Реакція аудиторії	Дискусія, різні погляди у коментарях	Однотипні коментарі, штучна накрутка

Джерело: розроблено автором

Протидія дезінформації в цифровому середовищі вимагає від індивіда володіння навичками медіагігієни, що є практичним втіленням критичного мислення. Це включає перевірку метаданих файлів, використання сервісів зворотного пошуку зображень та аналіз репутації вебресурсів. Цифрове середовище формує специфічні когнітивні упередження, зокрема «ефект ехо-камери», коли користувач бачить лише ту інформацію, яка підтверджує його вже сформовані погляди. Критично мисляча людина свідомо намагається шукати альтернативні джерела, щоб отримати цілісну картину подій. У цьому контексті соціальна домінанта національної безпеки полягає у здатності суспільства зберігати критичність навіть під інтенсивним тиском інформаційних операцій [1, с. 97].

Освітні трансформації в університетському середовищі мають бути спрямовані на виховання «цифрового імунітету» у студентів. Це означає не лише вивчення теоретичних аспектів логіки, а й практичне опанування інструментів фактчекінгу. Студентська молодь як

найбільш активна частина цифрової спільноти має демонструвати приклад відповідальної поведінки в мережі, відмовляючись від поширення неперевіреної інформації. Адже кожна взаємодія з фейковим контентом – лайк, репост чи коментар – допомагає алгоритмам мереж просувати цей контент далі, збільшуючи охоплення дезінформації [2, с. 46].

Підсумовуючи, слід зазначити, що в умовах цифрових трансформацій критичне мислення стає головним фільтром, який забезпечує якість і безпеку інформаційного споживання. Воно дозволяє людині залишатися суб'єктом, а не об'єктом у цифровому просторі, де ведеться постійна боротьба за увагу та свідомість користувачів. Тільки через поєднання технологічних методів захисту та індивідуальної здатності до критичного аналізу можна мінімізувати вплив дезінформації та забезпечити сталий розвиток інформаційного суспільства в Україні.

Список використаних джерел:

1. Почепцов Г. Г. Психологічні війни. Київ : Ваклер, 2000. 528 с.
2. Панченко Л. Ф. Цифрова грамотність та медіаосвіта: виклики сучасності. *Вісник НПУ імені М.П. Драгоманова*. 2021. № 15. С. 45–51.
3. Зернецька О. В. Глобальна комунікація. Київ : Наукова думка, 2003. 352 с.

Молькіна Є.В.

*здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня,
ДЗ «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»*

ФЕНОМЕН «КУЛЬТУРИ СКАСУВАННЯ» (CANCEL CULTURE): СПРАВЕДЛИВІСТЬ ЧИ НОВИЙ ТОТАЛІТАРИЗМ? (НА ПРИКЛАДІ К-РОР)

Початок XXI століття позначений глибокою трансформацією публічного простору. Соціальні мережі не лише змінили способи комунікації, а й створили нову форму соціального контролю, у якій кожен користувач стає потенційним суддею, а будь-яка дія чи висловлювання можуть бути миттєво винесені на розгляд глобальної аудиторії. У цьому контексті сформувався феномен «культури скасування» (Cancel Culture) – практики масового онлайн-осуду та символічного «виключення» особи або організації з публічного простору через порушення моральних, етичних чи політичних норм.

Актуальність цієї теми зумовлена тим, що «культура скасування» сьогодні виходить далеко за межі інтернет-дискусій і безпосередньо впливає на професійні кар'єри, репутацію, соціальний статус та навіть психологічний стан публічних осіб. Вона функціонує як своєрідний механізм неформального правосуддя, який часто діє швидше за офіційні інституції. Водночас постає фундаментальне філософське питання: чи є це проявом демократичної відповідальності та суспільної справедливості, чи ж ми спостерігаємо становлення нової форми соціального тоталітаризму, що реалізується через цифровий простір?

Особливо виразно цей феномен проявляється в індустрії К-рор – глобальному культурному явищі, де поєднуються високі моральні очікування, інтенсивна медіаприсутність та активна фанатська спільнота. Тут будь-який скандал миттєво набуває міжнародного розголосу, а реакція аудиторії може визначити подальшу долю артиста. Саме тому К-рор є показовим прикладом для філософського аналізу «культури скасування» як соціального механізму, що балансує між справедливістю та символічним насильством.

К-рор-індустрія функціонує в умовах постійного нагляду фанатських спільнот і медіа. Соціальні мережі створюють ефект миттєвого суду: будь-яке висловлювання, поведінка або навіть дії в минулому можуть стати підставою для хвилі критики. У цьому сенсі цифровий простір реалізує те, що Мішель Фуко описував як механізм дисциплінарної влади – контроль здійснюється через постійне спостереження і страх публічного виключення [1, с. 392].

Учасник гурту Stray Kids Хьонджин тимчасово призупинив діяльність(2021) після звинувачень у шкільному булінгу. Анонімний лист було написано його «однокласницею», при тому що артист навчався в школі для хлопців. Попри відсутність підтвердження звинувачень і підтвердження їхньої хибності, а також попри відсутність вироку, хвиля онлайн-осуду змусила агентство оголосити перерву в його активностях. Цей випадок демонструє, як суспільний тиск може випереджати юридичні процедури, формуючи альтернативний механізм покарання та спричиняючи хибний осуд [4].

Учасник гурту SEVENTEEN Мінгю, також опинився в центрі скандалу через звинувачення у минулій агресивній поведінці, що в подальшому виявилось хибним наклепом. Попри подальші спростування та пояснення, сама ситуація засвідчила, наскільки швидко формується колективний осуд у цифровому просторі [6].

Лідерка гурту Red Velvet Айрін зазнала масової критики після публічного звинувачення у грубому ставленні до стилістки. Артистка принесла офіційні вибачення, однак її діяльність була тимчасово обмежена. Тут «скасування» виконало функцію морального осуду, але водночас поставило питання про межі покарання та можливість реабілітації [5].

З одного боку, подібні випадки можна інтерпретувати як реалізацію ідеї публічної відповідальності, про яку писав Юрген Габермас: публічна сфера реагує на порушення етичних норм і вимагає прозорості. Фанати вважають себе моральними суб'єктами, що мають право вимагати вибачень або змін [2, с. 318].

З іншого боку, виникає небезпека перетворення суспільної критики на механізм колективного виключення. У світлі ідей Ганна Арендт про природу тоталітаризму, можна побачити ризик формування «одновимірного» морального простору, де відсутній плюралізм і право на помилку. Соціальні мережі здатні створювати атмосферу

страху, в якій кожен публічний крок може спричинити масштабну репутаційну катастрофу [3, с. 584].

Індустрія К-роп демонструє амбівалентність «культури скасування». Вона може сприяти викриттю реальних проблем (булінг, зловживання владою, неетична поведінка), але водночас часто функціонує без належної перевірки фактів. Публічний осуд стає швидшим за правову процедуру, а репутаційна шкода – практично незворотною.

Приклади з К-роп свідчать, що «культура скасування» є складним соціально-філософським явищем. Вона поєднує прагнення до справедливості з ризиком нових форм символічного насильства. У цьому сенсі сучасне суспільство стоїть перед викликом: як зберегти моральну відповідальність публічних осіб, не перетворюючи цифровий простір на арену безапеляційного суду без права на діалог і прощення.

Звернення до ідей Мішель Фуко, Юрген Габермас та Ганна Арендт дозволяє розглянути цей феномен у ширшому контексті проблеми влади, публічної сфери та меж свободи. Адаже питання полягає не лише в окремих випадках скандалів, а у зміні самої структури соціальної відповідальності в цифрову епоху.

У філософському вимірі цей феномен відображає конфлікт між двома базовими цінностями – справедливістю та свободою. З одного боку, суспільство прагне притягнути до відповідальності за порушення моральних норм, а з іншого – постає питання про право людини на помилку і можливість виправлення. Таким чином, культура скасування поєднує в собі риси як демократичного контролю, так і потенційно тоталітарного тиску.

Феномен «культури скасування» (cancel culture) є одним із найпомітніших явищ сучасного інформаційного суспільства, що формується під впливом соціальних мереж і цифрової комунікації. Феномен cancel culture не можна оцінювати однозначно. Він є водночас інструментом соціальної відповідальності та джерелом нових викликів для свободи особистості. У контексті К-роп це особливо помітно, оскільки індустрія поєднує глобальну публічність, високі очікування та сильний вплив масової культури. Оптимальним підходом є пошук балансу між справедливістю та гуманністю, що передбачає не лише покарання, а й можливість діалогу та реабілітації.

Список використаних джерел:

1. Фуко М. *Наглядати й карати: Народження в'язниці* / Мішель Фуко. – Київ : Основи, 1998. – 392 с.
2. Габермас Ю. *Структурні перетворення публічної сфери* / Юрген Габермас. – Київ : Основи, 2000. – 318 с.
3. Арендт Г. *Джерела тоталітаризму* / Ганна Арендт. – Київ : Дух і Літера, 2005. – 584 с.
4. Хван Хьон Джін // Вікіпедія : вільна енциклопедія. https://uk.wikipedia.org/wiki/Хван_Хьон_Джін
5. Айрін (співачка) // Вікіпедія : вільна енциклопедія. [https://uk.wikipedia.org/wiki/Айрін_\(співачка\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Айрін_(співачка))
6. Мінгю (репер) // Вікіпедія : вільна енциклопедія. [https://ru.wikipedia.org/wiki/Мингю_\(рэпер\)](https://ru.wikipedia.org/wiki/Мингю_(рэпер))

ХІМІЧНІ НАУКИ

Шварц Р.Р.

аспірант,

Науковий керівник: Глух О.С.

кандидат хімічних наук, доцент,

Ужгородський національний університет

ФІЗИКО-ХІМІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗМІШАНИХ ПЛАСТИКОВИХ ВІДХОДІВ У СИСТЕМІ РОЗДІЛЬНОГО ЗБИРАННЯ ЯК ОСНОВА ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЇХ РЕЦИКЛІНГУ

Стрімке зростання виробництва пластмас і накопичення пластикових відходів зумовлює потребу не лише у збільшенні обсягів їх збирання, а й у підвищенні якості вторинної сировини. За даними OECD, у 2019 р. у світі було утворено 353 млн т пластикових відходів, але після врахування втрат у процесах перероблення фактично рециклінгу піддалося лише 9 % цього обсягу [1]. За таких умов ключового значення набуває механічний рециклінг, який у Європі залишається домінуючим напрямом перероблення пластиків [1]. Водночас його результативність безпосередньо залежить від фізико-хімічних характеристик потоку відходів, що надходить із системи роздільного збирання [2].

Змішані пластикові відходи навіть після первинного сортування є неоднорідною сировиною. У них поєднуються поліолефіни, передусім поліетилен і поліпропілен, а також поліетилентерефталат, полістирол, полівінілхлорид, багатошарові матеріали, залишки паперу, металу, органічних домішок, пігментів, етикеток і клеїв [3; 4]. Саме ця гетерогенність визначає основні технологічні втрати під час подальшого подрібнення, миття, сепарації, екструзії та грануляції. Як показують сучасні огляди, якість рециклінгу визначається насамперед гомогенністю потоку, ступенем забруднення та збереженням функціональних властивостей полімеру [5; 6]. Тому фізико-хімічна характеристика змішаних пластикових відходів має розглядатися не як

допоміжний етап, а як базовий інструмент керування якістю вторинної полімерної сировини.

Для практики рециклінгу першочергове значення має встановлення полімерного складу змішаного потоку. Уже на цьому етапі важливо відокремити сумісні та несумісні полімери. Механічне змішування несумісних пластмас призводить до утворення матеріалів із погіршеними механічними властивостями через слабку міжфазну взаємодію [2; 6]. Особливо критичними є помилки сортування, коли до потоку поліолефінів потрапляють PET, PS, ABS, PLA або інші сторонні полімери. Дослідження впливу таких домішок на перероблений поліпропілен показало, що навіть за відносно невеликих концентрацій сторонніх полімерів змінюються показники текучості, кристалічності, ударної в'язкості та поведінка матеріалу у готовому виробі [7]. Отже, вже на рівні вхідного контролю необхідно встановлювати не лише загальну частку пластиків, а й співвідношення окремих полімерних фракцій.

Не менш важливим показником є ступінь зовнішнього забруднення відходів. Для потоку, що надходить із контейнерів роздільного збирання, типовими є пил, волога, залишки харчових продуктів, паперові волокна, частинки скла, металів і мінеральних домішок. Наявність таких включень знижує ефективність сепарації, підвищує витрати на миття, збільшує зольність та може спричиняти дефекти екструзії [3; 6]. У літературі підкреслюється, що не всі забруднювачі повністю вилучаються на етапах попереднього сортування і миття, а це ускладнює подальший механічний рециклінг та знижує ринкову цінність вторинного грануляту [3]. Тому до обов'язкових параметрів характеристики змішаних відходів слід відносити вологість, частку не полімерних включень, вміст дрібної фракції та залишкове забруднення після миття.

Окрему групу становлять показники, що характеризують хімічний стан полімеру. У процесі використання та повторної переробки пластмаси зазнають термоокиснювальної, фотохімічної та механодеструкції. Це проявляється у зміні молекулярної маси, появи окиснених функціональних груп, зниженні міцності, погіршенні кольору та запаху [4; 8]. Для поліетилену, зокрема HDPE, показано, що в умовах механічного рециклінгу суттєве значення мають реакції розриву макроланцюгів і подальшого розгалуження, а реологічні

показники можуть слугувати індикатором деградації та якості вторинного матеріалу [8]. Саме тому поряд із візуальним сортуванням необхідні інструментальні методи оцінювання ступеня старіння полімеру.

У сучасних дослідженнях для характеристики рециклованих пластиків доцільно поєднувати кілька аналітичних методів. Інфрачервона спектроскопія з перетворенням Фур'є (FTIR) та мікросаманівська спектроскопія (Micro-Raman) використовуються для ідентифікації полімерів і продуктів їх окиснення. Рентгенофлуоресцентний аналіз (XRF) і методи індуктивно зв'язаної плазми (ICP) дають змогу визначати металовмісні домішки, пов'язані з пігментами, стабілізаторами або зовнішнім забрудненням. Диференціальна сканувальна калориметрія (DSC), термогравіметричний аналіз (TGA) та сканувальна електронна мікроскопія (SEM) застосовуються для оцінювання кристалічності, термічної стабільності та морфологічних дефектів полімерних сумішей [9].

Окрему проблему становлять хімічні добавки у складі пластикових відходів: пластифікатори, антипірени, стабілізатори, наповнювачі та барвники, які впливають на властивості як первинного, так і вторинного матеріалу [4]. У змішаному потоці такі речовини можуть знижувати стабільність перероблення, погіршувати якість рециклата та обмежувати можливості його подальшого використання. Тому фізико-хімічна характеристика має враховувати не лише полімерний склад, а й наявність потенційно проблемних добавок і залишкових забруднювачів [4; 9].

З технологічного погляду результати такої характеристики повинні прямо впливати на організацію системи збирання та сортування. Для підприємств, що працюють із роздільно зібраними відходами, це означає доцільність переходу від формального сортування «пластик / не пластик» до детальнішого поділу за полімером, кольором, ступенем забруднення та потенційним напрямом перероблення. Практично це дозволяє виокремлювати потоки, придатні до умовно замкненого циклу, і ті, що можуть бути використані лише в нижчоцінних продуктах.

Важливим практичним наслідком фізико-хімічної характеристики є можливість обґрунтованого вибору технології сортування та підготовки відходів до перероблення. Якщо у змішаному потоці

переважають поліолефіни з відносно низьким рівнем забруднення, доцільним є їх спрямування на механічний рециклінг із попереднім подрібненням, миттям та грануляцією. У разі виявлення значної частки несумісних полімерів, багат шарових матеріалів або фракцій із високим вмістом домішок ефективність такого підходу різко знижується, що потребує або додаткового сортування, або пошуку альтернативних способів поводження. Таким чином, аналітичне оцінювання складу змішаних пластикових відходів дає змогу не лише описати їх властивості, а й приймати технологічні рішення щодо найбільш раціонального маршруту перероблення з урахуванням якості майбутнього рециклата [2; 3; 6].

Таким чином, фізико-хімічна характеристика змішаних пластикових відходів є необхідною передумовою підвищення ефективності їх рециклінгу. Вона дає змогу: по-перше, встановити полімерний склад і рівень гетерогенності потоку; по-друге, виявити зовнішні та внутрішні забруднювачі, включно з добавками; по-третє, оцінити ступінь деградації полімеру та прогнозувати якість рециклата. Отже, лише комплексне врахування полімерного складу, ступеня забруднення, наявності добавок, а також термічних і реологічних властивостей матеріалу дає можливість оптимізувати системи роздільного збирання, сортування та механічного перероблення пластиків і підвищити якість вторинної полімерної сировини.

Список використаних джерел:

1. OECD. *Global Plastics Outlook: Economic Drivers, Environmental Impacts and Policy Options*. Paris : OECD Publishing, 2022. DOI: <https://doi.org/10.1787/de747aef-en>
2. Ragaert K., Delva L., Van Geem K. Mechanical and chemical recycling of solid plastic waste. *Waste Management*. 2017. Vol. 69. P. 24–58. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.wasman.2017.07.044>
3. Hahladakis J.N., Iacovidou E. An overview of the challenges and trade-offs in closing the loop of post-consumer plastic waste (PCPW): Focus on recycling. *Journal of Hazardous Materials*. 2019. Vol. 380. 120887. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jhazmat.2019.120887>
4. Hahladakis J.N., Velis C.A., Weber R., Iacovidou E., Purnell P. An overview of chemical additives present in plastics: Migration, release, fate and environmental impact during their use, disposal and recycling. *Journal of Hazardous Materials*. 2018. Vol. 344. P. 179–199. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jhazmat.2017.10.014>

5. Vilaplana F., Karlsson S. Quality concepts for the improved use of recycled polymeric materials: A review. *Macromolecular Materials and Engineering*. 2008. Vol. 293, No. 4. P. 274–297. DOI: <https://doi.org/10.1002/mame.200700393>
6. Alassali A., Picuno C., Chong Z.K., Guo J., Maletz R., Kuchta K. Towards Higher Quality of Recycled Plastics: Limitations from the Material's Perspective. *Sustainability*. 2021. Vol. 13, No. 23. 13266. DOI: <https://doi.org/10.3390/su132313266>
7. Dawoud M., Taha I. Effects of Contamination with Selected Polymers on the Mechanical Properties of Post-Industrial Recycled Polypropylene. *Polymers*. 2024. Vol. 16, No. 16. 2301. DOI: <https://doi.org/10.3390/polym16162301>
8. Patel A., Schyns Z., Franklin T., Shaver M. Defining quality by quantifying degradation in the mechanical recycling of polyethylene. *Nature Communications*. 2024. Vol. 15. Article 8733. DOI: <https://doi.org/10.1038/s41467-024-52856-8>
9. Dzoh Fonkou J.P., Beggio G., Salviulo G., Lavagnolo M.C. Analytical Methods for In-Depth Assessment of Recycled Plastics: A Review. *Environments*. 2025. Vol. 12, No. 5. 154. DOI: <https://doi.org/10.3390/environments12050154>

Наукове видання

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА СУЧАСНОЇ НАУКИ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

**МАТЕРІАЛИ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

Матеріали друкуються в авторській редакції

Дизайн обкладинки: А. Юдашкіна
Верстка: Ю. Войтюк

Підписано до друку 30.04.2026. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 9,88. Тираж 100. Замовлення № 0526/117.
Віддруковано з готового оригінал-макета.

Видавництво «Молодий вчений»
65101, м. Одеса, вул. Інглезі, буд. 6/1
Телефони: +38 (095) 778 74 79, +38 (067) 695 64 10
E-mail: info@molodyivchenyi.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 7641 від 29.07.2022 р.